

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Michaela Hubálková

Vybrané aspekty finančního vzdělávání v podmínkách střední školy
neekonomického zaměření

Olomouc 2015

vedoucí práce: Ing. Alena Opletalová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Vybrané aspekty finančního vzdělávání v podmínkách střední školy neekonomického zaměření* vypracovala samostatně pod vedením Ing. Aleny Opletalové, Ph.D. a uvedla v ní všechny literární a jiné odborné zdroje v souladu s předpisy.

V Olomouci dne

.....

Michaela Hubálková

Poděkování

Děkuji paní Ing. Aleně Opletalové, Ph.D. za její podněty a rady, které mi poskytovala během zpracovávání mé diplomové práce.

Rovněž děkuji paní Ing. Marii Radové za pomoc se zpracováním statistických dat získaných prostřednictvím dotazníkového šetření a v neposlední řadě bych ráda poděkovala zúčastněným školám, resp. jejich studentům, za čas věnovaný vyplnění dotazníků k výzkumnému šetření praktické části diplomové práce.

Anotace

Jméno a příjmení:	Michaela Hubálková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Ing. Alena Opletalová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Vybrané aspekty finančního vzdělávání v podmínkách střední školy neekonomického zaměření
Název v angličtině:	Selected aspects of financial education in terms of high school non-economic focus
Anotace práce:	Teoretická část diplomové práce vysvětluje význam a aktuálnost finančního vzdělávání, popisuje pojem finanční gramotnosti a objasňuje finanční vzdělávání z pohledu jeho implementace do rámcových vzdělávacích programů. V praktické části jsou uvedeny informace získané na základě dotazníkového šetření, jehož cílem bylo porovnat výsledky studentů prvních a čtvrtých ročníků.
Klíčová slova:	finanční vzdělávání, finanční gramotnost, standardy finanční gramotnosti, rámcový vzdělávací program
Anotace v angličtině:	The theoretical part of master thesis explains the importance and timeliness of financial education, describes the concept of financial literacy and financial education clarifies the terms of its implementation in RVP. In the practical part provides information, based on survey, whose objective was to compare the results of students in first and fourth year of high school.
Klíčová slova v angličtině:	financial education, financial literacy, standard financial literacy, framework educational program
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Zadlužení domácností v ČR v letech 2005-2014 (v mil. Kč) Příloha č. 2: Dotazník Příloha č. 3: Tabulky ke grafům
Rozsah práce:	97 + přílohy
Jazyk práce:	český

Obsah

ÚVOD	7
<u>1 AKTUÁLNOST A VÝZNAM PROBLEMATIKY FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ</u>	<u>9</u>
1.1 ZADLUŽENOST A PŘEDLUŽENOST DOMÁCNOSTÍ	11
1.1.1 ZADLUŽENOST DOMÁCNOSTÍ	11
1.1.2 PŘEDLUŽENOST DOMÁCNOSTÍ	13
1.2 EXEKUCE A OSOBNÍ BANKROT	14
1.3 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ JAKO KLÍČOVÝ NÁSTROJ K OCHRANĚ SPOTŘEBITELE NA FINANČNÍM TRHU	16
<u>2 STRUKTURA FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČR</u>	<u>18</u>
2.1 SOUČASNÝ STAV A DOSAVADNÍ KROKY V OBLASTI FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	18
2.1.1 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A OECD	18
2.1.2 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE	20
2.2 DVOUPILÍŘOVÁ STRUKTURA FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	21
2.3 AKTÉŘI FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	22
2.4 STRATEGICKÉ DOKUMENTY A JEJICH VÝZNAM PŘI BUDOVÁNÍ SYSTÉMU FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	24
<u>3 FINANČNÍ GRAMOTNOST</u>	<u>29</u>
3.1 POJEM FINANČNÍ GRAMOTNOST	29
3.2 FINANČNÍ GRAMOTNOST JAKO SOUHRN POTŘEBNÝCH KOMPETENCÍ	32
3.3 SHRUTÍ KAPITOLY	35
<u>4 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A JEHO IMPLEMENTACE DO RVP</u>	<u>36</u>
4.1 MOŽNOSTI PREVENCE A ZPŮSOBY ZVYŠOVÁNÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	36
4.2 STANDARDY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI PRO STŘEDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	37
4.3 CHARAKTERISTIKA NAVAZUJÍCÍCH PEDAGOGICKÝCH DOKUMENTŮ	42
4.4 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM A FINANČNÍ GRAMOTNOST	43
4.5 ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM A FINANČNÍ GRAMOTNOST	46

5 Koncepce vlastního šetření	48
5.1 Stanovení cíle praktické části	48
5.2 Stanovení problému, výzkumných otázek a hypotéz	48
5.2.1 Stanovení problému a definování pojmů problému	49
5.2.2 Stanovení dílčích výzkumných problémů	50
5.2.3 Metoda empirického šetření	51
5.2.4 Charakteristika souboru empirického šetření	53
5.2.5 Stanovení hypotéz výzkumu	54
5.3 Interpretace výsledků dotazníkového šetření	56
5.3.1 Výsledky dotazníkového šetření	57
5.3.2 Ověření platnosti hypotéz	78
5.4 Shrnutí výsledků empirického šetření	82
5.5 Diskuse výsledků s empirickými šetřeními v oblasti finanční gramotnosti	86
Závěr	87
Seznam použitých zkratk	90
Seznam použité literatury a internetových zdrojů	91
Seznam tabulek, grafů a obrázků	96
Seznam příloh	98
Přílohy	99

Úvod

Tématem mé diplomové práce jsou *Vybrané aspekty finančního vzdělávání v podmínkách střední školy neekonomického zaměření*. Problematiku finančního vzdělávání jsem si vybrala proto, že v dnešní době je finanční gramotnost velmi důležitá a těší se značné pozornosti odborné veřejnosti, a proto je tématem aktuálním a diskutovaným. Pod pojmem finanční gramotnost je třeba si představit nejen znalosti pojmů z oblasti financí, ale především dovednost orientovat se na finančním trhu a schopnost spravovat vlastní či rodinné finance. To vše je nezbytným předpokladem pro kvalitní život v současné společnosti a je důležité, aby se touto problematikou zabývalo již od školního věku. Finanční gramotnost se tak postupně stává pevnou součástí rámcových vzdělávacích programů, vzniká mnoho publikací a didaktických materiálů k finančnímu vzdělávání.

Za posledních cca dvacet až třicet let se svět financí v České republice razantně změnil. Minulé režimy a jimi nastavená pravidla dávaly lidem určité „jistoty“. Se změnou režimu v devadesátých letech minulého století ale člověk získal více svobody, došlo k přesunu odpovědnosti ze státu na jednotlivce. Lidé se museli naučit být zodpovědní sami za sebe, za své finance a nakládání s nimi. Existuje řada statistik zabývajících se zadlužením jednotlivců i běžných domácností. Z mnoha novinových i internetových článků vyplývá, že lidé si berou nejrůznější úvěry a půjčky v lepším případě od bank, v horším od nebankovních společností, kdy mnohé z nich jsou v podstatě lichvami. Půjčování peněz a jejich následné vymáhání se stalo pro mnoho takových společností výnosným „byznysem.“ V rámci svého podnikání s rychlými půjčkami bez ručení s vyřízením do několika minut investují tyto společnosti nemalé peníze do reklam v televizi, v novinách a zaměřují se právě na lidi neznalé v oblasti finanční gramotnosti. Tito lidé se pak často dostávají do situace, kdy si vezmou půjčku, pak ale nemají peníze na splátky a dostávají se do dluhové propasti, ze které se snaží dostat dalšími a dalšími půjčkami. Jak je potom možné, že některé rodiny dokáží vyžít s málem? Je přeci důležité, aby lidé měli své finance pod kontrolou. Je nutné, aby věděli, co si mohou a co nemohou dovolit a jak se svými financemi správně nakládat.

Jednou z možností, jak se neztratit mezi novinkami, inovacemi a nabídkami v oblasti financí je skrze vzdělávání se v této oblasti. Tohoto vzdělávání je třeba se účastnit už v útlém věku, jak již bylo zmíněno. Důležitou roli sehrávají také rodiče, kteří by měli své děti naučit vážit si peněz. Velmi významnou roli potom sehrává škola. Cílem zprostředkovávání světa financí na základních školách je zejména naučit děti zodpovědnému chování v situacích,

kdy přímo či nepřímo rozhodují o svých financích. Je třeba, aby žáci dokázaly získat dostatek informací, na základě kterých dokáží nastavit určitá kritéria rozhodování a porovnat různé možnosti řešení. Dále pohlížet na problémy z pohledu současných i budoucích výhod případně úskalí, využívat asertivních práv, orientovat se alespoň v základní nabídce finančních produktů (Finanční gramotnost, 2011). Co se týče FV na středních školách, žáci středních škol ještě nejsou plně odpovědní za své ekonomické chování, a proto jim může finanční vzdělávání zprostředkovat svět financí, aby v budoucnu byli schopni se v něm správně pohybovat a orientovat a činit tak adekvátní rozhodnutí v rámci svých potřeb.

Teoretická část diplomové práce popisuje oblast finančního vzdělávání z hlediska institucionálního i z hlediska důkladného rozboru pojmu „*finanční gramotnost*“ pro celkové uchopení problematiky finančního vzdělávání. Finanční gramotnost lze v současnosti považovat za celosvětový trend, proto je důležité zmínit i současný směr zahraničních politik v rámci této problematiky.

Hlavním cílem praktické části diplomové práce je posoudit, jak výuka jako jeden z nástrojů zvyšování finančního povědomí napomáhá ke zvyšování finanční gramotnosti u dospívající populace a vyvodit závěr z toho, jak samotní studenti hodnotí potřebu se finančně vzdělávat. Hlavní cíl je následně podroben dílčím cílům, které jsou následující:

- zjistit, jak samotní studenti ze zkoumaných škol (neekonomického zaměření) hodnotí potřebu finančně se vzdělávat,
- posoudit, jak se žáci 1. a 4. ročníků orientují ve finančním světě,
- specifikovat, jak se liší 1. a 4. ročníky ve výsledcích šetření.

Teoretické východisko diplomové práce je zpracováno v čtyřech kapitolách. První dvě kapitoly se zaměřují na význam, strukturu a principy finančního vzdělávání v ČR, které vyplývají z Národní strategie finančního vzdělávání a dalších zainteresovaných dokumentů. Třetí kapitola podrobněji popisuje finanční gramotnost z pohledu různých institucí či autorů a poslední kapitola se věnuje Standardům finanční gramotnosti, resp. Standardům FG pro střední školy a jejich vazbou na rámcové a školní vzdělávací programy. Pro účely diplomové práce je použit rámcový vzdělávací program pro gymnázia.

Praktická část diplomové práce navazuje na teoretická východiska. Pátá kapitola, která je zároveň úvodem do výzkumného šetření, specifikuje výzkumné cíle, charakterizuje zkoumaný soubor a popisuje metodologii výzkumu. Součástí je několik hypotéz, které budou ověřovány na základě dotazníkového šetření. V poslední kapitole praktické části jsou předloženy výsledky výzkumného šetření a po tabulkovém a grafickém zpracování a shrnutí výsledků následuje diskuse a závěr diplomové práce.

1 Aktuálnost a význam problematiky finančního vzdělávání

„Jen finančně gramotný člověk je schopný spravovat své finance zodpovědně a neohrožovat svou existenci zbytečnými dluhy a závazky.“

(Den finanční gramotnosti, Projekt DFG, 2001)

Zjednodušeně lze poznamenat, jak již uvedený citát napovídá, finančně gramotný člověk je schopen vyznat se ve finančních otázkách. Mzdy, daně, smlouvy, úvěry, půjčky a mnohé další produkty či služby – to vše je součástí všedního dne téměř každého člověka. Orientovat se ve „finančním světě“ v neustále se rozvíjející společnosti patří k základním dovednostem zaměstnance, podnikatele a každého jednotlivého člověka. Lze konstatovat, že finanční gramotnost neznamena jen znát všechny pojmy, ale chápat souvislosti mezi nimi, vyhýbat se chybám a omylům, kterých se člověk může dopustit, rozpoznat klamavé taktiky podnikatelů či firem, čelit možným finančním rizikům z důvodu neznalosti apod. Stejně jako v právu i zde většinou platí úsloví: „neznalost neomlouvá.“

V současném světě, kdy neustále dochází k rozšiřování nabídky finančních produktů či služeb, zároveň roste i množství poskytovatelů těchto služeb. Může docházet k informační asymetrii, kdy lidé nemají odkud získávat všechny potřebné informace a tak se orientovat ve finančním světě. Stoupá ochota občanů se zadlužovat, což může souviset na jedné straně například se změnami v životním stylu, životem bez partnera, nebo naopak se životem v početné rodině, s prodlužování délky života, na straně druhé se ztrátou zaměstnání, s rostoucí rozvodovostí apod. Toto vše vede k potřebě orientovat se v oblasti financí. Bez znalostí a orientaci se alespoň v základních ekonomických a finančních pojmech není možné činit správná rozhodnutí při správě osobních či rodinných financí.

Mezi důvody, proč se lidé špatně rozhodují v oblasti financí, resp. proč špatně řídí své osobní či rodinné finance, lze zařadit zejména to, že:

- bankovníctví je regulováno v prostředí globální ekonomiky, která je stále více složitější a členitější,
- dále dochází k rozvoji marketingu, spotřebitel je ovlivňován reklamou, výhodnými nabídkami, slevami, bonusy, úvěry a půjčky jsou rychle a mnohdy příliš snadno dostupné, zařadit lze i konzumní přístup k životu,
- v neposlední řadě jde o nedostatečné finanční vzdělávání na všech stupních škol (ZŠ, SŠ i VŠ) (Kafková, 2013).

Přitom finanční vzdělávání a finanční gramotnost může efektivně doplňovat účinnou zákonnou a regulační finanční ochranu spotřebitele. Pochopení informací,

kteřé jsou poskytovány vzdělanému spotřebiteli, může vést k informovaným rozhodnutím (Dvořáková, Smrčka, 2011).

Finanční vzdělávání se tedy v současnosti stává velice diskutovaným tématem. Národní strategie finančního vzdělávání (2010) (dále jen Strategie), která bude podrobněji popsána v následujícím textu, přistupuje k finančnímu vzdělávání jako ke klíčovému prvku v ochraně spotřebitele na finančním trhu. Je považováno za jeden ze tří pilířů přístupu Ministerstva financí k ochraně spotřebitele na trhu.

„Informovaný, vzdělaný občan jako spotřebitel s vyváženým postavením ve smluvním vztahu je plnohodnotným účastníkem na finančním trhu a je schopen přijímat odpovědná rozhodnutí.“

(Národní strategie FV, 2010, s. 6)

Jak již z citace vyplývá, prvním pilířem ochrany spotřebitele na finančním trhu je **informovanost spotřebitele**, kdy je třeba zajistit adekvátní informace, které jsou poskytované pracovníky s odpovídající odborností. Druhým navazujícím pilířem je **oblast finanční gramotnosti**. Spotřebiteli umožňuje získané informace správně zpracovat, vyhodnotit a provést na finančním trhu konkrétní rozhodnutí. Posledním pilířem ochrany je **zajištění adekvátního postavení spotřebitele** ve vztahu k finančním poskytovatelům či zprostředkovatelům (Rámcová politika OSFT, 2007).

Významným aspektem finančního vzdělávání v neustále se rozvíjejícím světě finančních produktů a služeb je podpora aktivní role občana jako spotřebitele. Snáže pak pochopí a přijme osobní odpovědnost za finanční zajištění nejen sebe ale i své rodiny. Strategie (2010) zachází i do širšího kontextu socioekonomického vývoje společnosti, zejména prevence předlužení, případně zajištění se na stáří. Finanční gramotnost neovlivňuje jen nás osobně a naši rodinu, důležitý je i demografický pohled, resp. stárnutí populace a financování důchodů. Porodnost v současné době není příliš vysoká v porovnání s léty minulými (na jednu rodinu připadá cca 2 děti, v ČR dokonce méně). Lidí v produktivním věku je méně a zde nastává otázka, kdo bude žít neustále rostoucí skupinu důchodců, případně kdo bude žít nás (Dvořáková, Smrčka, 2011).

Jedním ze spouštěčů, proč se finanční vzdělávání stává stále více aktuálním tématem a dostává se do popředí zájmů diskusí nejrozličnějších subjektů od vlády, finančních, školských institucí a mnohých dalších, je právě nedostatečná finanční gramotnost občanů. Strategie (2010) upozorňuje na alarmující dynamiku negativních jevů, zejména růst zadlužování obyvatelstva, růst nesplacených pohledávek a v neposlední řadě také exekuce na majetek FO. Podle Opletalové a Kvintové (2014) může být východiskem pro posílení oblasti FV

a z toho plynoucího sledování FG stav v oblasti zadlužení občanů, osobních bankrotů a dalších souvisejících negativních jevů.

1.1 Zadluženost a předluženost domácností

Moderní tržní ekonomika je charakteristická širokou škálou nejrozumnějších finančních produktů či služeb. Nabízí nespočet krátkodobých i dlouhodobých půjček i hypoték. Lidé pod vlivem takové objemné nabídky zboží a lákavých reklam často nakupují věci, které nezbytně nepotřebují, ale líbí se jim, jsou „in“, nebo je má každý, tak proč si je taky nepořídit. Nezřídka nešvarem je i půjčování peněz na dovolenou či na Vánoce. V dnešní době je tedy zcela běžné, že si lidé půjčují peníze na cokoli a jsou ochotni se zadlužit pro uspokojení svých aktuálních či jiných potřeb (Dvořáková, Smrčka, 2011; Opletalová, Kvintová, 2014).

Dluh přestává být problémem, ale stává se běžnou součástí životního stylu téměř každé domácnosti či jednotlivce. Dle Smrčky (2007) se zadlužování rodin stalo fenoménem především od roku 2000, kdy došlo ke klesnutí úrokových sazeb, hypotéky začaly být dostupnější pro širší části obyvatelstva a došlo ke snížení ročních procentních sazeb nákladů u různých druhů úvěrů. Za jeden z hlavních spouštěčů zadlužování českých domácností vidí tedy pokles úrokových sazeb (Smrčka, 2007).

Jak zmiňují Opletalová a Kvintová (2014) lidé se ale stále častěji dostávají do různých finančních problémů ústících v předlužování, které způsobuje řadu osobních, ekonomických až společenských problémů.

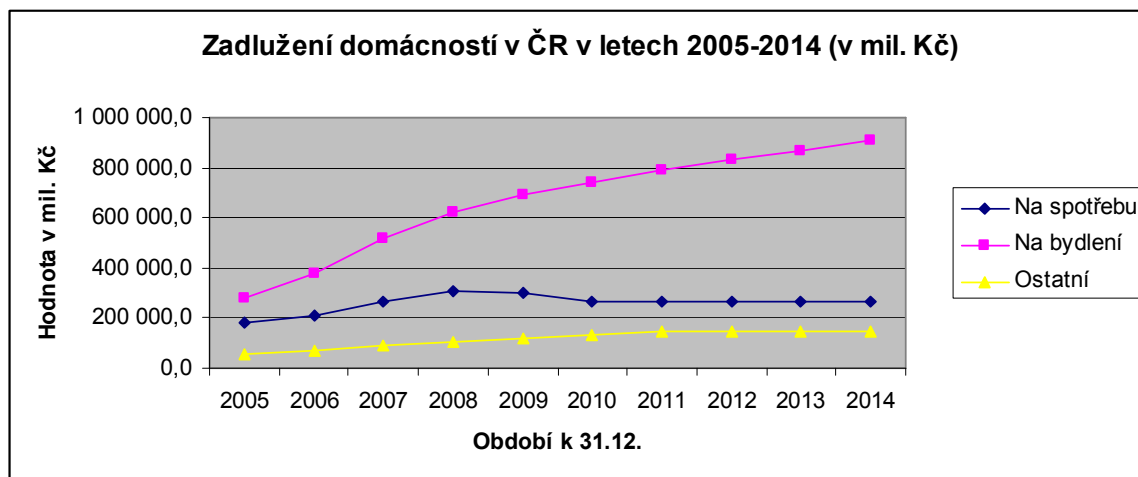
Je ale třeba pochopit rozdíl mezi zadlužením a předlužením, protože se nejedná o totožné pojmy.

1.1.1 Zadluženost domácností

Situace, kdy se domácnosti případně jednotlivci dostávají na finančním trhu do pozice dlužníků, představuje **zadluženost**. Domácnosti/jednotlivci jsou zavázáni půjčené peníze vrátit, vzniká jim závazek, resp. povinnost peníze vrátit. Na druhé straně stojí věřitel - ten, kdo peníze půjčil a vzniká mu tzv. pohledávka, resp. právo na vrácení půjčených peněz (Ministerstvo financí ČR, 2013).

Lidé potom často nemají dostatečné příjmy na to, aby pokryly své výdaje, a proto si potřebné zdroje půjčují ve formě půjček či úvěrů od finančních zprostředkovatelů. Taková situace je zdravá, normální, umožňuje lidem pořídit si nové věci, vybavení či bydlení.

Jde o běžný projev ekonomických aktivit jednotlivců a domácností, tato situace pomáhá ekonomice (Opletalová, Kvintová, 2014, Řeháková, 2011). V následujícím grafu je zachycen vývoj zadluženosti českých domácností v letech 2005 až 2014. Ukazuje vývoj dluhů na bydlení, na spotřebu a ostatní úvěry.

Graf č. 1: Zadlužení domácností v ČR v letech 2005-2014 (v mil. Kč)

Zdroj: Dle údajů ČNB, vlastní zpracování, dostupné z: http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=12&p_sort=2&p_des=50&p_sestuid=1538&p_uka=1%2C2%2C3&p_strid=AAD&p_od=200512&p_do=201505&p_lang=CS&p_format=0&p_decsep=%2C#dump

Z grafu, který prezentuje vývoj zadlužení domácností od roku 2005 do roku 2014, vyplývá stoupající tendence zadlužení. Nejvyšší nárůst lze pozorovat u úvěrů na bydlení (hypoték), kdy v roce 2005 činila jejich výše 282 662,2 milionů korun, v roce 2014 hodnota stoupla na 906 111,6 milionů (příloha č. 1). Tedy téměř trojnásobně. Zpomalení tempa růstu můžeme pozorovat od roku 2008 u úvěrů na spotřebu a ostatní úvěry, což je dáno pravděpodobně celosvětovou finanční krizí v daném roku.

Zajímavý pohled na zadluženost fyzických a právnických osob přinesl Smrčka (2007) ve své publikaci Osobní a rodinné finance, kdy zadlužování dává do souvislosti se zadlužováním státu. Schodek státního rozpočtu se postupně stal „standardem“, což mohlo ovlivnit smýšlení jednotlivců, kteří mohli nabýt pocitu, že zadlužovat se je v pořádku.

Ačkoliv vyobrazený graf ukazuje vývoj zadlužení českých domácností od roku 2005, členka bankovní rady ČNB, Eva Zamrazilová, udává, že dluh českých domácností se od 90. let minulého století téměř zdesetinásobil. Ze statistik ČNB vyplývá vzrůst objemu úvěrů domácnostem a to ze 115 miliard na téměř 1 113 miliard k roku 2012. Zamrazilová doplňuje, že jedním z důvodů, proč lidé tzv. „žijí na dluh“, je inspirace v zahraničí, zejména

v USA. Američané berou dluh jako normu, jako prvek života, který si s sebou ponesou celý život (Gébllová, 2012).

Důvodů, proč se tedy lidé zadlužují je nespočet, počínaje již výše zmíněnými, či v důsledku těžké životní situace, nedostatečné finanční rezervy, případně přecenění svých finančních možností, neuvážených půjček apod. Ve většině případů hraje velkou roli malá finanční gramotnost a nepřipravenost na danou situaci (Šimůnková, 2016).

1.1.2 Předluženost domácností

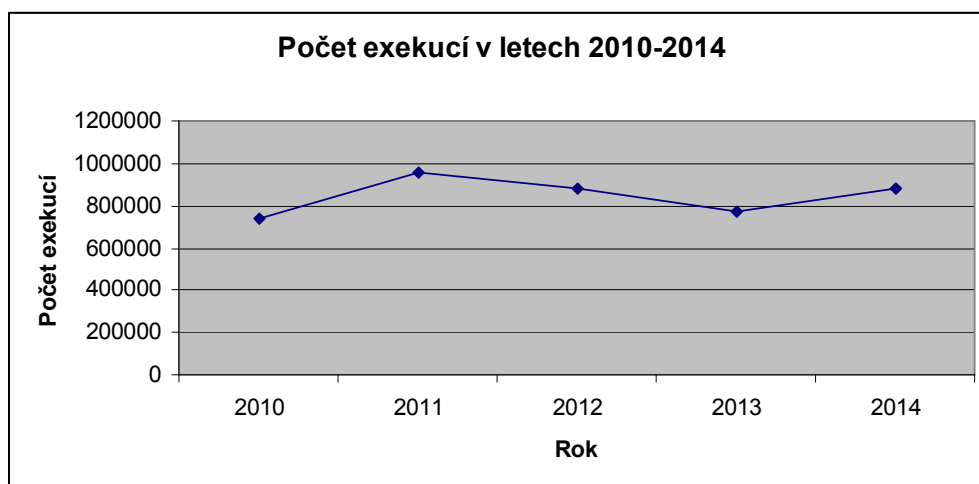
Na druhé straně úzce související **předlužení** chápeme jako negativní patologickou formu zadlužení, která vede až k ekonomickému zhroucení dlužníka. Zjednodušeně řečeno jde dle Balabána (2011, s. 51) o „stav, kdy člověk není schopen plnit své finanční závazky.“ Na tento stav pohlížíme jako na dvojitý problém. Na jedné straně stojí dlužník, který není schopen nadále splácet svůj závazek a na druhé straně věřitel, tedy: „subjekt, který poskytuje úvěr, čímž mu vzniká nárok na plnění ze strany dlužníka (pohledávka), tj. zpravidla na vrácení částky úvěru zvýšené o úroky“ (Fialová, Fiala, 2011, s. 171).

Předlužením jsou ohroženy převážně sociálně znevýhodnění jedinci či skupiny obyvatelstva a je považován za jeden z významných faktorů, který může způsobit sociální vylučování z běžného života majoritní společnosti. Následné začlenění je potom velmi obtížné. V situaci předlužení se objevují zejména jedinci nemajetní, kteří se nachází ve zhoršené sociální situaci nebo jsou finančně ngramotní. Předluženého jedince potom ohrožují následující problémy:

- preference pobírání sociálních dávek s nelegální prací – nevyplácí se legální práce, protože na část mzdy by mohla být uvalena exekuce,
- ohrožení exekucí majetku,
- závislost na sociálních dávkách a materiální chudoba, ohrožení rizikovým životním stylem,
- ohrožení sociálním vyloučením – vytlačení na okraj společnosti, kde je velká pravděpodobnost vystavení dalším sociálně-patologickým jevům či kriminalitě,
- vystěhování (neplacení nájemného, energií,...) či ztráta bydlení,
- odebrání dětí do ústavní péče, protože nejsou zajištěny vhodné podmínky a prostředí pro jejich vývoj (Balabán, 2011).

1.2 Exekuce a osobní bankrot

Negativním jevem provázejícím předlužení jsou exekuce. Údaje z webového portálu Exekutorské komory České republiky ukazují nárůst exekucí k loňskému roku 2014 oproti předcházejícímu roku téměř o 16 procent. Uvádí, že v roce 2014 bylo zahájeno 828 000 exekucí na peněžitá i nepeněžitá plnění podobně jako v roce 2012. Oproti roku 2013, kdy bylo soudem nařízeno 714 000 exekucí. Na počtu exekucí má dle EK ČR vliv několik faktorů. Jednou z nich je ekonomická situace občanů a jak se vyjádřil Mgr. David Koncz, prezident Exekutorské komory ČR, „*vliv na počet exekucí má nepochybně i přetrvávající míra neodpovědnosti občanů k plnění drobných závazků a i když se společnost jako celek věnuje zvyšování finanční gramotnosti obyvatelstva, je to běh na dlouhou trať a výsledky můžeme očekávat až v delším časovém horizontu*“ (Báčová, 2015). Následující graf ukazuje vývoj počtu exekucí v letech 2010 až 2014, kde je patrná sestupná tendence v roce 2011 a následný nárůst nařízených exekucí v roce 2014.

Graf č. 2: Počet exekucí v letech 2010-2014

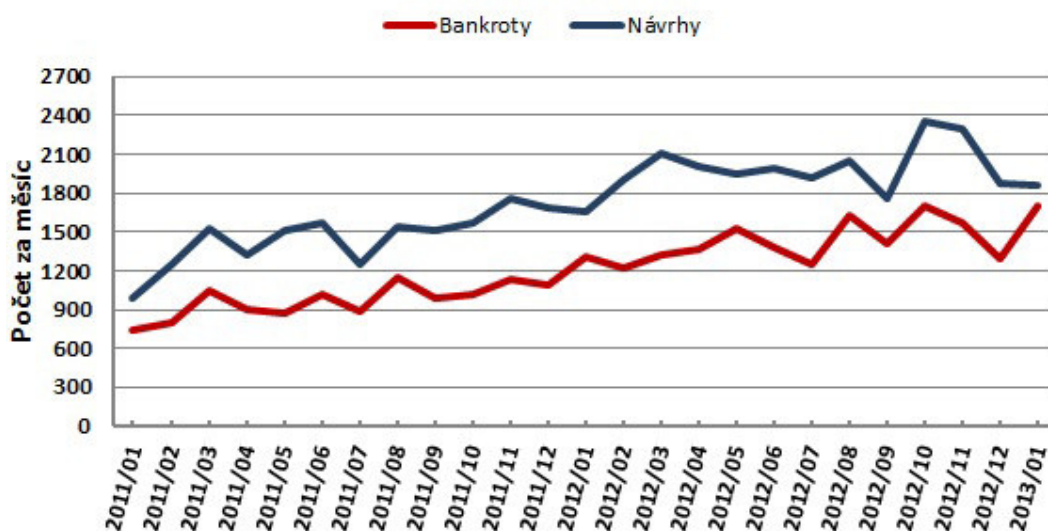
Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR

Pokles exekucí od roku 2011 je připisován zejména zásadním změnám, které zaváděli jednotliví ministři spravedlnosti v uplynulých letech (zvýšení soudního poplatku, snížení odměn exekutorům a právníkům, apod.). To ovšem nemění nic na faktu, že počet exekucí je poměrně vysoký, jestliže hovoříme o faktických číslech, kdy je zasaženo velký počet občanů.

Východiskem pro předlužené osoby může být osobní bankrot, neboli oddlužení. Jestliže se dlužník dostane do situace, kdy není schopen v současné ani v dohledné době splácet své závazky a nemá dostatečné příjmy ani majetek je zde možnost, na základě

insolvenčního zákona, jenž vstoupil v platnost 1. ledna 2008, požádat o oddlužení. Tento zákon umožnil podat insolvenční nejen PO ale i fyzickým osobám – nepodnikatelům (Česká republika, 2006).

Následující graf nám ukazuje vzestupnou tendenci osobních bankrotů, které vyplývají z analýzy společnosti Czech Credit Bureau (Crif).

Graf č. 3: Vývoj osobních bankrotů v období od 1. 1. 2011 do 1. 1. 2013

Zdroj: Dle Crif, dostupné z: <http://www.crif.cz/Novinky/Novinky/Pages/V-lednu-bylo-vyhl%C3%A1%C5%A1eno-1695-osobn%C3%ADch-a-417-firemn%C3%ADch-bankrot%C5%AF.aspx>

Z tiskové zprávy uveřejněné v 1. únoru 2013 na stránkách Czech Credit Bureau (Crif) bylo v roce 2013 vyhlášeno 1 695 případů osobních bankrotů, tedy o 399 případů více než v prosinci 2012. Toto číslo je nejvyšší od ledna 2008, kdy institut osobního bankrotu vznikl. Návrhů na osobní bankrot bylo méně, tedy 1 862, oproti minulým měsícům. I přesto, že návrhů k roku 2013 ubylo, lze vidět vzrůstající tendenci osobních bankrotů jednotlivců.

Nárůst osobních bankrotů a exekucí (i když se dynamika růstu může zdát rok od roku pomalejší) v posledních letech tedy hovoří o špatných neinformovaných rozhodnutích mnohých občanů, kteří neznají všechny své možnosti. Proto se mnohdy nedokáží rozhodnout tak, aby nebyli finančně ohroženi a neřešili osobní či rodinné finance neuváženými úvěry a půjčkami, případně neskončili v dluhové pasti.

Jak ale poznamenává Řeháková (2011) předlužení není jen nedostatkem v oblasti finanční gramotnosti, ale vnímá jej jako sociální jev, který způsobuje více příčin než jen „neznalost“ v oblasti financí. Je nutné na něj pohlížet z roviny ekonomické ale i z roviny

psychologické a sociální. V situaci předlužení se ocitají také osoby s vysokou úrovní finanční gramotnosti. Ty se při rozhodování řídily spíše svými hodnotami a postoji než znalostmi z oblasti financí (pokud nebereme v úvahu osoby, jenž se ocitly v nepříznivé ekonomické situaci). Zde se tedy objevuje otázka: „Jak efektivně zabráňovat, resp. předcházet situacím, kdy se člověk dostane nesprávným rozhodováním do dluhové propasti?“ Odpověď může zprostředkovat finanční vzdělávání, kdy jeho cílem je připravovat žáky na aktivní a zodpovědnou účast na finančním trhu. Finanční vzdělávání by mělo být tématem nejen ekonomie, ale i dalších vědních disciplín jako například psychologie (motivace člověka k vydělávání peněz a jejich následném utrácení, potřeby, vnímání peněz, dnešní konzumní společnost, apod.), či sociologie (sociálně vyloučení jedinci v předlužení a hledání práce, sociálně znevýhodnění jedinci či skupiny obyvatelstva,..) (Opletalová, Kvintová, 2014, Řeháková, 2011).

1.3 Finanční vzdělávání jako klíčový nástroj k ochraně spotřebitele na finančním trhu

Jedním z hlavních úkolů a současně základních cílů finanční stability ekonomiky každého státu je ochrana spotřebitele. V rámci Evropské unie se ochranou spotřebitele zabývá Evropská komise (dále jen EK), která vydala *Strategii Evropské komise pro zlepšování kvality života všech občanů EU* a další dokumenty týkající se této problematiky. EK se snaží zajistit bezpečnost a ochranu zájmů spotřebitelů a spotřebitelských práv. Snaží se vytvořit tzv. „jednotný spotřebitelský standard“ v prostředí volného pohybu zboží, služeb osob i kapitálu (Ochrana spotřebitele v podmínkách EU, online).

V České republice je ochrana spotřebitele ukotvena zákonem č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele. Zákon upravuje nabízení a prodej výrobků i nabízené a poskytované služby, vymezuje povinnosti při prodeji výrobků a poskytování služeb, informuje o klamavých, nekalých či agresivních obchodních praktikách. Zabývá se i vymezením úkolů veřejné správy na poli ochrany spotřebitele a okrajově se dotýká i sdružení spotřebitelů a dalších PO založenými k ochraně spotřebitele (Zákon o ochraně spotřebitele, 1992).

Kontrolu a dohled nad finančním trhem vykonává Česká národní banka (dále jen ČNB) a Česká obchodní inspekce (dále jen ČOI). ČNB byly rozšířeny pravomoci v oblasti ochrany spotřebitele zákonem č. 36/2008 Sb., kterým byly pozměněny některé zákony v oblasti ochrany spotřebitele. Mezi subjekty dozoru ČNB patří např. banky a pobočky

zahraničních bank, obchodníci s cennými papíry, pojišťovny, penzijní fondy, směnárny, pojišťovací, investiční zprostředkovatelé a další. Od 1. 1. 2011 vykonává ČNB také dohled nad dodržováním povinností zákona o spotřebitelském úvěru a to zejména subjekty, kteří náleží pod dohled ČNB na základě zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance. Dříve šlo o pravomoc ČOI, která ale i nadále v oblasti spotřebitelských úvěrů dozoruje nebankovní subjekty (Balabán, 2011).

Nástroje, které jsou státem využívány pro ochranu spotřebitele lze rozlišit na legislativní a nelegislativní. Legislativní nástroje jsou upravovány v rámci zákonů a norem. Mezi nelegislativní nástroje patří zejména:

- zajištění nezávislého poskytování informací občanům o finančních institucích, produktech či službách, tedy INFORMOVANOST,
- umožnění bezplatného PRÁVNÍHO PORADENSTVÍ ve spotřebitelských otázkách,
- a FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ (Proč se finančně vzdělávat, 2013).

Součástí ochrany spotřebitele je tedy zajištění dostatečného finančního vzdělávání, tedy činnosti, která vede k posílení finanční gramotnosti.

Obecným cílem rámcové politiky OSFT je dle MF *„dosažení stavu, kdy spotřebitel činí na finančním trhu odpovědné a adekvátní rozhodnutí ve vztahu k jeho aktuální situaci, tj. obstarává si služby a pořizuje si produkty, jež nejlépe vyhovují jeho aktuálním potřebám a možnostem, a má možnost efektivně prosazovat a chránit své zájmy a práva“* (Rámcová politika MF v oblasti ochrany spotřebitele, 2007, s. 10).

Každému spotřebiteli by se mělo dostávat dostatečného množství informací, aby měl možnost se rozhodnout, měl by být finančně gramotný, aby dokázal získané informace zpracovat, vyhodnotit a učinit rozhodnutí a měla by mu být zaručena možnost své rozhodnutí prosazovat a chránit (Dvořáková, Smrčka, 2001).

Cílem první kapitoly bylo poukázat na to, jak je finanční vzdělávání důležité a to nejen pro nás samotné. V současné době by mělo být vzdělání v oblasti osobních a rodinných financí považováno za jednu ze zásadních výbav, kterou si do života můžeme vzít. Finančně gramotný člověk se dokáže orientovat na poli nesčetných nabídek ve formě finančních produktů či služeb, zná své možnosti a na tomto základě se bude moci správně rozhodnout. Taková rozhodnutí ovlivní, jak již bylo zmíněno, nejen nás, naše okolí ale i budoucí děti, budoucí generace lidí. Proto je třeba investovat do vzdělávání a začít co nejdříve.

2 Struktura finančního vzdělávání v ČR

Nutným předpokladem k dosažení cílů finančního vzdělávání jsou mimo jiné adekvátní veřejnoprávní úpravy institucionálního uspořádání. Následující kapitola ukáže strukturu finančního vzdělávání v České republice. Vymezí strategické dokumenty a objasní jejich význam při budování systému finančního vzdělávání. Důležité je také zmínit současný stav a dosavadní kroky, které byly v oblasti finančního vzdělávání doposud učiněny.

2.1 Současný stav a dosavadní kroky v oblasti finančního vzdělávání

Podkapitoly 2.1.1 a 2.1.2 vymezují ve stručnosti vývoj finančního vzdělávání v rámci Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a České republiky. Poukazuje zejména na důvody, které vedly k rozhodnutí mnoha zemí zajímat se o úroveň finanční gramotnosti svých obyvatel a že se finanční vzdělávání stává jednou z prioritních oblastí, která vede k udržování ekonomické a finanční stability a rozvoji v daných zemích.

2.1.1 Finanční vzdělávání a OECD

Zájem o finanční vzdělávání ve vyspělých i v rozvojových zemích neustále roste. Mezi důvody patří například demografické změny ve složení obyvatel (zejména stárnutí populace) a rozsáhlý rozvoj finančního trhu. Důvodem mohla být i hospodářská a finanční krize ve světě, kdy se ukázalo, že nedostatečná finanční gramotnost byla jedním z faktorů, které přispěly k řadě finančních rozhodnutích bez dostatečných informací. Z těchto příčin je finanční gramotnost celosvětově uznávána jako velmi důležitý element k udržení ekonomické a finanční stability a k rozvoji (PISA 2012 FINANCIAL LITERACY ASSESSMENT FRAMEWORK, 2012).

Dle údajů, které nechalo vypracovat OECD a uveřejnilo ve svém koncepčním rámci, lze zájem o finanční gramotnost jako klíčové životní dovednosti shrnout do několika trendů, a to následovně:

- přesun rizika ze strany vlád či zaměstnavatelů na jednotlivce,
- zvýšení osobní zodpovědnosti (např. vytváření úspor na stáří, financování zdravotní péče, investování rodičů do vzdělávání svých dětí apod.),
- zvýšení nabídky i poptávky po finančních produktech a službách,

- možné přínosy FV – Z uskutečněných výzkumů vyplývá, že dospělí lidé z různých zemí, kteří prošli finančním vzděláváním, častěji plánují a spoří na důchodový věk, dokáží lépe hospodařit s penězi, investovat apod. Z toho lze usuzovat určitou souvislost mezi finančním vzděláváním a jeho výsledky, tedy že finanční gramotnost může vést k pozitivní změně chování (PISA 2012 FINANCIAL LITERACY ASSESSMENT FRAMEWORK, 2012).

V roce 2002 zahájila Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) rozsáhlý projekt finančního vzdělávání jako reakci na vznikající obavy vlád různých zemí z možných důsledků nedostatečné finanční gramotnosti. Tento projekt zaujímá holistický pohled na problematiku FV a zdůrazňuje, že FV má důležitou doplňující úlohu vedle regulatorního rámce a adekvátní ochrany spotřebitele.

Jedním z prvních milníků projektu finančního vzdělávání bylo Radou OECD přijato doporučení k finančnímu vzdělávání (**Reccomendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness**) určená pro členské ale i nečlenské státy k rozšiřování principů FV a rady veřejným či finančním institucím v oblasti FV (např. doporučení, že finanční vzdělávání by mělo začínat už v primárním vzdělávání, tedy co nejdříve je to možné, důležité jsou také kontroly finančních institucí, školení zaměstnanců finančních institucí apod.) (Recommendation..., 2005)

Dále byla vydána publikace **Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies**, která obsahuje definici finančního vzdělávání od jednotlivých kroků procesu zvyšování FG ve smyslu zvyšování znalostí a změn v hodnotách, postojích a chování občanů. Definice dle OECD zní následovně:

„Finanční vzdělávání je proces, jehož prostřednictvím si uživatelé finančních služeb i investoři zvyšují porozumění finančním produktům a pojmům a současně prostřednictvím informací, instrukcí a nestranných rad vytvářejí schopnost uvědomovat si finanční rizika i finanční příležitosti, schopnost provádět informovaný výběr, učí se, kam se obrátit o radu či pomoc a provádět další kroky vedoucí ke zlepšování své finanční „well-being“ a ochrany.“

(Improving Financial Literacy, 2005 in Dvořáková, Smrčka, 2011)

Publikace se taky zabývá důvody, proč je potřeba se věnovat finančnímu vzdělávání a na mezinárodní úrovni udává ucelený pohled na práci, která byla v oblasti FV v dané době v nejrozličnějších zemích odvedena. Obsahuje také principy a příklady dobré praxe, jež jsou

určené tvůrcům politik a dalším stranám, které se v oblasti FV pohybují (PISA 2012 FINANCIAL LITERACY ASSESSMENT FRAMEWORK, 2012).

V roce 2008 OECD svůj původní projekt rozšířila, a to vytvořením Mezinárodní sítě pro finanční vzdělávání (**International Network on Financial Education – INFE**), kdy hlavním cílem je zvýšení celosvětového povědomí o významu a důležitosti FV a podpora členských států ve vytváření jejich národních strategií FV. Ve stejném roce byl zprovozněn také mezinárodní webový rozcestník pro FV (**International Gateway for Financial Education – IGFE**). Jde o první mezinárodní databázi pro FV s více než 120 programy FV ze 70 zemí světa a slouží jako globální informační středisko v této oblasti a je pomocníkem pro snadnější spolupráci ve finančním vzdělávání. Tato databáze je dostupná na webové adrese www.financial-education.org (Dvořáková, Smrčka, 2011).

2.1.2 Finanční vzdělávání v České republice

Potřeba zvyšování finanční gramotnosti jako jedné z klíčových kompetencí, jež jsou nutné k zapojení do aktivního života, začala sílit až v 90. letech minulého století. Finanční trh předtím v podstatě neexistoval s výjimkou několika jednoduchých produktů. Ovšem přechodem z centrálně plánované ekonomiky na tržní hospodářství došlo k významným změnám v oblasti osobních financí. Vznikaly komerční banky, soukromé pojišťovny, rozvíjel se kapitálový trh a pro běžného občana bylo náročnější orientovat se v stále rostoucí nabídce finančních služeb. Docházelo k asymetrii mezi klienty a poskytovateli (nedostatek informací, nekalé a klamavé obchodní praktiky apod.) a tak se do popředí dostala snaha státu chránit občany jako spotřebitele na trhu. Takovým prvním pokusem či milníkem snah státu byly aktivity Ministerstva financí v oblasti bankovníctví. Tyto aktivity dovršily ke konci roku 2005, kdy bylo představeno několik vládních úkolů k posílení postavení spotřebitelů, včetně vytvoření uceleného systému FV. Jde o „základní kámen budoucího systematického přístupu státu k finančnímu vzdělávání“ (Dvořáková, Smrčka, 2011, s. 28).

V roce 2006 proběhlo jedno z prvních dotazníkových šetření FG pod vedením České bankovní asociace, ale směrodatné výsledky o stavu finanční gramotnosti, jež se staly odrazovým můstkem k systematickému zkvalitňování finančního vzdělávání, u dospělé populace v ČR poskytlo až šetření z roku 2007. V téže roce byly vypracovány první koncepční materiály.

Celkovou koncepci finančního vzdělávání popisuje v České republice **Strategie finančního vzdělávání** z roku 2007, resp. aktualizace tohoto dokumentu schválená vládou v roce 2010 pod názvem **Národní strategie finančního vzdělávání** (dále jen NSFV). Způsoby implementace do výuky na základních a středních školách jsou uvedeny v navazujícím dokumentu **Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách** (dále jen SBFG) z roku 2007. Součástí SBFG jsou také **Standardy finanční gramotnosti**. Podrobnější informace o dokumentech lze naléznout v podkapitolách 2.2 a 2.4.

2.2 Dvoupilířová struktura finančního vzdělávání

Finanční gramotnost si lze představit jako souhrn kompetencí významných pro běžný život a nezbytných pro aktivní a zodpovědnou účast na finančním trhu. Získání těchto kompetencí je tedy důležité pro všechny věkové skupiny obyvatel. V širším rámci totiž napomáhá prevenci proti předlužení a směřuje občany k zajištění na stáří (Hesová, Zelendová, 2011).

V rámci NSFV (2010) byla vymezena tzv. dvoupilířová struktura finančního vzdělávání. Pokud má být procesem finančního vzdělávání dotčena celá populace, je tedy třeba přihlédnout k zásadním rozdílům v přístupu ke vzdělávání dětí a mládeže a vzdělávání dospělých. Na tomto základě Strategie vymezuje finanční vzdělávání jako počáteční a další.

Počátečním vzděláváním Strategie (2010, s. 16) rozumí: „*předškolní vzdělávání, základní vzdělávání, střední vzdělávání, vzdělávání v konzervatoři a vyšší odborné vzdělávání uskutečňované podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a studium v akreditovaných studijních programech uskutečňovaných podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, vysokými školami nebo jejich součástmi.*“ V rámci počátečního vzdělávání je garantem finančního vzdělávání stát, zejména prostřednictvím MŠMT. Určujícím dokumentem na poli implementace FV do počátečního vzdělávání je Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, jehož cílem je zvyšování finanční gramotnosti obyvatel ČR v rámci systematického FV. Nezbytnou součástí tvoří tzv. Standardy finanční gramotnosti, který určují cílový, resp. ideální stav úrovně FG pro základní vzdělávání a střední vzdělávání (odpovídající úrovni FG dospělého člověka).

Podrobnější informace jsou uvedeny v následujících podkapitolách (SBFG, 2007; Opletalová, Kvintová, 2014).

Dalším vzděláváním Strategie (2010, s. 16) rozumí: „*vzdělávací aktivity, které nejsou počátečním vzděláváním (bývají označovány také jako vzdělávání celoživotní).*“ Další vzdělávání se tedy orientuje na dospělou populaci, tedy všech spotřebitelů (současných i budoucích) finančních produktů a služeb zajišťovaným především skrze soukromý sektor (zejména profesní sdružení finančních institucí a sdružení finančních spotřebitelů), ale určitou roli zde sehrávají i subjekty veřejné správy.

2.3 Aktéři finančního vzdělávání

Začleňování finanční gramotnosti do výuky na ZŠ i SŠ je otázkou vzájemné spolupráce napříč resorty veřejné správy a dalších institucí. V systému zvyšování FG mají subjekty, kteří se věnují problematice finančního vzdělávání, rozdílná postavení, role i funkce, ale směřují ke stejnému cíli a tím je finančně gramotný občan (Opletalová, Kvintová, 2014).

Klíčovým aktérem a hlavním koordinátorem v oblasti finančního vzdělávání je **Ministerstvo financí ČR** (dále jen MF). Jde o „*orgán státní správy odpovědný za oblast ochrany spotřebitele na finančním trhu a zajišťující finanční vzdělávání jako jeden z klíčových prvků ochrany spotřebitele. V oblasti počátečního vzdělávání spočívá role MF v podpoře procesu implementace finančního vzdělávání do RVP pro základní a střední vzdělávání vydávaných MŠMT a navazujících školních vzdělávacích programů vydávaných řediteli škol a školských zařízení, a to zejména po obsahové stránce*“ (Národní strategie FV, 2010, s. 19).

Za oblast finančního vzdělávání na MF je zodpovědné oddělení zvané Retailové finanční služby a ochrana spotřebitele na finančním trhu, pod jehož správu spadá internetová stránka „*Proč se finančně vzdělávat*“ (<http://www.psfv.cz/>). Zde jsou průběžně zveřejňovány aktuální informace a dokumenty, které se týkají FV a FG. Stránky jsou zpracovány přehledně pro širokou veřejnost a mimo jiné uvádí, kam se mají lidé v případě finančních problémů obrátit, či kde se vzdělávat z této oblasti. Odkazuje na projekty, kterých je možno se účastnit, ale obsahují i tipy a návody z různých témat, např. rozpočet, smlouvy, spory, dluhy a další (Finanční vzdělávání, 2014).

Okrajově lze zmínit, že v rámci dalšího vzdělávání zajišťuje MF činnost nezávislé Pracovní skupiny, umožňující diskuse, výměnu zkušeností a v neposlední řadě sdílení

zkušeností mezi různými subjekty na poli finančního vzdělávání. A je také nezávislým odborným konzultantem obsahů různých projektů finančního vzdělávání dospělých.

Dalším podstatným a důležitým aktérem pro oblast zvyšování FG je **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR** (dále jen MŠMT), které odpovídá za stav, koncepci a rozvoj vzdělávací soustavy. Zaměřuje na první pilíř NSFV, tedy na vzdělávání počáteční, které je definováno jako „vzdělávání předškolní, základní, střední vzdělávání, vzdělávání v konzervatoři a vyšší odborné vzdělávání uskutečňované podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen školský zákon), a studium v akreditovaných studijních programech uskutečňovaných podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách (dále jen zákon o VŠ) a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, vysokými školami nebo jejich součástmi“ (Národní strategie FV, 2010, s. 16).

MŠMT v této fázi počátečního vzdělávání odpovídá za zavádění rámcových vzdělávacích programů (dále RVP), které jsou závazným východiskem pro tvorbu školních vzdělávacích programů (dále ŠVP) a ve spolupráci s organizacemi NÚOV a VÚP, resp. s Národním ústavem pro vzdělávání (viz níže) zabezpečilo implementaci Standardů finanční gramotnosti do RVP dle odpovídající věkové kategorie žáků, aby zvýšila jejich úroveň FG a zabezpečuje také metodickou podporu učitelů prostřednictvím již zmíněných organizací. Za zmínku stojí například metodický portál RVP (<http://www.rvp.cz/>), který je prezentován jako hlavní metodická podpora učitelů a podpora zavádění rámcových vzdělávacích programů ve školách. Jde o zdroj plný informací a inspirace a zkušeností, kde mohou ředitelé či učitelé konfrontovat své názory v diskusních fórech či nabízet zkušenosti a rady z oblasti zavádění ŠVP (Národní ústav pro vzdělávání, 2013).

Významným aktérem v oblasti finančního vzdělávání je také **Česká národní banka** (dále jen ČNB), která se podílí na aktivní činnosti v obou pilířích, tedy jak v počátečním vzdělávání tak i ve vzdělávání celoživotním. Podporuje nejen vzdělávání finanční ale i širší ekonomické (NSFV, 2010). V roce 2008 v souvislosti s novými pravomocemi, jež byly ČNB svěřeny úpravami zákonů č. 6/1993 Sb., o České národní bance a 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, zahájila ČNB kroky, aby naplnila své poslání v oblasti FG (rok 2008 - bezúplatné rozeslání manuálů pro učitele, pracovní sešity pro žáky ZŠ a víceletých gymnázií, uspořádání seminářů pro učitele, rok 2011 – pracovní učebnice FG pro žáky 1. až 3. tříd ZŠ, bezúplatné poskytnutí animovaného vzdělávacího filmu O penězích a lidech, roky 2012

a 2013 – příprava interaktivní výstavy o financích, v neposlední řadě pořádá přednášky pro seniory v rámci U3V).

Na poli počátečního vzdělávání se angažuje také **Národní ústav pro vzdělávání**, jež vznikl v roce 2011 sloučením Národního ústavu odborného vzdělávání (NÚOV), Výzkumného ústavu pedagogického v Praze (VÚP ČR) a Institutu pedagogicko-psychologického poradenství ČR (IPPP ČR). Ten má mimo jiné na starosti tvorbu rámcových vzdělávacích programů a napomáhá školám s vytvářením vlastních vzdělávacích programů i co se týče jejich zavádění do výuky.

Svou roli ve fázi počátečního vzdělávání má i **Ministerstvo průmyslu a obchodu**, jež se svou činností v rámci problematiky FV zaměřuje na poskytování finanční podpory spotřebitelským ale i dalším organizacím formou dotací, které jsou určeny pro realizaci vybraných projektů rozvíjejících mimo jiné problematiku FV v počáteční fázi. Novinkou a iniciativou MPO se v letošním roce stal unikátní projekt spotřebitelského a finančního vzdělávání studentů středních škol. Projekt usiluje o zvyšování povědomí mladých lidí o jejich spotřebitelských právech a rozšiřování dovedností mladých lidí v roli spotřebitelů formou přednášek a seminářů, jež povedou specialisté ČOI (MPO spouští spotřebitelské a finanční vzdělávání studentů středních škol, 2015).

Za zmínku stojí také další subjekty, jejichž snahy a aktivity v oblasti finančního vzdělávání jsou důležité pro širokou veřejnost i hospodářství celé země, např.:

- Ministerstvo práce a sociálních věcí – zaměření na skupiny osob ve ztížené sociální situaci, zaměstnance úřadu práce, kurzy FV, poradenství,
- Ministerstvo vnitra – koordinace v oblasti vzdělávací činnosti státní správy,
- obce, resp. obecní úřady – posilování finanční gramotnosti zaměstnanců úřadu,
- různá profesní sdružení působící na finančním trhu – informace pro spotřebitele,
- sociální partneři (odbory a zaměstnavatelé),
- nestátní neziskové organizace,
- média a další subjekty (NSFV, 2010).

2.4 Strategické dokumenty a jejich význam při budování systému finančního vzdělávání

Počátkem postupného systematického zabývání se finanční gramotností občanů v ČR lze považovat rok 2005. Na základě usnesení vlády č. 1594 ze dne 7. prosince 2005,

o zlepšení podmínek v bankovním sektoru, byla uložena do 30. září 2006 ministrům z Ministerstva financí, Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy a Ministerstva průmyslu a obchodu (dále jen MPO) příprava systému budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ. Cílem bylo zavést a rozšířit výuku finanční gramotnosti na těchto typech škol. (Usnesení vlády č. 1594, 2005).

Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (dále jen SBFG), resp. aktualizovanou verzi z prosince 2007, vytvořila mezíresortní pracovní skupina složená ze zástupců MF, MPO, MŠMT a přímo řízenými organizacemi MŠMT – Výzkumným ústavem pedagogickým a Národním ústavem odborného vzdělávání, svou roli sehráli i zástupci obchodních akademií. Cílem bylo zavést a rozšířit výuku finanční gramotnosti na základní a střední školy (MFČR, SBFG, 2007; Opletalová, Kvintová, 2014).

Dokument tedy odráží oblast školního vzdělávání, kdy uvádí, jakým způsobem lze dosáhnout finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ. SBFG vysvětluje východiska pro vznik dokumentu. Určuje role subjektů a spolupráce subjektů v počátečním vzdělávání a zabývá se finanční gramotností – mimo jiné jeho definicí, standardy finanční gramotnosti (viz níže), důležitostí nalezení způsobu efektivního hodnocení úrovně FG a v neposlední řadě důrazem na vytváření vzorových metodickým materiálů a příkladů dobré praxe různými zainteresovanými subjekty. Obsahuje také akční plán implementace FG do RVP, resp. ŠVP na ZŠ a SŠ.

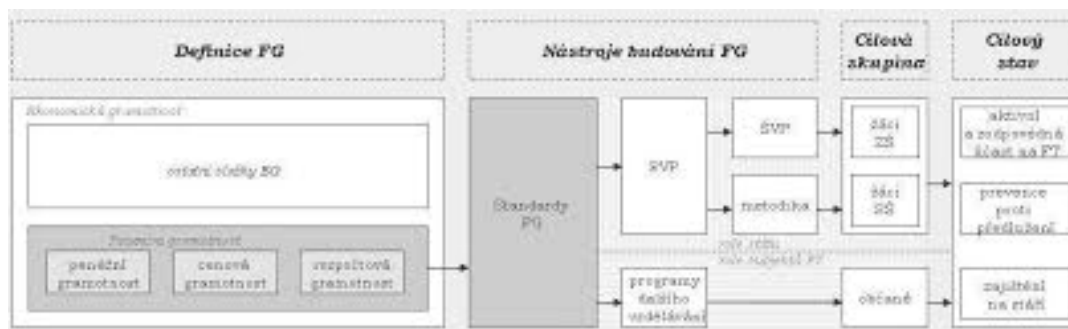
Nezbytnou součástí SBFG jsou tzv. Standardy finanční gramotnosti pro základní a střední vzdělávání (dále jen Standardy FG). V roce 2007 byly vymezeny dle cílových skupin tři standardy, a to pro:

- základní vzdělávání:
 - 1. stupeň ZŠ,
 - 2. stupeň ZŠ,
- střední vzdělávání.

Standard FG pro střední školy odpovídá standardu finanční gramotnosti dospělého člověka.

Standardy FG stanovují „*cílový stav finančního vzdělávání pro různé stupně vzdělávání, resp. ideální úroveň FG*“ (příloha č. 1 v tabulce Výsledky). Východiskem pro vznik standardů je definice FG, jež je uvedena v následující kapitole (MFČR, SBFG, 2007, s. 8). Jejich důležitost je dána faktem, že slouží jako kritérium pro měření výsledků rozvoje

finanční gramotnosti, využívány jsou i pedagogy ve vyučovacím procesu při tvorbě konkrétních úloh či aktivit apod. Roli Standardů FG znázorňuje následující tabulka.

Obr. 1: Role Standardů finanční gramotnosti

Zdroj: MFČR, Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 9

Standards FG se staly východiskem pro práci státních subjektů i subjektů finančního trhu, jsou základem i pro programy dalšího vzdělávání zaměřené na zlepšování úrovně FG občanů a schopnost jedince zajistit se finančně na stáří. V rámci státních subjektů jsou Standards promítány do rámcových vzdělávacích programů (dále jen RVP), které v procesu vzdělávání cílí na žáky a studenty základního a středního vzdělávání tak, aby byli schopni se aktivně a zodpovědně účastnit na finančním trhu a směřují v neposlední řadě k prevenci proti předlužení (viz prioritní oblasti Strategie).

V současné době již Standards FG byly plně implementovány do RVP pro základní vzdělávání i pro gymnaziální a střední odborné vzdělávání (viz kapitola 4). Současně s integrací Standardů došlo i k metodické podpoře finančního vzdělávání na ZŠ a SŠ. Důraz je třeba klást i na systematickou pregraduální přípravu učitelů v této oblasti (Opletalová, Kvintová, 2014).

V návaznosti na usnesení č. 1594 vznikla **Strategie finančního vzdělávání** (dále jen SFV) zveřejněná v roce 2007. Jednalo se o stěžejní dokument, který vymezoval koncepci FV, jehož úkolem bylo posílit FG a zvýšit ochranu občanů jako spotřebitelů. Cílem této strategie bylo „vytvoření uceleného systému finančního vzdělávání pro zvyšování úrovně finanční gramotnosti v ČR“ (SFV, 2007, s. 2). Jednotlivé vzdělávací aktivity by dle Strategie měly pokrývat všechny oblasti finančního trhu, aby byl proces FV úspěšný. Vzhledem k široce vymezenému předmětu bylo třeba nalézt určité oblasti a skupiny, jež si na základě zvyšování úrovně FG v ČR ve vzdělávacím systému ČR i mimo něj zaslouží vyšší pozornost. Mezi prioritní oblasti tedy patří:

- **aktivní a odpovědná účast na finančním trhu,**

- **prevence proti předlužení,**
- **zajištění na stáří (SFV, 2007).**

SFV měla zatím pouze doporučující charakter a tak bylo společností OECD a komisí EU České republiky navrženo, aby přijala dokument na vládní úrovni, jež by obsahoval jednotný a koordinovaný systém platným pro všechny orgány státní správy. Proto bylo Vládou ČR na základě těchto doporučení a také již učiněných kroků v oblasti ochrany spotřebitele schválena usnesením č. 338 ze dne 10. května 2010 **Národní strategie finančního vzdělávání** (dále jen NSFV), která byla vypracována Ministerstvem financí ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvem průmyslu a obchodu a Českou národní bankou. Jde o ucelený systematický přístup k posilování finanční gramotnosti občanů ČR a aktualizuje již dříve vypracovanou Strategii finančního vzdělávání. (Opletalová, Kvintová, 2014).

NSFV (2010) podobně jako u SBFG vysvětluje význam finančního vzdělávání, popisuje současný stav a dosavadní kroky, jež byly v rámci této problematiky uskutečněny. Zabývá se definicí pojmu „finanční gramotnost“ a jeho podrobnější analýze a vymezuje také prioritní oblasti pro budoucnost (již výše zmíněné). Apeluje také na význam spolupráce nejen napříč jednotlivými resorty a dalšími zainteresovanými subjekty, ale klade důraz i na spolupráci na mezinárodní úrovni. Za důležité považuje také pravidelně opakovaná měření úrovně finanční gramotnosti a hodnocení účinnosti již provedených aktivit v této oblasti. V poslední kapitole Strategie je uveden i tzv. akční plán, který zahrnuje aktivity subjektů veřejné správy, jednotlivé úkoly těchto subjektů a také časový harmonogram plnění činností.

Pracovní skupina pro finanční vzdělávání, jež byla vytvořena v roce 2006, aby navrhovala opatření ke zvyšování úrovně FG a zkvalitňování procesu FV, přijala v roce 2013 tzv. **principy nezávislosti v oblasti finančního vzdělávání** (dále jen PNFV). Obsahují definici finančního vzdělávání a vymezení zásad FV s důrazem na princip obecnosti. Ten je dále podrobněji rozpracován. Princip uvádí, že cílem finančně vzdělávacích projektů nemá být propagace produktů, služeb, určitého poskytovatele či poskytovatelů (PNFV, 2013).

Vznik principů byl tedy iniciován potřebou odlišit mezi sebou nezávislé finanční vzdělávání a komerční aktivitu subjektů působících na finančním trhu. Důvodem byla mimo jiné sestupná tendence zapojování subjektů finančního trhu (bank, finančních

zprostředkovatelů, poradců) do finančního vzdělávání (Opletalová, Kvintová, 2014; Dvořáková, Smrčka, 2011).

Mezi principy finančního vzdělávání, jež PNFV (2013) definují jako proces, který usiluje o zvyšování FG, řadíme:

- již zmíněný **princip obecnosti** – Dle NSFV (2010) mají projekty FV vést k rozvíjení a zvyšování úrovně FG jako základní orientace a přehled o finančních produktech či službách, nesmí jít o cílenou propagaci určitých produktů či služeb. „Výuka na konkrétních případech by neměla být zneužita jako cílená forma reklamy“ (Dvořáková, Smrčka, 2011, s. 32).
- **Princip odbornosti** se týká obsahové správnosti po odborné stránce a určité úrovně odbornosti vzdělavatelů – disponování určitými schopnostmi a dovednostmi z oblasti vzdělávání i z oblasti financí (NSFV, 2010, s. 15).
- **Princip zacílení** nám říká, že konkrétní finančně vzdělávací projekty nebo programy by měly vymezit či definovat, pro jakou cílovou skupinu je obsah určen, a využívat tak vhodné komunikační kanály, aby nedošlo k nepochopení ze strany skupiny, jež se projekt či program týká.
- Princip objektivity, jež je nově doplněným principem FV, vymezuje potřebu sdělovat informace objektivně a nehodnotit je subjektivním postojem.
- PNFV (2013) vymezuje také zásadu, že finanční vzdělávání je **v souladu se Standardy FG**.

Vymezené principy FV poskytují určitý obecný rámec, který by měl být východiskem při tvorbě a realizaci konkrétních vzdělávacích projektů či programů. Postup, který klade důraz na uvedené principy, lze považovat za předpoklad pro dosažení základního cíle FV, a to zvyšování úrovně FG občanů (Opletalová, Kvintová, 2014).

Druhá kapitola diplomové práce přiblížila strukturu finančního vzdělávání u nás a poukázala také na kroky, které byly v této oblasti provedeny. Při zvyšování finanční gramotnosti obyvatel, jak bylo zmíněno, je důležitá spolupráce napříč resorty veřejné správy, ale svou nepostradatelnou roli hraje i soukromý sektor. Vymezené strategické dokumenty ukazují na snahy zainteresovaných subjektů věnovat problematice FV prioritní místo v rámci svých aktivit a činností při ochraně občanů v roli spotřebitelů finančních produktů a služeb. Následující kapitola blíže seznámí pojem FINANČNÍ GRAMOTNOST a pro praktickou část diplomové práce je nutné podrobněji rozvést Standardy FG.

3 Finanční gramotnost

„Většina průzkumů finanční gramotnosti prováděných na celém světě, včetně zemí tzv. skupiny G20, ukazuje, že velká část obyvatel nemá dostatečné znalosti k pochopení a nedostatečnou orientaci v základních finančních produktech a neznají rizika spojená s těmito produkty.“

(Anton Sulianov, Minister of Finance, Russian Federation, Advancing National Strategies for Financial Education, 2013, s. 3)

Sulianov dále tvrdí, že většina jednotlivců nedokáže vytvářet svůj rozpočet a provádí tak neefektivní rozhodnutí v rámci svých finančních možností. Podle něj celosvětová krize v roce 2008 ukázala, že taková rozhodnutí mohou mít negativní vliv nejen na jednotlivce a jejich blahobyt (zejména u lidí s nižšími příjmy) ale i na finanční i ekonomickou stabilitu jednotlivých států. Finanční krize také celosvětově vyvolala zvyšující se poptávku po programech zaměřujících se na finanční gramotnost stejně tak i orientaci na vytváření strategických přístupů k zvyšování finanční gramotnosti a k účinné ochraně spotřebitelů. Právě finanční vzdělávání může být jednou z cest, jak účinně chránit spotřebitele a tím snižovat možnost dalších krizí tak, že je umožněno občanům jednotlivých států efektivně se pohybovat na finančním trhu a správnými rozhodnutími chránit nejen sebe ale i celou společnost (OECD, G20, Advancing National Strategies for Financial Education, 2013).

Je patrné, že nedostatečná úroveň finanční gramotnosti obyvatel není pouze aktuálním a diskutovaným tématem v České republice, ale otázka finanční gramotnosti a finančního vzdělávání se stává prioritním zájmem hlav států, vlád, organizací, podniků, pedagogů a dalších subjektů v celosvětovém měřítku.

Definice ale i samotný pojem finanční gramotnost není napříč jednotlivými subjekty, kteří se touto problematikou zabývají, jednotný. Ovšem lze konstatovat, že pro většinu zemí jde o jednu ze základních dovedností potřebnou pro běžný život každého člověka. Na některé definice se zaměří následující podkapitoly.

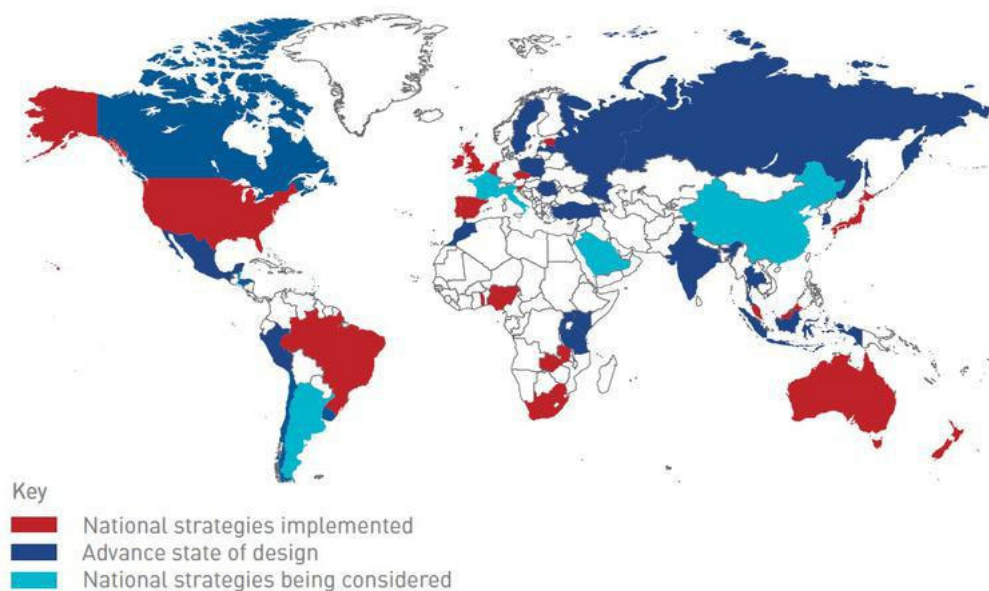
3.1 Pojem finanční gramotnost

Jak již vyplývá z předchozích kapitol, zjednodušeně lze říci, že finančně negramotný člověk nedokáže hospodařit se svými penězi. Takový jedinec není schopen odpovědně

spravovat osobní či rodinný rozpočet, případně si jej vůbec nevytváří a tak ztrácí přehled o svých finančních příjmech a výdajích, nevytváří si finanční rezervy apod. Neschopnost nakládat s peněžními prostředky potom často vede k neuváženým půjčkám, což může směřovat s neznalostí základních finančních institutů (výpočtu úroků, doba splácení apod.) k zadlužování a velmi snadno se může dostat do situace, kdy není schopen splácet svůj dluh. Jak uvádí Hrušová (2011), jestliže se dlužník dostane do podobné situace, kdy nemá dostatek finančních prostředků k tomu, aby splácel svůj dluh, velmi často sáhne po jiné půjčce (nejčastěji po kreditní kartě či kontokorentu). Jde ale o neuvážené rozhodnutí, které jej dostává do tzv. dluhové pasti, ze které nemá příliš velkou šanci dostat se sám.

Finanční gramotnost lze v současné době považovat za celosvětový trend. Samotná existence pojmu se nedá přesně určit, ale dá se konstatovat, že FG existuje od vzniku peněz a nakládání s nimi. Soubor „finanční gramotnost“ je ale spojováno zejména se snahami jednotlivých zemí zavádět finanční vzdělávání a řešit tak finanční ngramotnost svých obyvatel. Národní strategie popisují jednotlivé kroky, které mají vést ke zlepšování finančních znalostí a chování občanů jednotlivých zemí. Na následujícím obrázku jsou vidět země, které zavedly nebo zavádějí Národní strategie.

National strategies for financial education/capability as of September 2013:

Source: Advancing Strategies for Financial Education Russia's G20 Presidency and the OECD

Obr. č. 2: Národní strategie finančního vzdělávání v jednotlivých zemích k září 2013

Zdroj: Developments in financial capability, dostupné z: http://www.fincap.org.uk/developments_in_financial_capability

Červeně vyznačené země již zavedly své národní strategie finančního vzdělávání pro podporu finanční gramotnosti obyvatel a zároveň tak předešly hospodářské krizi ve svých zemích. Země, které mají národní strategie rozpracované v jedné z konečných fází jsou vyznačeny tmavě modrou barvou a světle modrou barvou jsou označeny země, které teprve uvažují o zavedení strategie a jejich kroky jsou v začátcích. Stále je ale mnoho zemí, které o legislativním zpracování finančního vzdělávání neuvažují, jde zejména o rozvojové země. Je třeba si ale uvědomit, že v zavádění strategií je svět ještě v počátcích, a proto je možné do budoucna předpovídat zapojení dalších zemí.

Co se týče definice finanční gramotnosti, například OECD (OECD, G20, 2013) definuje finanční gramotnost jako výsledek procesu finančního vzdělávání (definici FV organizace OECD lze nalézt v podkapitole 3.3.1), který v sobě zahrnuje kombinaci finančního povědomí, znalostí, dovedností, postojů a chování jedinců, nezbytných k provádění správných finančních rozhodnutí a z toho plynoucího dosažení finančního blahobytu. Doplňuje, že finanční gramotnost lze definovat v mnoha souvislostech (např. finanční, ekonomické či sociální souvislosti), ovšem v konečném důsledku jde o pozitivní změnu v oblasti chování jedinců a domácností.

Ve Velké Británii se vedle pojmu finanční gramotnost („*financial literacy*“) používá širší pojem finanční způsobilost („*financial capability*“), která umožňuje lidem „*činit informovaná rozhodnutí o tom, jak správně a vhodně nakládat s penězi a přijímat taková opatření korespondující s jejich cíli, vyrovnávat finanční rizika a výnosy během krátkodobého či dlouhodobého období*“ (The money advice service, 2013, s. 7). Finanční gramotnost potom zahrnuje znalosti, dovednosti a postoje a je součástí finanční způsobilosti, která vyjadřuje používání těchto znalostí v běžném životě (Cohen, Nelson, 2011).

V České republice například Dvořáková a Smrčková (2011) vymezují finanční gramotnost v rámci tzv. koncepční definice finanční gramotnosti a funkční definice finanční gramotnosti. Koncepční definice pracuje s převáděním abstraktních konceptů na konkrétní pojmy – finanční gramotnost v tomto smyslu znamená „*osobní odpovědnost za hospodaření s penězi*“ a činění odpovědných finančních rozhodnutí. Naproti tomu funkční definicí je myšlen převod pojmů na měřitelná kritéria – jak tedy měřit finanční gramotnost pomocí hmatatelných ukazatelů (příjmy domácnosti, poměr dluhu jednotlivce k majetku apod.). Zde finanční gramotnost označuje „*schopnost číst, analyzovat, řídit a komunikovat o osobních finančních podmínkách, které ovlivňují hmotnou životní úroveň. Zahrnuje schopnost rozeznat finanční volby, hovořit o penězích a finančních problémech bez pocitu nepříjemnosti,*

odpovědně plánovat pro budoucnost a odpovídat na životní události, které mají vliv na každodenní finanční rozhodnutí, včetně obecných událostí v ekonomice“ (Dvořáková, Smrčka, 2011, s. 13-14). Tato definice slouží k hodnocení s rovnáváním FG ve výzkumu, studiích apod.

Další definici předložily Hesová a Zelendová (2011, s. 6) ve své publikaci. Podle autorek je finanční gramotnost *„souhrn kompetencí, které jsou uplatňovány v běžném životě a které jsou nezbytné pro aktivní a zodpovědnou účast na finančním trhu. Finanční vzdělávání v širším rámci podporuje prevenci proti předlužení a směřuje občany k zajištění na stáří.“*

V každém případě, ať už je použita kterákoliv definice finanční gramotnosti, všechny pojí jeden cíl – zlepšovat postavení svých obyvatel na trhu, aby byly schopni činit správná informovaná rozhodnutí a snižovat tak rizika s finančním trhem spojená.

3.2 Finanční gramotnost jako souhrn potřebných kompetencí

Obecným cílem finančního vzdělávání je zvyšovat úroveň finanční gramotnosti v ČR, která je důležitým prvkem v ochraně spotřebitele na finančním trhu. Cílem finančního vzdělávání v rámci školního vzdělávání je připravit děti a mládež na aktivní a zejména zodpovědnou účast a finančním trhu. Definice FG je uvedena v ústředním dokumentu pro finanční vzdělávání v ČR v dokumentu Národní strategie finančního vzdělávání a je následující:

„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“

(NSFV, 2010, s. 11)

Zmíněná definice finanční gramotnosti formuje jakousi strukturu tvořenou dílčími vzájemně propojenými složkami. V případě pojetí finanční gramotnosti jako správy osobních/rodinných financí zahrnuje tři složky, a to peněžní gramotnost, cenovou gramotnost a gramotnost rozpočtovou. Ačkoliv se každá z těchto složek věnuje určité specifické oblasti, jde tedy o provázaný systém, který dotváří celkovou strukturu finanční gramotnosti.

Jejich pomocí získává jedinec kompetence, které jsou nezbytné pro správu platebních nástrojů a bez/hotovostních peněz, vede k porozumění cenovým mechanismům a v neposlední řadě i k vytváření a efektivnímu vedení osobního/rodinného rozpočtu (NSFV, 2010; Opletalová, Kvintová, 2014).

Peněžní gramotnost

Peněžní gramotnost prezentuje kompetence, které jsou nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí s nimi. Zahrnuje i správu nástrojů k tomu určených (např. BÚ, platební nástroje apod.).

Cenová gramotnost

Cenovou gramotnost lze chápat jako kompetenci, jež je důležitá zejména pro porozumění cenovým mechanismům a inflaci. NSFV (2010, s. 12) doplňuje, že významnou složku tvoří i porozumění principu „ceny peněz“ v čase, rozdílu mezi nominální a reálnou úrokovou sazbou a porozumění cenám finančních nástrojů a služeb (zjednodušeně řečeno porozumět poplatkům a úrokovým sazbám)

Rozpočtová gramotnost

Kompetenci nezbytnou pro sestavení a následnou správu osobního/rodinného rozpočtu představuje gramotnost rozpočtová. Prakticky jde o schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle a rozhodovat o alokaci finančních zdrojů a v neposlední řadě i o schopnost připravit se a zvládat různé životní situace z finančního hlediska (např. nenadálé výdaje, výpadek příjmu).

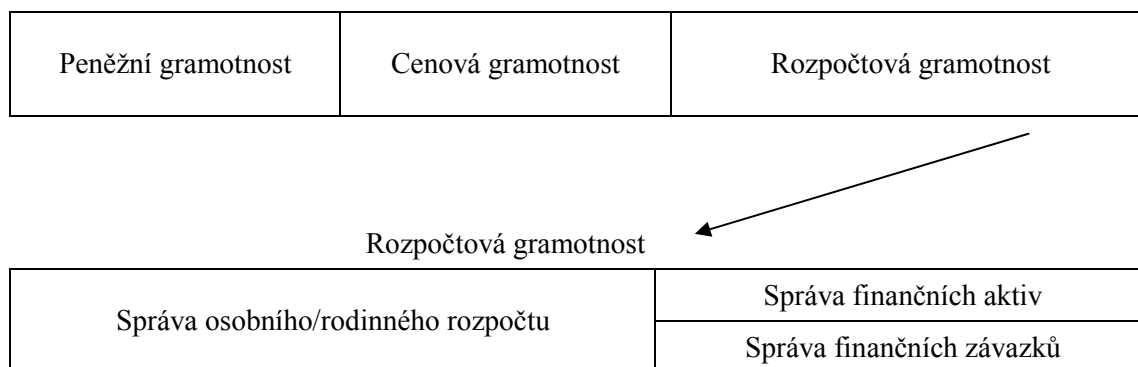
V rámci rozpočtové gramotnosti jako správy osobních/rodinných financí lze rozlišit dvě specializované složky, a to:

- **správu finančních aktiv** – např. vklady, investice či pojištění,
- **správu finančních závazků** – např. úvěry či leasingy.

V obou případech je nezbytným předpokladem orientace na trhu finančních produktů a služeb, schopnost porovnávat tyto produkty a služby mezi sebou a s ohledem na životní situaci zvolit tu nejvhodnější z nich (NSFV, 2010).

Na následujícím obrázku lze pozorovat schematicky znázorněné uvedené dílčí složky finanční gramotnosti.

Finanční gramotnost

Obr. č. 3: Dílčí složky finanční gramotnosti

Zdroj: NSFV, 2010, s. 13

Aby bylo možné docílit žádoucího výsledku v podobě finančně gramotného člověka, mělo by být prioritou v rámci vzdělávacího procesu postihnout všechny z uvedených složek FG (Opletalová, Kvintová, 2014).

Opletalová a Kvintová (2014) doplňují, že z dílčích složek finanční gramotnosti vychází již zmíněné Standardy FG. Ovšem hlavními moduly standardů jsou:

- oblast peněz,
- hospodaření domácností,
- finanční produkty
- a práva spotřebitele (více o Standardech FG viz kapitola 4).

Strategie (2010) pojímá finanční gramotnost jako specializovanou součást širší **ekonomické gramotnosti**. Ta navíc obsahuje problematiku domácností např. schopnost zajistit si příjem, zvažovat důsledky svých rozhodnutí na současný i budoucí příjem, také orientaci na trhu pracovních příležitostí a v neposlední řadě i schopnost rozhodovat o výdajích a problematiku státu (např. daně a transfery). Nezbytnou součástí finanční gramotnosti tvoří i makroekonomické aspekty (orientace v základních vztazích mezi jednotlivými sektory ekonomiky a porozumění základním makroekonomickým ukazatelům, např. HDP, inflace, úroková sazba, úroková míra apod.) a oblast daní (alespoň základní povědomí o daňovém systému), a to především proto, že se významně podílí na finančních zdrojích jednotlivců a domácností a mají tak významný vliv na peněžní toky v soukromých financích.

Finanční gramotnost jako součást ekonomické gramotnosti formuje znalosti, dovednosti a hodnotové postoje, které by měl občan mít, aby se odkázal uplatnit v současné společnosti.

NSFV (2010) pojí s finanční gramotností i **numerickou gramotnost** (využití matematiky v rámci řešení numerických úkolů se vztahem k financím a také využití tabulek, grafů, apod.), **gramotnost informační** (vyhledávat, používat a vyhodnocovat informace) a **právní gramotnost** (základní orientace v právním systému, zejména základní znalosti spotřebitelských práv). Zároveň s rozvojem těchto gramotností dochází i k vytváření a posilování ekonomického, právního a politického myšlení občanů.

V současné moderní společnosti, jež je navíc v neustálém rozvoji, se považuje za nutné mít finanční gramotnost na čím dál tím vyšší úrovni a finančnímu vzdělávání se přičítá stále větší význam. Finanční gramotnost jako jedna z klíčových gramotností není důležitá pouze pro dospělé ale i pro děti a mládež. Už v brzkém věku je totiž jedinec konfrontován se „světem financí“.

3.3 Shrnutí kapitoly

Finanční gramotnost a finanční vzdělávání je aktuálním tématem nejen v České republice ale i v dalších zemích. Dokazují to snahy hlav států, vlád a dalších organizací a institucí v různých zemích zaváděním Národních strategií finančního vzdělávání a zvyšováním tak finanční gramotnosti svých obyvatel. Úroveň finanční gramotnost a z toho plynoucího ekonomického chování lidí nesouvisí totiž jen s jednotlivcem samotným, ale ukazuje i na vyspělost celého hospodářství daných zemí.

Finanční gramotnost je definovaná jako soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana, jež jsou nezbytné k zabezpečení jednotlivců a jejich rodin. Finančně gramotný jedinec by měl vystupovat na finančním trhu odpovědně, orientovat se v problematice financí, být schopen spravovat osobní případně rodinný rozpočet a spravovat svůj finanční majetek a plnit své finanční závazky s ohledem na měnící se životní situaci.

V případě pojetí finanční gramotnosti jako správy osobních/rodinných financí zahrnuje tři složky – peněžní, cenovou a rozpočtovou gramotnost, která navíc zahrnuje správu finančních aktiv (vklady či investice) a finančních závazků (nejčastěji úvěrů). Finanční gramotnost je vnímána jako součást širší tzv. ekonomické gramotnosti, která navíc zahrnuje schopnost zajistit si příjem, zvažovat důsledky osobních rozhodnutí na příjem a v neposlední orientaci na trhu pracovních příležitostí a rozhodování o výdajích ať už osobních či rodinných.

4 Finanční vzdělávání a jeho implementace do RVP

V následující kapitole je na finanční vzdělávání nahlíženo v kontextu charakteristiky pedagogických dokumentů a to zejména rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia (pro potřeby této diplomové práce). Sledovány jsou prvky finančního vzdělávání ve vybraných vzdělávacích oblastech, klíčových kompetencích, průřezových tématech a jejich aplikace do každodenního života jedince. Prostor je zde věnován Standardům finanční gramotnosti pro střední vzdělávání a popisu toho, jak je prostřednictvím rámcových vzdělávacích programů a školních vzdělávacích programů zařazeno finanční vzdělávání do výuky. Na začátku kapitoly jsou představeny možnosti prevence a způsoby zvyšování úrovně finanční gramotnosti pro snazší navázání na praktickou část diplomové práce.

4.1 Možnosti prevence a způsoby zvyšování finanční gramotnosti

Prevence jako soustava nebo soubor opatření, které mají za úkol předcházet nějakému škodlivému, nežádoucímu jevu, se využívá v různých oblastech společnosti. Finanční gramotnost je dle Opletalové (2014) základním nástrojem prevence proti předlužení, je nástrojem obrany proti nárůstu zadlužených (popř. předlužených) lidí. Může zabránit sociálním dopadům, které vyplývají z tohoto stavu.

Autorky (Opletalová, Kvintová, 2014, s. 60) uvádějí několik způsobů, jak lze zvýšit úroveň finanční gramotnosti ve společnosti nejen ve smyslu prevence ale i řešení dopadů neznalosti osobních financí. Mezi možnosti tedy patří:

- vzdělávání na základních a středních školách,
- vzdělávací kurzy pro dospělou populaci,
- individuální poradenská a konzultační činnost bank a finančních institucí (většinou jde spíše o komerci a zisk daných institucí),
- informace poskytované sdělovacími prostředky (zejména televizní zpravodajství a cílené programy),
- projekty soukromých i neziskových organizací (např. projekty „*Rozumíme penězům*“, „*Peníze do škol*“ a mnohé další)
- a publikační a přednášková činnost (konference, přednášky, odborné knihy, metodické příručky apod.).

Pro účely této diplomové práce bude stěžejní možnost vzdělávání na základních a středních školách. Finanční gramotnost a finanční vzdělávání mohou být efektivní formou ochrany spotřebitele, protože vzdělaný spotřebitel dokáže pochopit informace, které mu jsou ze složitého světa financí prezentovány, a může tak dělat informovaná rozhodnutí. Jednou z možností, jak se vyvarovat nezdravému zadlužování lidí a naučit populaci využívat a tvořit finanční rezervy, je zařazení výuky problematiky finanční gramotnosti do RVP základního a středního vzdělávání, resp. ŠVP základního i středního vzdělávání. Již děti na základní škole se učí, co jsou to peníze a jak s nimi zacházet. Tato možnost se jeví jako nejúčinnější, protože každý občan si musí projít alespoň povinnou školní docházkou, kde se s výukou této problematiky setkává. Děti se učí finanční gramotnosti už v době, kdy ještě nemusí řešit otázku financí, nemají vlastní odpovědnost. Nastává tedy předpoklad, že děti, resp. občané, kteří absolvují finanční vzdělávání už na školách mají povědomí o světě financí a budou tak do života lépe vybaveni, ačkoliv některé výzkumy tento závěr neprokazují (viz zmínka Opletalová, Kvintová, 2014, s. 60). Každopádně tato možnost se jeví jako vhodný začátek preventivních opatření proti nežádoucím jevům jako je právě zadlužení, resp. předlužení.

4.2 Standardy finanční gramotnosti pro střední vzdělávání

V podkapitole 2.4 byly Standardy finanční gramotnosti ve stručnosti představeny jako „*cílový stav finančního vzdělávání pro různé stupně vzdělávání*“ (MFČR, SBFG, 2007, s. 8). Znázorňují ideální stav finanční gramotnosti. Tyto standardy jsou následně implementovány do RVP, ale mohou sloužit také jako východisko při tvorbě konkrétních vzdělávacích programů či aktivit směřujících k rozvoji a zvyšování úrovně FG žáků, studentů a samozřejmě dospělé populace.

Implementace standardů finanční gramotnosti

Jak již bylo zmíněno, začlenění Standardů do formálního školního vzdělávání se uskutečňuje skrze RVP a následně školou vytvářených ŠVP. RVP musí být v souladu s Národním programem vzdělávání, jež tvoří celkový rámec počátečního vzdělávání. Tyto dva dokumenty spolu tvoří státní úroveň kurikulárních dokumentů a stanovují společnou očekávanou úroveň pro jednotlivé etapy vzdělávání. K implementaci Standardů finanční gramotnosti pro základní a střední vzdělávání došlo v roce 2007 do rámcových vzdělávacích programů střední školy a implementace Standardů do RVP pro základní školy se uskutečnila v letech 2011 – 2013 (Opletalová, Kvintová, 2014).

Standardy FG pro základní vzdělávání mají tři okruhy, z nichž každý je rozčleněn na 1. a 2. stupeň základní školy a vymezují obsah oblasti a požadované výsledky. Jde o oblasti:

- **peníze,**
- **hospodaření domácnosti,**
- **a finanční produkty.**

Pro potřeby této diplomové práce se následující text bude věnovat Standardům FG pro střední školy.

Obsah a výsledky toho, co by studenti měli znát, jsou uvedeny v následujících čtyřech tabulkách (pod každou tabulkou jsou vždy uvedeny důvody, proč se domnívám, že je nutné pojmy ve schématu uvedené, znát)

Standardy FG pro střední školy mají čtyři okruhy:

- **peníze,**
- **hospodaření domácností,**
- **finanční produkty**
- **a práva spotřebitele.**

V následujících tabulkách (MFČR, SBFG, 2007, s. 13-14) jsou znázorněny jednotlivé okruhy a snaha o vysvětlení (vlastní názor) zařazení daného obsahu.

Peníze	
Obsah	Výsledky
- placení (v tuzemské i zahraniční měně)	- používá nejběžnější platební nástroje, smění peníze za použití kursovního lístku
- tvorba ceny	- stanoví cenu jako součet nákladů, zisku a DPH
	- vysvětlí, jak se cena liší podle zákazníků, místa, období...
	- rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH...) a klamavé nabídky
- inflace	- vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit

Tabulka č. 1: Standardy finanční gramotnosti pro střední školy: Peníze

Zdroj: MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. Praha: MF ČR, MŠMT ČR, MPO ČR, 2007, s. 13. [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/SBFG_finalni_verze.pdf

Jak už napovídá samotná definice finanční gramotnosti vymezená v dokumentu NSFV, finančně gramotný občan by měl být schopen orientovat se v problematice peněz a cen. V dnešní době jsou peníze (hotovostní i bezhotovostní) každodenní součástí života již od mladého věku. Studenti na středních školách pomalu dospívají a osamostatňují se a postupně vstupují na trh práce, kde se stávají zaměstnancem. Mnoho mladých lidí se vrhá do podnikání, snaží se prorazit se svými nápady, svou vizí a k tomu neodmyslitelně patří finanční předpoklady (tvorba ceny – náklady, zisk, DPH apod.). Ačkoliv průzkum (ASMP, 2013), který si nechala vypracovat Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR (AMSP) ve spolupráci s Komerční bankou ukazuje, že dochází ke stagnaci růstu počtu nových podnikatelů (zejména OSVČ a mikropodniky). Mezi důvody patří například klima zaměřené proti podnikatelům, nedostatek finančních prostředků, absence nápadů, ale mimo jiné i nízká informovanost či neznalost podpůrných programů pro podnikatelský start. Mnohým mladým podnikatelům se potom často stává, že neodhadnou své možnosti, vezmou si neuvážený úvěr a dostávají se do táhlých finančních problémů, jak zmiňuje Pavla Břečková, členka představenstva AMSP ČR (AMSP, 2013).

Další běžnou součástí života je například cestování, kde je samozřejmá orientace v cizích měnách a v neposlední řadě je dobré znát také důsledky inflace, aby každý občan věděl, jaká je reálná hodnota jeho finančních prostředků a jak se především těm negativním důsledkům inflace bránit.

Hospodaření domácností	
Obsah	Výsledky
- rozpočet domácností	- rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti
	- navrhne, jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti

Tabulka č. 2: Standardy finanční gramotnosti pro střední školy: Hospodaření domácností

Zdroj: MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. Praha: MF ČR, MŠMT ČR, MPO ČR, 2007, s. 13. [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/SBFG_finalni_verze.pdf

Tento standard přímo souvisí s jednou ze tří složek finanční gramotnosti – s rozpočtovou gramotností (ačkoliv je samozřejmé, že se všechny složky FG prolínají

a doplňují). Tato složka nám říká, že jde o kompetenci nezbytnou pro správu osobního či rodinného rozpočtu – tedy vést rozpočet, stanovit si finanční cíle, rozhodovat o alokaci finančních zdrojů, spravovat finanční aktiva a finanční závazky. Student střední školy by měl být schopen sestavit vlastní rozpočet a mít tak přehled o svých finančních prostředcích.

Opět lze odkázat na statistické průzkumy, které například hovoří o zvýšeném nárůstu neuvážených půjček před vánočním obdobím (například ze statistik Bankovního a nebankovního registru klientských informací (Bankovní a nebankovní registr klientských informací, 2015) vyplývá, že objem dluhu z úvěrů poskytnutých ve třetím čtvrtletí roku 2015 dosáhl úrovně 120,7 miliardy Kč, z toho krátkodobý dluh tvoří 42,7 miliardy Kč a jde o 8% meziroční nárůst oproti minulým obdobím), dochází k zatížení rozpočtu a mnohdy k následným exekucím, kdy lidé nemají dostatek peněz na splátky (viz první kapitola).

Finanční produkty	
Obsah	Výdaje
- přebytek finančních prostředků	- navrhne způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti...)
	- vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků a vysvětlí proč
- nedostatek finančních prostředků	- vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu
	- posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení
	- vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN
- pojištění	- vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby

Tabulka č. 3: Standardy finanční gramotnosti pro střední školy: Finanční produkty

Zdroj: MINISTERSTVO FINANČÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. Praha: MF ČR, MŠMT ČR, MPO ČR, 2007, s. 14. [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/SBFG_finalni_verze.pdf

Jestliže je člověk schopen sestavit si osobní/rodinný rozpočet, pak by měl také vědět, co dělat v případě volných finančních prostředků, případně zajistit prostředky chybějící. Alespoň základní orientace v rozsáhlé oblasti finančních produktů napomáhá spotřebitelům při plánování budoucích příjmů a výdajů – například volit vhodný finanční produkt s ohledem na danou situaci, na své či rodinné potřeby apod.

Ochrana spotřebitele	
Obsah	Výsledky
- předpisy na ochranu spotřebitele	- na příkladu vysvětlí, jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb včetně produktů finančního trhu)
- obsah smluv	- na příkladu ukáže možné důsledky neznalosti smlouvy včetně jejích všeobecných podmínek

Tabulka č. 4: Standardy finanční gramotnosti pro střední školy: Ochrana spotřebitele

Zdroj: MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. Praha: MF ČR, MŠMT ČR, MPO ČR, 2007, s. 14. [cit. 2015-02-15].

Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/SBFG_finalni_verze.pdf

„Spotřebitelé jsou největší ekonomickou skupinou, která je ovlivňována a ovlivňuje každé veřejné i soukromé ekonomické rozhodnutí.“

John Fitzgerald Kennedy

Uvedenou citaci bývalého amerického prezidenta lze považovat za stále aktuální. Dle odboru Ministerstva průmyslu a obchodu (2015) role spotřebitele jako významného ekonomického faktoru v průběhu let stoupá. Jde o velmi významného činitele, který může zásadním způsobem ovlivňovat růst ekonomického trhu. Je v podstatě motorem hospodářství a jednotného trhu v Evropě. Musí se ovšem vybudovat takové prostředí, které umožní činit správná informovaná rozhodnutí, díky nimž bude chráněna bezpečnost samotného spotřebitele tak i hospodářské zájmy a v případě poškození těchto zájmů se domoci nápravy.

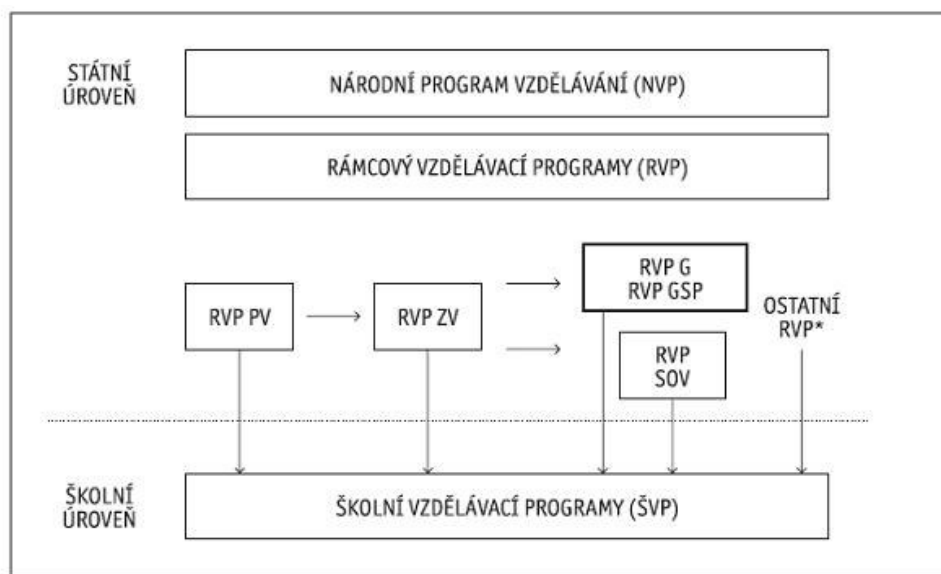
V uplynulých letech se v České republice podařilo prosadit řadu opatření, které mají pozitivní dopady v oblasti ochrany spotřebitelských práv, je nutné i nadále pokračovat, proto Ministerstvo průmyslu a obchodu vytvořilo dokument *Priority spotřebitelské politiky 2015-2020*. Cílem materiálu je stanovit základní priority v oblasti ochrany spotřebitele v ČR. Vychází jak z dosavadních zkušeností (například dokument *Zhodnocení plnění Priorit spotřebitelské politiky 2011-2014*) z této oblasti tak z cílů spotřebitelské politiky na úrovni EU (Ministerstvo průmyslu a obchodu, 2015).

Stěžejní pro Standard FG – ochrana spotřebitele je část *Vzdělávání a informovanost spotřebitelů, komunikace s veřejností* (Ministerstvo průmyslu a obchodu, 2015, s. 21), kdy bude preferováno posilování FG v souladu s vládou schválenou NSFV a další zavádění udržitelné spotřebitelské výchovy do škol. Jestliže studenti resp. dospělí lidé budou znát základní práva spotřebitele, budou schopni se bránit nejružnějším nekalým praktikám,

klamavým nabídkám obchodníků, mohou předejít problémům, které vyplývají z uzavírání smluv s takovými prodejci.

4.3 Charakteristika navazujících pedagogických dokumentů

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílá kniha) a zákon č. 561/2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (tzv. školský zákon) zavedly na základě nových principů kurikulární politiky do vzdělávací soustavy nový systém vzdělávacích programů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou tvořeny na dvou úrovních: **státní a školní**. V následující tabulce je vidět grafické znázornění systému kurikulárních dokumentů v České republice.

Legenda: RVP PV – pro předškolní vzdělávání, ZV – pro základní vzdělávání, G – pro gymnázia, GSP – pro gymnázia se sportovní přípravou, SOV – pro střední odborné vzdělávání, OSTATNÍ RVP*– rámcové vzdělávací programy, které kromě již zmíněných, určuje školský zákon

Obr. č. 4: Systém kurikulárních dokumentů v České republice

Zdroj: Balada, Jan a kol., Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. s. 5. ISBN 978-80-87000-11-3.

Státní úroveň je prezentována **Národním programem vzdělávání (NPV)** a **rámcovými vzdělávacími programy (RVP)**. NPV formulují požadavky na vzdělávání platné v počátečním vzdělávání jako celku, RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy, a to pro předškolní, základní a střední vzdělávání. Školní úroveň tvoří tzv. **školní vzdělávací programy (ŠVP)**, podle kterých je uskutečňováno vzdělávání

na jednotlivých školách, a každá škola si jej vytváří sama dle příslušných RVP (Dvořáková, Smrčka, 2010, příloha č. 2; Balada, 2007).

Následující podkapitoly se podrobněji věnují ŠVP a RVP a zařazení finanční gramotnosti.

4.4 Rámcový vzdělávací program a finanční gramotnost

Jedním ze základních dokumentů v české vzdělávací soustavě vytvořené na základě Bílé knihy je na státní úrovni rámcový vzdělávací program. Ten „*specifikuje obecně závazné požadavky pro jednotlivé stupně a obory vzdělání, vymezuje rámec pro návrh učebních plánů a formuluje pravidla pro tvorbu školních vzdělávacích programů*“ (MŠMT, Bílá kniha, 2001, s. 34). Konkretizuje tedy požadavky na vzdělávání uvedené v Bílé knize, která je pojata spíše jako systémový projekt, který formuluje myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, jež jsou určující pro vývoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu (MŠMT, Bílá kniha, 2001).

Dle školského zákona (2004) RVP vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání, resp. stanovují zejména konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání. Jsou rozčleněny pro jednotlivé stupně a typy škol (RVP pro základní školy, gymnázia, střední odborné školy atd.) a mají, dá se říci, jednotnou strukturu, která je dána tímto zákonem – vymezují základní pojmy, obecné cíle vzdělávání, možnosti získání klíčových a odborných kompetencí, vzdělávací oblasti, průřezová témata, rámcový učební plán, zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů a vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami (zdravotní či jiné znevýhodnění) a vzdělávání nadaných žáků (Balada, 2007).

RVP vymezují závazné rámce pro jednotlivé etapy školního vzdělávání prostřednictvím závazného **vzdělávacího obsahu**, tzn. očekávaných výstupů a učiva, který je členěn do několika **vzdělávacích oblastí** (Dvořáková, Smrčka, 2010, příloha č. 2).

Vzdělávací obsah lze jednoduše definovat jako celek očekávaných výstupů učiva, který formuluje, jaké úrovně osvojení učiva na konci vzdělávání v daném oboru dosáhnou – tedy jakými žádoucími vědomostmi, dovednostmi, postoji a hodnotami by měli disponovat. Očekávané výstupy vypovídají o znalostech, schopnostech i dovednostech využívat osvojené znalosti při myšlenkových procesech a při různých činnostech. Jde o výsledky vzdělávání využitelných v životě či v dalším studiu a lze je ověřovat evaluačními nástroji.

RVP G (Balada, 2007) je členěn do osmi vzdělávacích oblastí a jednotlivé oblasti jsou tvořeny jedním nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory. Jde o:

- jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk),
- matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace),
- člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Biologie, Geografie, Geologie),
- člověk a společnost (Občanský a společenskovědní základ, Dějepis, Geografie),
- člověk a svět práce (Člověk a svět práce),
- umění a kultura (Hudební obor, Výtvarný obor),
- člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova),
- informatika a informační a komunikační technologie (Informatika a informační a komunikační technologie).

Standardy FG byly plně zavedeny do RVP G a střední školy prostřednictvím oblastí – Matematika a její aplikace, Člověk a svět práce, Člověk a společnost a Informatika a informační a komunikační technologie

Matematika a její aplikace – tato oblast představuje v rámci FG potřebný matematický aparát umožňující studentům pochopit zákonitosti fungování finančních vztahů a analýzu nabízených finančních produktů. Finanční gramotnost je zde obsažena ve vzdělávacím obsahu Závislosti a funkční vztahy, kdy očekávaným výstupem je „*interpretovat z funkčního hlediska složené úrokování, aplikovat exponenciální funkci a geometrickou posloupnost ve finanční matematice*“ (Balada, 2007, s. 24).

Matematika je tedy důležitá třeba při výpočtu roční procentní sazby nákladů (RPSN), při posuzování ne/výhodnosti nejrozumnějších finančních služeb či produktů (Dvořáková, Smrčka, 2011, příloha č. 2).

Člověk a svět práce – oblast, která zahrnuje nejvíce výstupů a učiva přímo souvisejících se Standardy FG a která má za úkol připravit studenta na další vzdělávání a vstup do profesních vztahů. Hlavním cílem je tedy uvést jedince do plnohodnotného profesního i ekonomického života, kde je pro člověka nezbytná znalost tržní ekonomiky, světa financí, svých možností, práv či povinností a dalších témat potřebných pro profesní i osobní život. Důraz je kladen na praktickou aplikaci získaných dovedností prostřednictvím moderních informačních technologií, debat s odborníky apod.

Jedním ze vzdělávacích obsahů, které přímo zahrnují Standardy FG je obsah s názvem Tržní ekonomika. Jako příklad lze uvést očekávaný výstup, kdy by student měl být schopen „*stanovit cenu jako součet nákladů, zisku a DPH*“ nebo „*rozpoznat běžné cenové triky klamavé nabídky*“ (Balada, 2007, s. 49). Učivo je zaměřené především na získání znalostí základních ekonomických pojmů, ekonomických subjektů působících na trhu a marketing.

Dalším vzdělávacím obsahem je Národní hospodářství a úloha státu v ekonomice, kdy se učivo zaměřuje na fiskální (daně, státní rozpočet) a monetární (např. inflace) a sociální politiku (např. životní minimum). Vzdělávací oblast Finance koresponduje se všemi okruhy Standardů FG. Po absolvování učiva má být žák schopen používat nejběžnější platební nástroje, směnit peníze za použití kursovního lístku, navrhnout způsoby, jak využívat volné finanční prostředky či vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby.

Člověk a společnost – jedinec je veden k odpovědnosti za sebe jako jednotlivce tak i člena určité společnosti a ačkoliv v této části RVP G není přímo zmínka o financích, tak se Standardy, konkrétně se čtvrtým okruhem – Práva spotřebitele, přímo souvisí jeden z tematických okruhů – Občan a právo. Zahrnuty jsou zde především smlouvy, jejich význam a obsah a student dokáže na příkladu určit možné důsledky neznalosti smluv, včetně všeobecných podmínek (Balada, 2007; Dvořáková, Smrček, 2011, příloha č. 2).

Informatika a informační a komunikační technologie – tato vzdělávací oblast s finančním vzděláváním v současné době přímo souvisí. Pomocí internetu je člověk schopen získávat informace o tvorbě rodinného či osobního rozpočtu, může využívat online finanční kalkulatory, služby elektronického bankovníctví, hledat informace o nejrůznějších finančních produktech apod. Prvky finančního vzdělávání je možné vyčíst ve vzdělávacím obsahu Digitální technologie (orientace v ICT – možnost uplatnění těchto technologií v různých oblastech společenského poznání i praxe) a Zdroje a vyhledávání informací, komunikace (problematika bezpečnosti bezhotovostních plateb, klamavé reklamy na internetu, spam neboli nevyžádaná pošta apod.)

Dvořáková a Smrčka (2011) doplňují, že v případě implementace do RVP se uvedené standardy stávají závaznými pro všechny školy odpovídajícího typu a musí být přeneseny do jejich ŠVP.

RVP také určují **klíčové kompetence**, které by měly být u každého žáka v průběhu školního vzdělávání rozvíjeny. Klíčové kompetence lze charakterizovat jako „*soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro osobní rozvoj jedince, jeho aktivní zapojení do společnosti a budoucí uplatnění v životě*“ (Balada, 2007, s. 8). Výběr a pojetí klíčových kompetencí potom vychází z toho, jaké kompetence jsou považovány za podstatné na určitém stupni či typu školy.

Dle RVP ZV i RVP G (Dvořáková, Smrčka, 2010, příloha č. 2) se mezi klíčové kompetence řadí kompetence:

- k učení,
- k řešení problémů,

- komunikativní,
- sociální a personální,
- občanská,
- k podnikavosti.

Ačkoliv jsou v rámcových vzdělávacích programech vyjmenované kompetence vymezeny jednotlivě, v praxi se navzájem prolínají a doplňují.

Vztah finanční gramotnosti lze najít i v rámci klíčových kompetencí. V rámci osvojování si učiva dochází v různé míře k rozvoji klíčových kompetencí. V případě finančního vzdělávání lze vzájemný vztah najít v kompetenci sociální a personální – téma osobních finance, dále v kompetenci občanské – zaměřující se na osobní/rodinný rozpočet, státní/firemní rozpočet a v kompetenci k podnikavosti – rozvoj finanční gramotnosti budoucího podnikatele (Dvořáková, Smrčka, 2011, příloha č. 2).

Další částí RVP jsou tzv. **průřezová témata** jako témata aktuální a mající za úkol ovlivňovat postoje, hodnotový systém a jednání žáků. Tvoří povinnou součást vzdělávání a promítají se výchovným zaměřením i obsahem do vzdělávacích oblastí, resp. oborů a napomáhají propojovat či doplňovat, co si žáci a studenti během studia osvojili. Průřezová témata příznivě ovlivňují i rozvoj a utváření klíčových kompetencí.

Průřezovými tématy v RVP G jsou:

- osobnostní a sociální výchova
- výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech,
- multikulturní výchova,
- enviromentální výchova
- a mediální výchova.

Co se týče vztahu finančního vzdělávání a průřezových témat, FV není samostatným průřezovým tématem. Může být ale takto v rámci ŠVP chápána. Nic nebrání tvůrcům ŠVP, jestli pojmu Finanční vzdělávání jako průřezové téma, neboť jde o problematiku aktuální a může ovlivňovat postoje, hodnotový systém a jednání studentů.

4.5 Školní vzdělávací program a finanční gramotnost

Na školní úrovni jsou vytvářeny tzv. školní vzdělávací programy, jejichž povinností je realizace závazného obsahu RVP na konkrétní škole. Dle ŠVP je uskutečňován konkrétní záměr jednotlivých škol. Každá škola vytváří vlastní ŠVP pro každý nabízený obor studia a pro každou formu vzdělávání. Měl by obsahovat identifikační údaje školy, profil absolventa,

charakteristiku vzdělávacího programu, učební plán, přehled rozpracování oblastí do ŠVP, učební osnovy a popis materiálního a personálního zabezpečení výuky a charakteristiku spolupráce se sociálními partnery (Kašparová a kol., 2012).

Profil absolventa znázorňuje kompetence, které má žák po ukončení vzdělávání získat. Tato část je považována za důležitou, neboť je dle ní vytvářen vzdělávací obsah a v neposlední řadě je významná pro volbu dalšího vzdělávání či pro volbu budoucího povolání.

Učební plán vychází z kurikulárních rámců a oblastí vzdělávání dle RVP a je upravován do podoby tabulky s vyučovacími předměty pro jednotlivé ročníky a s danou hodinovou dotací.

Učební osnova je charakterizována jako „*pedagogický dokument, který vymezuje didaktickou koncepci jednotlivých vyučovacích předmětů a kurzů*“ (Kašparová a kol., 2012, s. 48), tzn. rozpis učiva (tematické celky) všech vyučovacích předmětů ve všech ročnících a s požadovanými výsledky vzdělávání. Podle Kašparové a kol. (2012) vychází koncepce vyučovacího předmětu z profilu absolventa v ŠVP a z kurikulárních rámců v RVP a opírá se mimo jiné o současné trendy pedagogiky a oborové didaktiky.

Podle učebních osnov je utvářen tematický plán jednotlivých předmětů na daný školní rok. Jde o podrobnější členění učiva pro jednotlivé měsíce a danou dotaci hodin. Tyto plány dále využívají učitelé pro přípravu vyučovacích hodin. Ukázkové náměty na přípravu vyučování se zahrnutím finanční gramotnosti lze najít v různých publikacích, např. publikace Finanční vzdělávání pro střední školy se sbírkou řešených příkladů na CD od Dvořákové a Smrčky z roku 2011 v příloze č. 2.

Aby v budoucnosti nedocházelo k zadlužování, resp. předlužování lidí, je důležité zaměřit pozornost a klást důraz na prevenci takových nežádoucích jevů. Jednou z možností je právě zvyšování finanční gramotnosti v rámci vzdělávání na základních a středních školách. Proto se poslední kapitola zaměřovala na Standardy finanční gramotnosti a jejich vazbu na rámcové a školní vzdělávací programy. V současné době jsou Standardy finanční gramotnosti již plně implementovány do RVP pro gymnázia (jak bylo popsáno v podkapitole 4.4) a pro střední odborné vzdělávání (v společenskovědním a ekonomickém vzdělávání). Implementace do rámcových vzdělávacích programů pro základní školy byla realizována v letech 2011 až 2013.

5 Koncepce vlastního šetření

V předcházejících kapitolách spadajících do teoretické části diplomové práce bylo uvedeno, jaké jsou stěžejní dokumenty v oblasti finančního vzdělávání, jaká je role klíčových subjektů v této oblasti. Byl objasněn pojem finanční gramotnost a jeho součásti a v neposlední řadě bylo specifikováno, k čemu slouží tzv. Standardy finanční gramotnosti, které budou klíčové pro empirickou část diplomové práce, resp. pro sestavení dotazníku.

Finanční vzdělávání se stává aktuálním tématem a velmi důležitým trendem vzdělávací politiky v ČR. Ministerstvo financí vnímá finanční vzdělávání jako klíčový prvek v ochraně spotřebitele na finančním trhu, protože jen informovaný, vzdělaný občan v roli spotřebitele je plnohodnotným účastníkem na finančním trhu a je schopen přijímat odpovědná rozhodnutí. Jak bylo uvedeno v teoretické části, z mnoha různých výzkumů zaměřených na problematiku FG vyplývá, že finanční gramotnost u občanů je nedostatečná. Proto bylo třeba začít postupně vytvářet a implementovat Standardy finanční gramotnosti již do RVP počátečního vzdělávání a formovat finanční gramotnost taktéž na středních školách.

5.1 Stanovení cíle praktické části

Hlavním cílem praktické části diplomové práce je posoudit, jak výuka jako jeden z nástrojů zvyšování finančního povědomí napomáhá ke zvyšování finanční gramotnosti u dospívající populace a vyvodit závěry z toho, jak samotní studenti hodnotí potřebu se finančně vzdělávat.

Hlavní cíl je následně podroben díličím cílům, které jsou následující:

- zjistit, jak samotní studenti ze zkoumaných škol (neekonomického zaměření) hodnotí potřebu finančně se vzdělávat,
- posoudit, jak se žáci 1. a 4. ročníků orientují ve finančním světě,
- specifikovat, jak se liší 1. a 4. ročníky ve výsledcích šetření.

5.2 Stanovení problému, výzkumných otázek a hypotéz

Chráška (2007) se při vysvětlování a objasňování vědeckého výzkumu v pedagogice opírá o univerzální (ve smyslu použitelnou pro vědecký výzkum v kterékoliv oblasti) definici F. N. Kerlingera, podle něhož je vědecký výzkum „*systematické, kontrolované, empirické a kritické zkoumání hypotetických výroků o předpokládaných vztazích mezi přirozenými jevy.*“

V pedagogice jde především o zkoumání nejrůznějších pedagogických jevů, proto by měla být i definice odpovídající pedagogickému zaměření. Chráska (2007, s. 12) na tomto základě definuje pedagogický výzkum jako „*záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy.*“

Základní schéma výzkumu je poté následující:

- stanovení problému,
- formulace hypotézy,
- testování (verifikace, ověřování) hypotézy,
- vyvození závěrů a jejich prezentace.

5.2.1 Stanovení problému a definování pojmů problému

Základním předpokladem úspěšnosti jakéhokoliv výzkumu je dle Pelikána (2011) vymezení a přesná formulace problému, a proto je třeba mu věnovat značnou pozornost. Při definování pojmu „*problém*“ se odkazuje na F. N. Kerlingera, který problém vnímá jako „*tázací větu nebo výrok, který se ptá: Jaký je vztah mezi dvěma nebo více proměnnými?*“ (Pelikán, 2011, s. 38). Výzkumem potom hledáme odpověď na tuto otázku. Problém tedy vyjadřuje dvě či více proměnných a jde o to najít jejich vzájemný vztah a zároveň musí být uchopitelný empirickými metodami.

Chráska (2007) vychází při stanovení problému z obvykle prvotně prováděné činnosti a to z tzv. *předběžné teoretické analýzy*, která spočívá v získání co největšího množství informací z námi zkoumané oblasti. Je důležité se seznámit se současným stavem poznání zkoumané oblasti.

Po prostudování dostupné literatury a zdrojů je formulace výzkumného problému následující:

„Jaký vliv má výuka jako jeden z nástrojů zvyšování finančního povědomí na zvyšování finanční gramotnosti?“

Definování hlavních pojmů problému

Dle Gavory (2000) a dalších autorů obsahuje výzkumný problém pojmy, které bude výzkumník nadále používat, a proto je zapotřebí si je definovat a vysvětlit. Díky tomuto si pomůže nejen objasnit, o co půjde, ale ulehčí i čtenářům správně pochopit jeho výzkum.

Lze využít učebnice pedagogiky, pedagogické encyklopedie či slovníky. Pro potřebu této diplomové práce byl využit Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš, 2003).

Pojmy:

- **výuka** – asi nejpřesnější vymezení zejména pro naši potřebu je definice dle Pedagogického slovníku (2003, s. 357), který označuje výuku jako „*jakýkoliv edukační proces, tj. situaci, kdy se člověk něčemu učí prostřednictvím procesu organizovaného jiným člověkem.*“, případně vysvětlení dle Maňáka, kdy jde o „*hlavní formu vzdělávací činnosti, při níž učitel a žáci vstupují do určitých vztahů a jejímž cílem je dosahování stanovených cílů*“,
- **finanční gramotnost** (viz teoretická část, kapitola 3).

5.2.2 Stanovení dílčích výzkumných problémů

Výzkumný problém je nutno dále rozpracovat do jednotlivých výzkumných otázek, na které bude hledána odpověď prostřednictvím dotazníkového šetření u vybraného vzorku respondentů. Prostřednictvím takto stanovených otázek se můžeme lépe orientovat v daném problému a orientovat se na jednotlivé části.

Deskriptivní problémy

U deskriptivního problému jde v podstatě o popisný problém, který zjišťuje a popisuje situaci, stav a výskyt daného jevu.

1. *Jak osobně hodnotí své znalosti z finanční terminologie studenti 1. a 4. ročníků?*

Výzkumná otázka bude řešena v rámci dotazníkového šetření první položkou, která je definována prostřednictvím škály 1 – 5 (jako známka ve škole) a 0 – nedokážu posoudit. Ukáže, jak studenti sami hodnotí své znalosti z oblasti financí.

2. *Jak hodnotí potřebu finančně se vzdělávat studenti 1. a 4. ročníků?*

Tato výzkumná otázka bude řešena v rámci dotazníkového šetření položkami číslo 2 až 4, které se zabývají například tím, jak studenti hodnotí své znalosti finanční terminologie, zda považují znalosti a schopnosti rozumět finančním pojmům za důležité či jak hodnotí samotnou potřebu se finančně vzdělávat.

3. *Jakou oblast finanční gramotnosti studenti 1. a 4. ročníků dle svých schopností považují za nejdůležitější?*

Výzkumná otázka určuje na základě standardů finanční gramotnosti preferenci oblasti nejvíce nezbytnou pro budoucí život podle studentů prvních a čtvrtých ročníků. Otázka bude řešena v rámci dotazníkového šetření položkami číslo 5 a 6.

Relační problémy

Relační problémy zjišťují, jestli mezi zkoumanými jevy existuje nějaký vztah, dále jak je vztah těsný a také stanovují, který jev zapříčiňuje který, jednodušeji řečeno pracují s 1 nezávisle a závisle proměnnými.

4. *Jaký je rozdíl mezi studenty 1. a 4. ročníků v orientaci v oblasti peněz, rozpočtu?*

Zde byly sloučeny dvě ze čtyř oblastí finanční gramotnosti (oblasti *Peníze* a *Hospodaření domácností*). Otázka se zaměřuje na orientaci studentů 1. a 4. ročníků například v kurzovním lístku, na znalost inflace a zejména na hospodaření s vlastními penězi. Výzkumné otázky jsou věnovány dotazníkové položky označené čísly 7 až 13.

5. *Jaký je rozdíl mezi studenty 1. a 4. ročníků v orientaci v základních finančních produktech?*

Tato výzkumná otázka zjišťuje, jak jsou na tom studenti 1. a 4. ročníků se znalostí základních finančních produktů, případně se znalostí určitých rizik spojených s finančními produkty. Výzkumné otázky se věnují položky dotazníku označené čísly 14 – 19.

6. *Jaký je rozdíl mezi studenty 1. a 4. ročníků v orientaci v oblasti práv spotřebitele, resp. předpisů na ochranu spotřebitele a obsahu smluv?*

Poslední položky dotazníku označené čísly 20 až 22 se věnují čtvrté oblasti finanční gramotnosti v rámci Standardů finanční gramotnosti pro střední vzdělávání.

5.2.3 Metoda empirického šetření

V podkapitole 4.2 byla uvedena definice vědeckého výzkumu, zejména potom pedagogického výzkumu. Obecně můžeme výzkum rozlišit na dva typy – kvantitativní a kvalitativní. Oba tyto typy, resp. přístupy jsou založeny na sběru dat, jejich následné analýze a interpretaci dosažených výsledků. Jsou využívány určité shodné techniky sběru dat (zejména pozorování a rozhovor), ovšem rozdíly mezi těmito přístupy najdeme v postupu získávání dat, v posloupnosti jednotlivých kroků a odlišná je také analýza a interpretace dat (Hlad'o, 2011).

Pro dosažení účelu diplomové práce bylo využito kvantitativně orientovaného přístupu, v němž jde zjednodušeně o získání dat, která lze zpracovat kvantitativními (matematicko-statistickými) postupy (Hlad'o, 2011). Jde tedy o numerické měření určitých specifických vlastností vybraného pedagogického jevu (Švec a Hrbáčková, 2007).

Východiskem kvantitativního výzkumu je nastudování určité vědecké teorie, kterou výzkumník získává pomocí nejrůznější odborné literatury, odborných zdrojů, ale i konzultacemi či rozhovory s odborníky apod. Na tomto základě se formuluje výzkumný problém, který má být šetřením řešen. Dalším krokem je definování proměnných neboli prvků měření a formulování hypotéz, které je třeba potvrdit či vyvrátit (Švec, 2004). Kvantitativní výzkum má objektivní charakter a je nutné závěry výzkumu zobecnit a formulovat obecně platná pravidla. Zde je velký rozdíl oproti kvalitativnímu výzkumu, který má charakter subjektivní, tzn. že výsledky platí pouze pro studované jevy.

Vlastní šetření bylo realizováno prostřednictvím **dotazníku**. Jde o nejběžněji používanou pedagogickou výzkumnou techniku, která má univerzální využití v nejrůznějších vědách (sociologie, psychologie, pedagogika a mnohé další). Jeho podstatou je zjištění takových dat a informací o respondentovi, které jsou pro dotazujícího stěžejní a potřebné pro jeho výzkum. Je koncipován jako baterie otázek, na které respondent odpovídá formou jednoduchých odpovědí, nebo vybírá jednu pro něj nejpříjemnější možnost z uvedených možností. (Pelikán, 2011).

Podle Pelikána (2011) jsou největšími výhodami dotazníku snadnost jeho administrace a možnost oslovení velkého počtu respondentů současně a stejnou formou. Od respondentů můžeme získat informace (stanoviska, názory, postoje), které bychom jinou technikou nezískali. Údaje získané dotazníkem jsou většinou plně kvantifikovatelné. Nespornou předností je i možnost počítačového zpracování velkého množství dat.

Požadavky na konstrukci dotazníku

Dle Chrásky (2007) je třeba se při vypracovávání návrhu jednotlivých položek v dotazníku a při jeho sestavování jako celku držet určitých pravidel, zásad a požadavků, a to zejména:

- položky v dotazníku musí být jasné a srozumitelné – respektování věku, vzdělání, motivace, formulace položek by měla být stručná,
- jednoznačně formulovat položky – nepřipuštní chápání jinými způsoby, jednoznačně vymezit základní pojmy,
- zjišťovat jen nezbytné údaje (dotazník by neměl být moc rozsáhlý),
- nepokládat sugestivní položky v dotazníku – jednoduše řečeno „podsouvání“ odpovědi,

- motivovat respondenty – pro úspěch každého šetření je důležitá zejména jejich ochota spolupracovat, to závisí mimo jiné na úvodu dotazníku, kde vysvětlíme smysl a potřebnost šetření, také na zajímavosti dotazníku případně náročnosti vyplňování,
- obsahovat jasné pokyny k vyplňování položek dotazníku,
- dbát na to, aby byly údaje získané dotazníkovým šetřením zpracovatelné,
- řídit se při řazení položek dotazníku psychologickým hlediskem (nejdůležitější položky ve střední části dotazníku, začíná se jednoduchými položkami apod.).

Dotazník k diplomové práci byl sestaven na základě výše formulovaných cílů empirické části a stanovených deskriptivních a relačních problémů šetření. V dotazníku šlo posouzení rozdílné/zhruba stejné orientaci studentů 1. a 4. ročníků v oblasti financí a zjištění toho, jak hodnotí potřebu se finančně vzdělávat. Celkový počet položek v dotazníku byl stanoven na 22 a rozdělen do čtyř částí (**Potřeba finančního vzdělávání, Peníze a hospodaření domácnosti, Finanční produkty a Práva spotřebitele**).

Dotazník obsahuje uzavřené otázky, kde stačí, aby respondent odpověděl ano či ne, případně vysvětlil proč odpověděl tak či tak. Zahrnuje také otázky otevřené, kdy lze vyjádřit vlastní názor k dané problematice, případně stručně odpovědět na určitou znalostní otázku vyvozenou na základě Standardů finanční gramotnosti.

Vzorový dotazník, který byl osobně rozdán respondentům, je uveden v příloze č. 2. Osobní přístup byl zvolen zejména z důvodu výše uvedeného cíle práce, kde bylo třeba se zaměřit na dvě skupiny respondentů (studenty 1. a 4. ročníků). Dalším důvodem této volby byla pravděpodobnost větší návratnosti dotazníků a možnost osobního kontaktu s respondenty. Výhodou dotazníku je časová nenáročnost vyplňování (zhruba 10 minut). Nevýhodou naopak může být to, že respondenti mohou vnímat odpovídání na položky uvedené v dotazníku jako povinnost a odpovídat tak zkresleně, čímž následně dochází ze snížení vypovídací hodnoty dotazníku.

5.2.4 Charakteristika souboru empirického šetření

Než výzkum začne, je třeba si uvědomit, čeho resp. koho se bude výzkum týkat. Na tomto základě je třeba rozlišit dva základní pojmy, a to „základní soubor“ a „výběrový soubor“. Základním souborem rozumíme všechny osoby, jevy či vlastnosti patřící do skupiny, kterou zkoumáme. Výběrovým souborem potom určitou část osob, jevů či vlastností vybranou ze základního souboru. Pro výběrový soubor potom platí, aby tento vzorek

vybraných (v případě tohoto výzkumného šetření osob) byl co možná nejvíce reprezentativní – tzn. aby se přibližoval skutečným vlastnostem základního souboru (Chrásková, 2007).

Základním souborem v tomto případě jsou všichni studenti 1. a 4. ročníků gymnázií a středních škol neekonomického zaměření v České republice. Výběrovým souborem jsou studenti z 1. a 4. ročníků z několika záměrně vybraných škol neekonomického zaměření v Olomouckém kraji.

Tyto dvě skupiny respondentů byly vybrány proto, aby bylo možno dojít na základě získaných údajů, resp. rozdílů mezi výsledky studentů prvních a čtvrtých ročníků k výše vytyčeným dílčím cílům a následně k hlavnímu cíli praktické části diplomové práce. V rámci dotazníkového šetření jde o to, zjistit, jak jsou na tom studenti prvních ročníků, kteří jsou na počátku středního vzdělávání a tudíž se pravděpodobně s finančním vzděláváním vymezeným ve Standardech finančního vzdělávání pro SŠ teprve setkají. Druhou skupinou jsou studenti čtvrtých ročníků, kteří by měli mít již ucelené informace z finanční oblasti vycházející ze Standardů FG. Proto je možné v rámci vlastního výzkumu za využití dotazníku srovnat tyto dvě skupiny respondentů a dojít tak k cíli práce.

5.2.5 Stanovení hypotéz výzkumu

Jádrem kvantitativně orientovaných výzkumů, jak vyplývá z předcházejícího, jsou hypotézy. Výzkumný problém určuje hlavní linii výzkumu. Je formulován jako otázka, která se ptá, zda existuje vztah mezi určitými pedagogickými jevy. Hypotéza je potom výrokem o vztahu mezi dvěma či více proměnnými, jde v podstatě o predikci (předpověď) o vztazích mezi těmito proměnnými. Obsahuje tedy konkrétnější, menší část výzkumného problému, proto jsou při cestě k dosažení vytyčeného cíle velmi důležité (Sebera, 2012).

Pro správnou formulaci hypotézy je třeba dodržet tři základní požadavky, pravidla, která bývají někdy označována jako zlatá pravidla hypotézy (Gavora, 2000).

- Hypotéza je tvrzení vyjádřené oznamovací větou.
- Hypotéza vyjadřuje vztah (následek, rozdíl) mezi dvěma či více proměnnými.
- Hypotéza musí být empiricky ověřitelná.

Hypotéza je v kvantitativním výzkumu obvykle nejdříve formulována jako tzv. věcná hypotéza.

➤ **Věcná hypotéza** – tvrzení o vztazích mezi jevy vyjádřené věcnými termíny.

Všechny proměnné, které jsou ve věcné hypotéze se následně operacionalizují, tzn. že se vyjadřují tak, aby se daly přesně zachytit, změřit. Aby bylo možné věcné hypotézy

ověřovat (přijmout nebo vyvrátit) pomocí statistických metod je třeba je převést na tzv. statistickou hypotézu.

➤ **Statistická hypotéza** – tvrzení o vztazích mezi jevy vyjádřené statistickými termíny.

Statistické hypotézy, neověřujeme přímo, ale vždy proti nějakému jinému tvrzení, proti tzv. nulové hypotéze.

➤ **Nulová hypotéza** – označovaná zpravidla jako H_0 je domněnka, která prostřednictvím statistických termínů tvrdí, že mezi proměnnými, které zkoumáme, není vztah (Chráska, 2007).

Na základě relačních výzkumných otázek uvedených v podkapitole 6.2.2 byly stanoveny následující věcné a statistické hypotézy šetření.

Věcné hypotézy

H₁: Studenti 4. ročníků jsou v plnění problémové úlohy (položka 7), která je zaměřená na přehled a orientaci v kurzovním lístku, lepší než studenti 1. ročníků.

H₂: Studenti 4. ročníků odpověděli na znalostní otázky (položky 7 a 9) v oblasti Peníze a hospodaření domácnosti lépe než studenti 1. ročníků.

H₃: Studenti 4. ročníků odpověděli na znalostní otázky (položky 14 – 19) v oblasti Finanční produkty lépe než studenti 1. ročníků.

H₄: Studenti 4. ročníků odpověděli na znalostní otázky (položky 20 – 22) v oblasti Práva spotřebitele lépe než studenti 1. ročníků.

Statistické hypotézy k věcným hypotézám H₁ – H₄

H₁: Studenti 4. ročníků jsou v plnění problémové úlohy lepší než studenti 1. ročníků.

H₀: Počet bodů u studentů 1. i 4. ročníků, kteří správně vyřešili problémovou úlohu (položka 7), zaměřenou na přehled a orientaci v kurzovním lístku, je stejný.

H_A: Počet bodů získaných studenty 4. ročníků a 1. ročníků, kteří správně vyřešili problémovou úlohu (položka 7), zaměřenou na přehled a orientaci v kurzovním lístku, je rozdílný.

H₂: Studenti 4. ročníků odpověděli na znalostní otázky (položky 8 a 9) v oblasti Peníze a hospodaření domácnosti lépe než studenti 1. ročníků.

H₀: Počet bodů získaných studenty 1. i 4. ročníků u znalostních otázek v oblasti Peníze a hospodaření je stejný.

H_A: Počet bodů získaných studenty 4. ročníků a 1. ročníků u znalostních otázek v oblasti Peníze a hospodaření je rozdílný.

H₃: Studenti 4. ročníků odpověděli na znalostní otázky (položky 17 – 19) v oblasti Finanční produkty lépe než studenti 1. ročníků.

H₀: Počet bodů získaných studenty 1. i 4. ročníků u znalostních otázek v oblasti Finanční produkty je stejný.

H_A: Počet bodů získaných studenty 4. ročníků a 1. ročníků u znalostních otázek v oblasti Finanční produkty rozdílný.

H₄: Studenti 4. ročníků odpověděli na znalostní otázky (položky 21 a 22) v oblasti Práva spotřebitele lépe než studenti 1. ročníků.

H₀: Počet bodů získaných studenty 1. i 4. ročníků u znalostních otázek v oblasti Práva spotřebitele je stejný.

H_A: Počet bodů získaných studenty 4. ročníků a 1. ročníků u znalostních otázek v oblasti Práva spotřebitele je rozdílný.

Jestliže se při statistické analýze ukáže, že nulovou hypotézu H_0 lze odmítnout, je přijata tzv. alternativní hypotéza H_A .

5.3 Interpretace výsledků dotazníkového šetření

V rámci této podkapitoly jsou postupně řešeny dosažené výsledky dotazníkového šetření. Každá jednotlivá položka z dotazníku a její výsledky jsou analyzovány a vyhodnoceny. Vyhodnocení je provedeno slovní i grafickou formou. Komplexní analýza zjištěných výsledků je provedena v podkapitole 5.4.

Dotazníky jsem osobně rozdala studentům na vybraných středních školách neekonomického zaměření (viz výše zmíněné), případně z časových důvodů jsem je dala v přesném počtu učitelům, kteří je rozdali ve svých hodinách. Vrátilo se mi téměř 200 dotazníků, ovšem některé (15 dotazníků) jsem byla nucena vyřadit (byly nevyplněné nebo doplněné humornými připomínkami či vtipy namísto odpovědí). Možným důvodem mohl být nezájem studentů vyplnit dotazník nebo nepřítomnost studentů ve škole. Po vyřazení jsem celkem získala 174 dotazníků (85 od studentů prvních ročníků a 89 od studentů čtvrtých ročníků).

5.3.1 Výsledky dotazníkového šetření

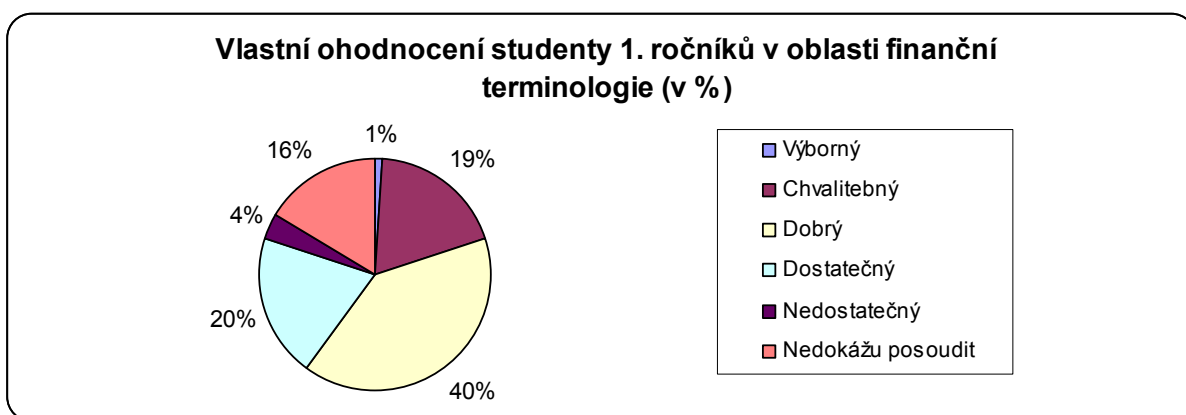
Podkapitola postupně rozpracovává jednotlivé položky dotazníku a výsledky jsou zpracovány do grafů případně do tabulek a slovně vyhodnoceny. Tabulky k použitým grafům jsou k nahlédnutí v příloze č. 3.

1. oblast dotazníku – Potřeba finančního vzdělávání:

1. položka

Jak vy osobně hodnotíte své znalosti finanční terminologie, respektive používání finančních výrazů? (ohodnoťte jako známkou ve škole)

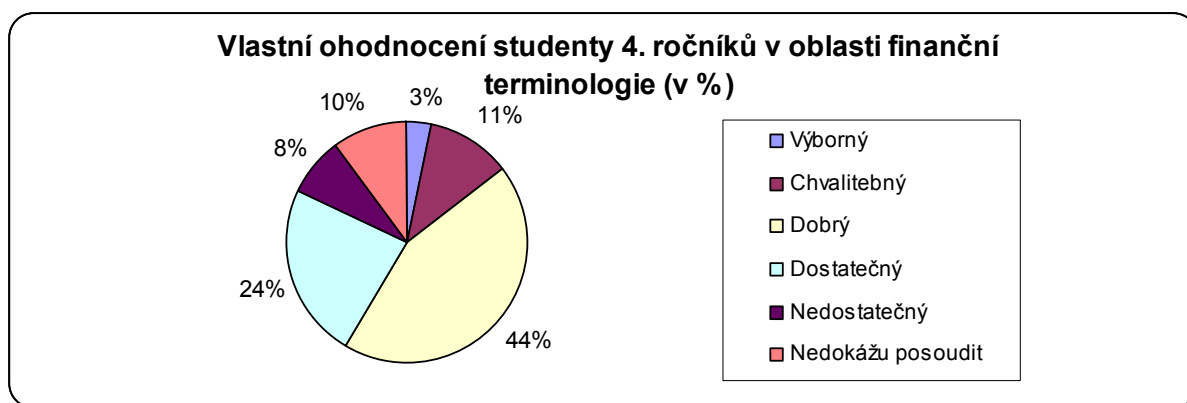
Touto otázkou bylo zjišťováno, jak své znalosti z finanční terminologie osobně hodnotí studenti prvních i čtvrtých ročníků. Jednotlivým respondentům byly nabídnuty možné odpovědi formou známky, které se dávají běžně ve školách (*výborný, chvalitebný, dobrý* atd.). Jestliže si dotčený respondent nebyl jistý a nedokázal se zhodnotit, byla mu nabídnuta možnost *nedokážu posoudit*. Následující grafy ukazují dosažené výsledky.

Graf č. 1: Vlastní ohodnocení studenty 1. ročníků v oblasti finanční terminologie (v %)

Zdroj: vlastní

Velká část dotázaných studentů z prvních ročníků vybraných škol hodnotí své znalosti z finanční oblasti jako průměrné. Následovala odpověď *dostatečný* a *chvalitebný*. Možnost *nedokážu posoudit* využilo 16 % dotázaných studentů a pouze 1 student se ohodnotil známkou *výborně*.

Graf č. 2: Vlastní ohodnocení studenty 4. ročníků v oblasti finanční terminologie (v %)

Zdroj: vlastní

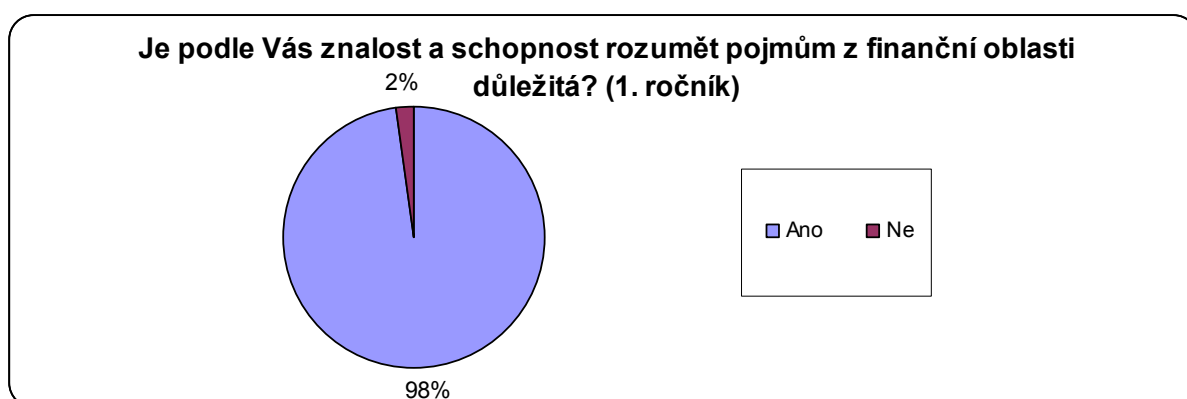
Stejně jako u studentů prvních ročníků, tak i u studentů ze čtvrtých ročníků převažovala možnost *dobrý*. Zaškrtnlo ji 44 % dotázaných. Pouze 10 % studentů se nedokázalo rozhodnout nebo si nebylo jisto odpovědět a zaškrtnlo poslední možnost – *nedokážu posoudit*. Známkou *výborně* se ohodnotili 3 studenti.

2. položka

Je podle Vás znalost a schopnost rozumět pojmům z finanční oblasti důležitá?

Prostřednictvím této otázky byl zjišťován názor studentů na důležitost znalostí a schopností porozumět pojmům z finanční oblasti, tedy zda si myslí, že je tato oblast pro život významná. Na výběr měli možnost *Ano* či *Ne*, v případě záporné odpovědi jsem chtěla znát důvod, resp. proč si myslí, že se obejdou bez těchto znalostí.

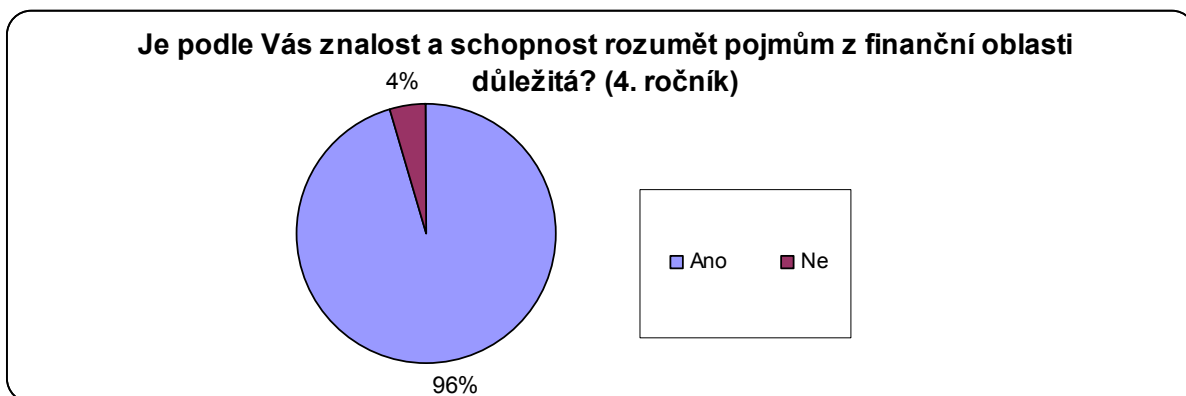
Jak je patrné z následujících grafů, většina dotázaných studentů z prvních i čtvrtých ročníků považují tuto oblast za důležitou.

Graf č. 3: Je podle Vás znalost a schopnost rozumět pojmům z finanční oblasti důležitá? (graf pro 1. ročník)

Zdroj: vlastní

Z grafu je patrné, že většina tedy 98 % dotázaných studentů z prvních ročníků si myslí, že je finanční gramotnost důležitá. Pouze 2 % respondentů si myslí, že tato oblast důležitá není. Podle těchto dotázaných není třeba znát tyto pojmy, protože existují finanční poradci, případně se o tu oblast příliš nezajímají.

Graf č. 4: Je podle Vás znalost a schopnost rozumět pojmům z finanční oblasti důležitá? (graf pro 4. ročník)

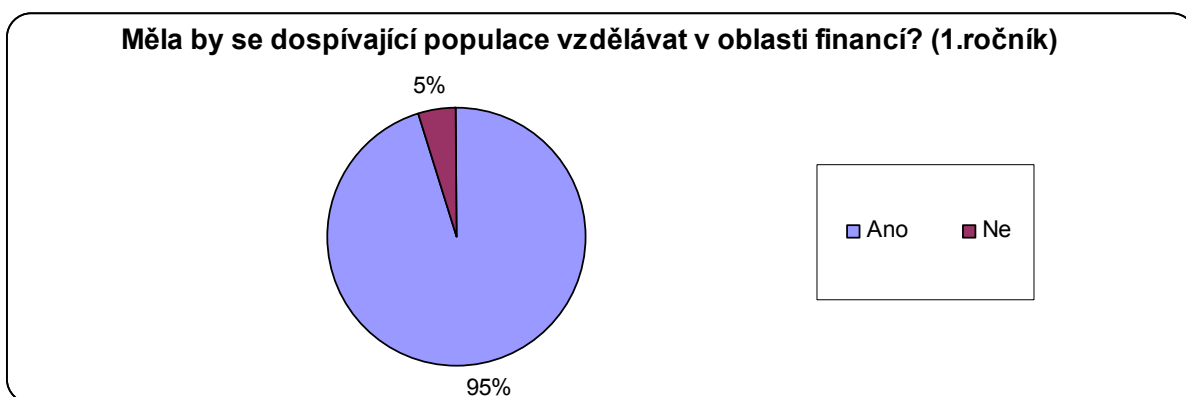
Zdroj: vlastní

U respondentů ze čtvrtých ročníků je to obdobné. 96 % dotázaných se domnívá, že tato oblast je nezbytná, ale 4 % jsou proti. Mezi důvody patří zejména to, že to nepotřebují, nezajímají se o to, nebo že to mohou sami vyhledat.

3. položka

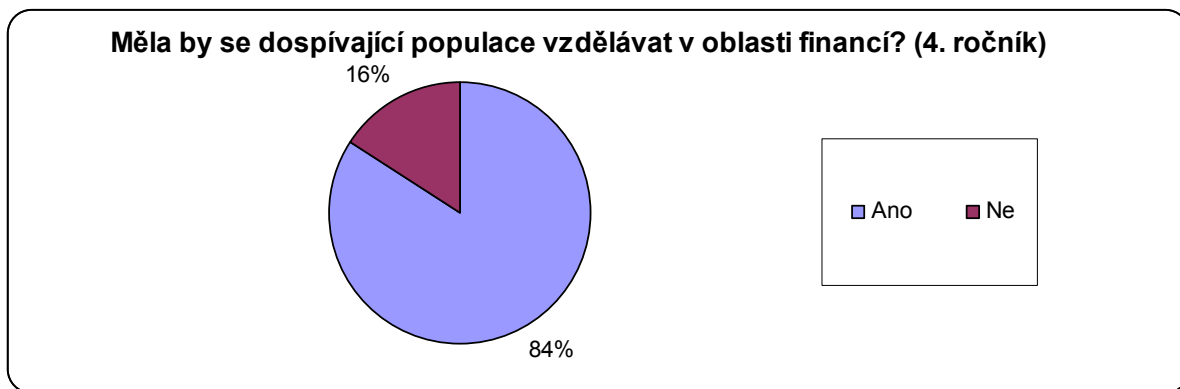
Měla by se dospívající populace vzdělávat v oblasti financí?

Třetí položka opět zjišťuje názor respondentů, tentokrát však na to, zda by se měla dospívající populace (tedy oni samy) vzdělávat v oblasti financí. Otázka vyžadovala zaškrtnutí možnosti *Ano* či *Ne* a dopsat vlastní názor na danou problematiku.

Graf č. 5: Měla by se dospívající populace vzdělávat v oblasti financí? (1. ročník)

Zdroj: vlastní

Graf č. 6: Měla by se dospívající populace vzdělávat v oblasti financí? (4. ročník)

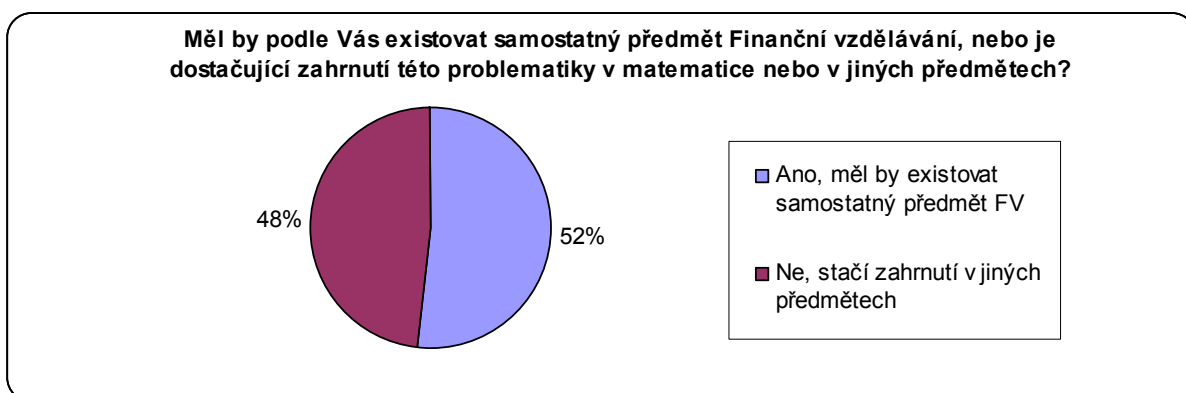
Zdroj: vlastní

Z obou grafů je patrné, že studenti z prvních i čtvrtých ročníků považují finanční vzdělávání dospívající populace za více než důležité. Mezi nejčastější důvody patří zejména předcházení finančním problémům v budoucnosti, dále to, že nás finance provází celý život. Další častou odpovědí byla nezbytnost naučit se hospodařit s penězi, znát alespoň základy, základní terminologii z této oblasti a naučit se samostatnosti a být finančně nezávislý.

4. položka

Měl by podle Vás existovat samostatný předmět Finanční vzdělávání, nebo je dostačující zahrnutí této problematiky v matematice případně jiných předmětech?

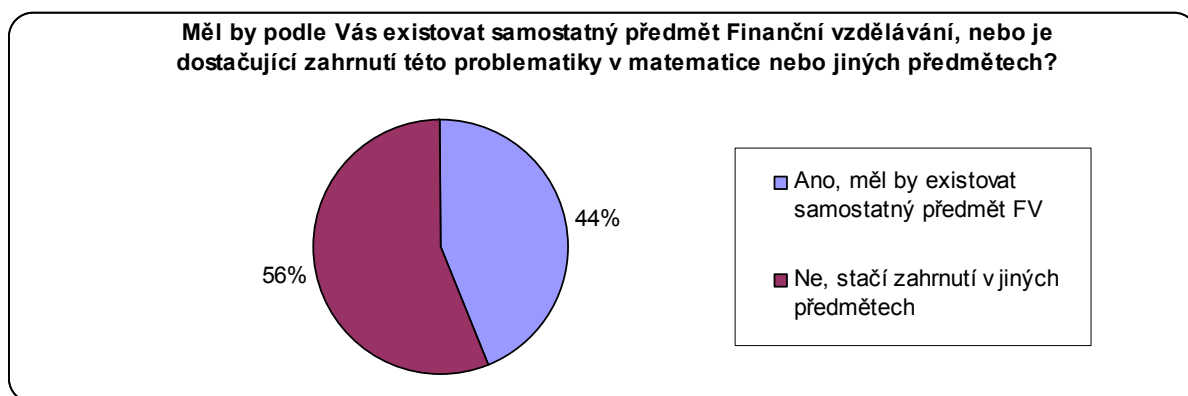
Čtvrtá otázka se nepřímo ptá na to, zda jsou studenti spokojeni se zahrnutím finanční gramotnosti ve výuce, resp. zjišťuje, jestli si studenti myslí, zda by měl existovat předmět Finanční vzdělávání samostatně, nebo jestli stačí dosavadní zahrnutí zejména v matematice či dalších předmětech. Respondenti měli opět na výběr z odpovědí *Ano* či *Ne* a měli možnost vyjádřit svůj názor k dané problematice, což většina učinila.

Graf č. 7: Měl by podle Vás existovat samostatný předmět Finanční vzdělávání, nebo je dostačující zahrnutí této problematiky v matematice případně jiných předmětech? (1. ročník)

Zdroj: vlastní

Na grafu jsou vidět dva skoro stejně velké výseče, vyplývá z něj, že nadpoloviční většina si myslí, že by samostatný předmět Finanční vzdělávání měl existovat. U respondentů, kteří zahrnuli odpověď *Ne* převažovala odpověď, že stačí zahrnutí v matematice, v občanské nauce a případně by mohl existovat volitelný předmět či nějaké přednášky.

Graf č. 8: Měl by podle Vás existovat samostatný předmět Finanční vzdělávání, nebo je dostačující zahrnutí této problematiky v matematice případně jiných předmětech?

Zdroj: vlastní

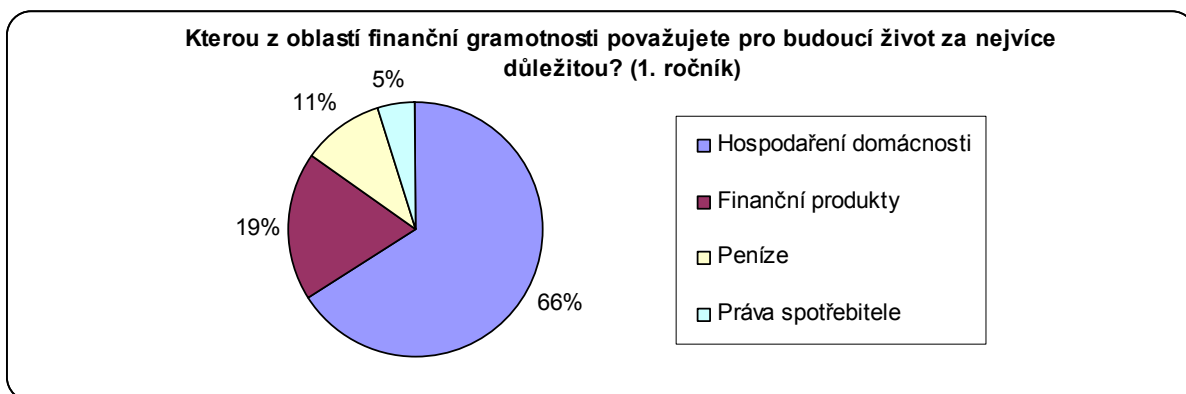
Oproti prvákům zde nastává rozdíl v tom, že u studentů čtvrtých ročníků převažuje odpověď *Ne*. Tuto možnost zakroužkovalo 56 % dotázaných. Mezi nejčastější důvody podobně jako u prváků patří zejména to, že zahrnutí v matematice nebo v jiných předmětech je dostačující a pokud by se výuka finanční gramotnosti měla rozšířit, tak formou volitelných hodin nebo seminářů a přednášek – opět na fázi dobrovolnosti. Další možností by mohlo být pak zahrnutí finančního vzdělávání ve větší míře do předmětů jako je Ekonomika nebo Občanská nauka.

5. a 6. položka

Kterou oblast finanční gramotnosti považujete pro budoucí život za nejvíce důležitou? Proč jste si vybral/a právě tu oblast, kterou jste označil/a v položce č. 5?

Cílem první otázky je zjistit, kterou z oblastí finanční gramotnosti, na základě Standardů finanční gramotnosti, považují studenti za nejvíce důležitou pro budoucí život. Ptá se tedy na jejich vlastní názor – na to, co je podle nich v životě nejdůležitější. Šestá položka potom zjišťuje PROČ si vybrali zrovna tu oblast, kterou označili v páté položce. Studentům byly nabídnuty 4 možnosti dle Standardů FG – hospodaření domácnosti, finanční produkty, peníze a práva spotřebitele. Aby si studenti mohli lépe představit, co jednotlivé oblasti obsahují, v závorkách byly uvedené příklady obsahu oblastí. Mnoho respondentů se vyjádřilo, že všechny položky jsou důležité a provázané, i přesto se přiklonili k určité

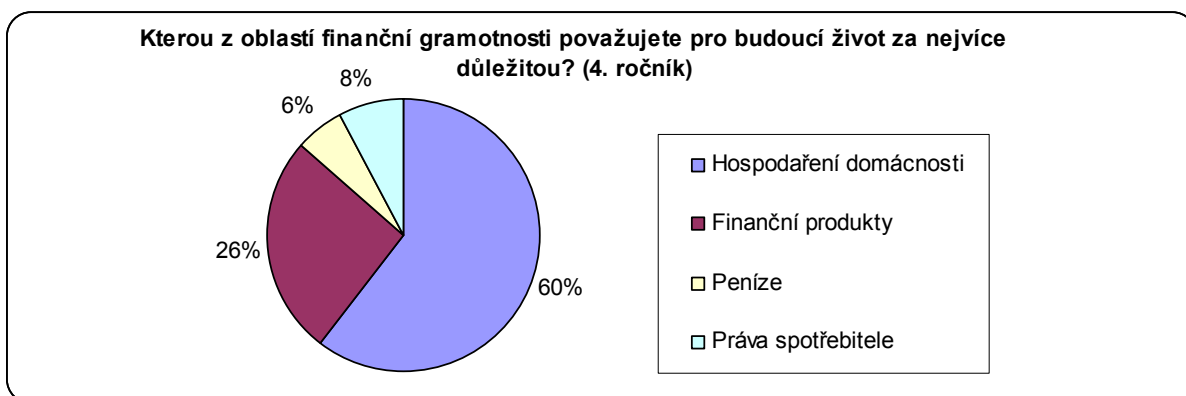
oblasti, u které napsali důvod, proč si vybrali právě tu či onu oblast. Následující grafy ukazují preferenci oblastí jednotlivých studentů.

Graf č. 9: Kterou z oblastí finanční gramotnosti považujete pro budoucí život za nejvíce důležitou? (1. ročník)

Zdroj: vlastní

Nejvíce procent získala první oblast. Pro tuto se vyjádřilo 56 dotázaných respondentů (viz tabulka v příloze). Mezi důvody převládal názor, že *peníze* a *hospodaření domácnosti* jsou čím dál tím více důležité především v dnešní době. Vytvořit rozpočet domácnosti a pracovat s penězi tak, aby si člověk nemusel zbytečně půjčovat a dostávat se tak v mnohých případech do problémů považuje mnoho respondentů za fakt, který je složitý a mnoho lidí to neumí, nedokáže hospodařit s penězi a je nezbytné, aby se s tím mladí lidé naučili pracovat už ve škole. V oblasti *Finanční produkty* převažoval názor, že existuje obrovské množství pojištění a pojištění je součástí každého člověka (zdravotní, sociální pojištění nebo nepovinná pojištění – životní pojištění, pojištění domácností apod.) a jedinec by měl být schopen vybrat si takové, které by nejvíce vyhovovalo jeho potřebám. Pro čtvrtou oblast *Práva spotřebitele* se vyjádřili pouze 4 respondenti zejména proto, že považují za nezbytné umět se orientovat ve smlouvách a předcházet tak problémům, které z neznalosti náležitostí smluv, smluvních podmínek či dalších aspektů smlouvy mnohdy vyplývají.

Graf č. 10: Kterou z oblastí finanční gramotnosti považujete pro budoucí život za nejvíce důležitou? (4. ročník)

Zdroj: vlastní

Podobně jako u předchozího grafu i z tohoto vyplývá preference první oblasti. Pro tuto se vyjádřilo 54 respondentů. Jako důvod uváděli nejčastěji rodinu jako základ všeho – čeká každého člověka a ten je povinen se o ni postarat, uživit ji, vést si rozpočet domácnosti, nedostat ji do zbytečných problémů. Od tohoto se odvíjí vše ostatní. Druhou nejvíce preferovanou oblastí jsou *Finanční produkty*, kde stejně jako u studentů prvního ročníku převládaly názory, které se opírají o to mít přehled o cenách, znát své finanční možnosti a potřeby a zkombinovat je tak, aby se člověk nedostal do problému. Poslední oblast považuje za nejdůležitější 8 % dotázaných, dle kterých je tento institut nejvíce zanedbáván. Lidé si nedostatečně pročtou smlouvu, což nahrává různým podvodným, klamavým praktikám a opět se tak jedinec může dostat do problémů, ze kterých je velmi obtížné se dostat sám bez pomoci.

2. oblast dotazníku – Peníze a hospodaření domácnosti

Následující položky se týkají převážně znalostí, které by měli jednotliví studenti dle Standardů FG získat a existuje předpoklad, že studenti čtvrtých ročníků na tyto otázky odpoví lépe, resp. získají více bodů než studenti prvních ročníků (viz podkapitola 5.3.2).

7. položka

Jedete na zájezd do Velké Británie a potřebujete si v bance vyměnit peníze. Vyberte z uvedeného kurzovního lístku částku, za jakou své české koruny směníte.

měna/zkratka měny	země	kurz - valuty		kurz - devizy	
		nákup	prodej	nákup	prodej
euro/EUR	EU	26,846	28,054	26,760	28,140
libra/GBP	Velká Británie	37,306	38,984	37,110	39,170

Problémová úloha spočívá v orientaci v kurzovním lístku a na tomto základě určit správnou sumu, za kterou směníme své peníze. Respondenti měli na výběr čtyři možnosti. Správnou odpovědí byla možnost se sumou Kč 38,984 – je důležité promyslet, co vlastně chceme. Jedeme do Velké Británie a musíme mít peníze fyzicky u sebe. Proto se díváme na kurz s valutami. Devizy představují peněžní prostředky v cizí měně a v bezhotovostní podobě. Dále přemýšlíme, zda směníme za eura nebo libry. Velká Británie je sice členem EU, ale stále má svou měnu – směníme tedy za libry. Zbyly dvě možnosti nákup a prodej. Nákup znamená, že si cizí měnu můžeme směnit na naši měnu a prodej tedy směnu peněz na cizí.

7. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Správně	35	41%	41	46%
Špatně nebo nezodpovězeno	50	59%	48	54%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka č. 1: Problémová úloha

Zdroj: vlastní

V tabulce jsou uvedeny procentuelně vyjádřené hodnoty. Ty byly získány prostřednictvím stanoveného kritéria, kdy za správnou odpověď byl jeden bod a za špatnou nebo nezaznamenanou odpověď žádný bod (0 bodů).

8. položka

Kdo má v České republice právo emitovat (vydávat) hotovostní peníze?

Osmá otázka se ptala na to, která nebo které instituce mají oprávnění vydávat v České republice hotovostní peníze. Respondenti měli na výběr ze čtyř možností, z nich správná byla možnost, že pouze Česká národní banka má takové oprávnění.

Pro znázornění získaných odpovědí postačí tabulka četností s uvedením procentuelního zastoupení odpovědí. V následujících tabulkách je tedy patrné, jak si vedli jednotlivý respondenti v prvních a čtvrtých ročnících.

8. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Správně	47	55%	69	78%
Špatně nebo nezodpovězeno	38	45%	20	22%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka č. 2: Kdo má v České republice právo emitovat (vydávat) hotovostní peníze?

Zdroj: vlastní

V této otázce si lépe vedli studenti čtvrtých ročníků, kdy správně odpovědělo 78 % dotázaných a pouze 20 respondentů odpovědělo špatně nebo nezatrhl žádnou odpověď. U studentů prvních ročníků je patrné, že s vědomostní otázkou měli více problémů a téměř 40 respondentů odpovědělo špatně nebo vůbec nevědělo.

9. položka

Co je to inflace?

Devátá otázka se zabývá tím, co je to *inflace*. Jde o otevřenou otázku a respondenti měli za úkol stručně popsat, co tento institut znamená. Za správnou odpověď bylo

považováno vysvětlení – znehodnocování peněz či růst celkové cenové hladiny. Za tyto odpovědi byl připsán jeden bod, v případě špatné nebo žádné odpovědi bod nezískali.

9. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Správně	42	49%	58	65%
Špatně nebo nezodpovězeno	43	51%	31	35%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka č. 3: Co je to inflace?

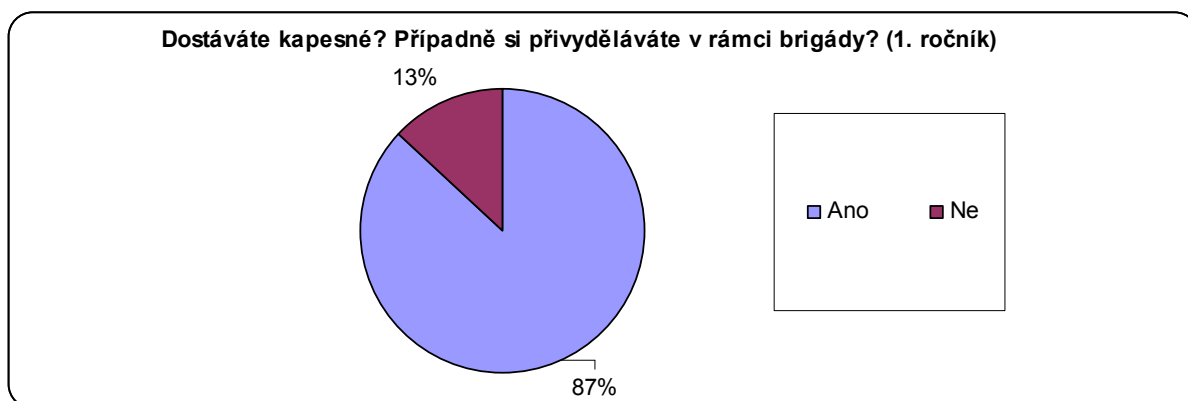
Zdroj: vlastní

Z tabulek je opět patrná převaha správných odpovědí u studentů čtvrtých ročníků a podobně jako u předchozí otázky, u studentů prvních ročníků jsou výsledky téměř shodné. 43 respondentů odpovědělo správně a 42 respondentů špatně nebo nevědělo.

Následující čtyři položky se snaží zhodnotit, jak dokáží respondenti hospodařit se svými penězi. Zda si plánují své vlastní výdaje, zvažují koupi zbytných či nezbytných věcí a jak nakládají s přebytkem.

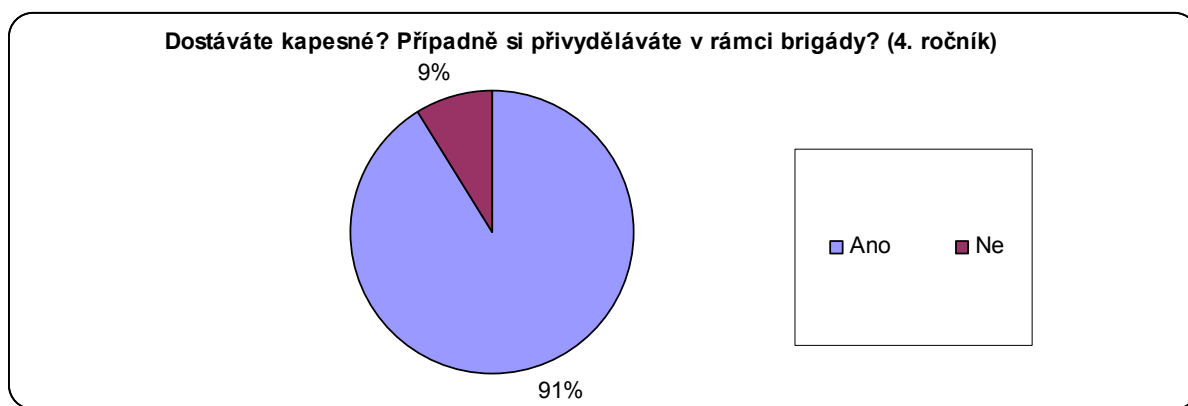
10. položka

Dostáváte kapesné? Případně si přivyděláváte v rámci brigády?

Graf č. 11: Dostáváte kapesné? Případně si přivyděláváte v rámci brigády? (1. ročník)

Zdroj: vlastní

Graf č. 12: Dostáváte kapesné? Případně si přivyděláváte v rámci brigády? (4. ročník)

Zdroj: vlastní

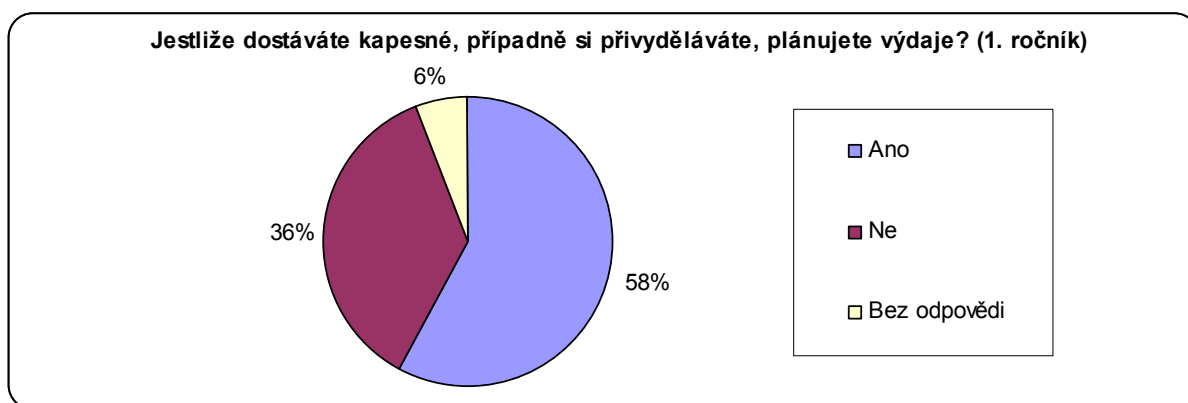
Z obou grafů je vidět, že většina z obou dvou skupin respondentů nějakým způsobem získává peníze buď ve formě kapesného nebo peníze prostřednictvím brigád.

11. položka

Jestliže dostáváte kapesné, případně si přivyděláváte, plánujete své výdaje?

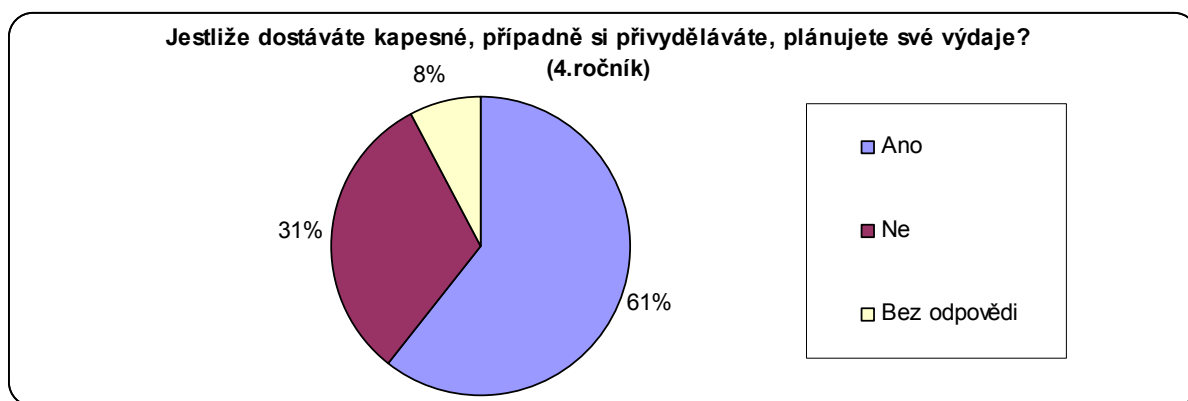
Tato otázka se snaží zjistit, jestli si studenti plánují, za co své peníze utratí, jak s nimi naloží a jestli si to dokáží nějakým způsobem srovnat.

Dle mého názoru, je důležité zmínit, že následující grafy pracují se všemi respondenty – respondenti, kteří v předchozí otázce uvedli odpověď *Ne*, v této otázce buď nezakroužkovali nic nebo označili odpověď *Ne*.

Graf č. 13: Jestliže dostáváte kapesné, případně si přivyděláváte, plánujete výdaje? (1. ročník)

Zdroj: vlastní

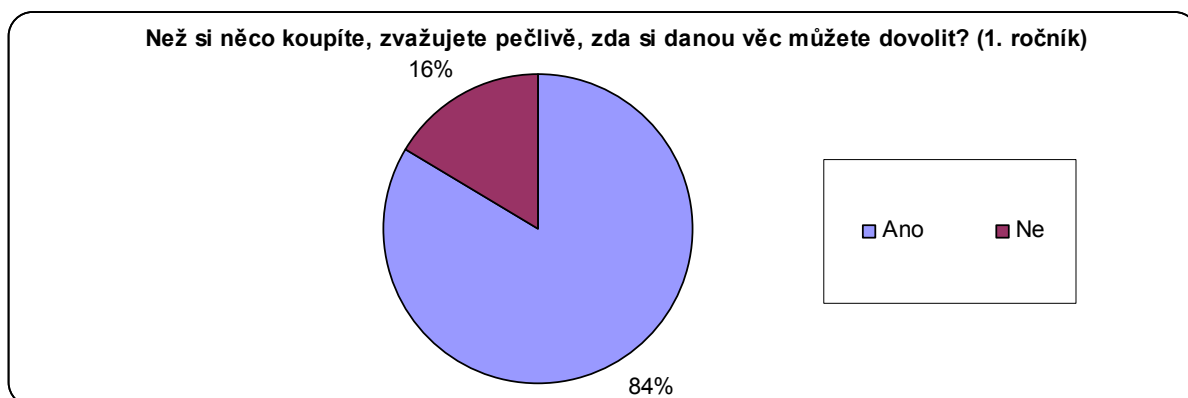

Graf č. 14: Jestliže dostáváte kapesné, případně si přivyděláváte, plánujete své výdaje? (4. ročník)

Zdroj: vlastní

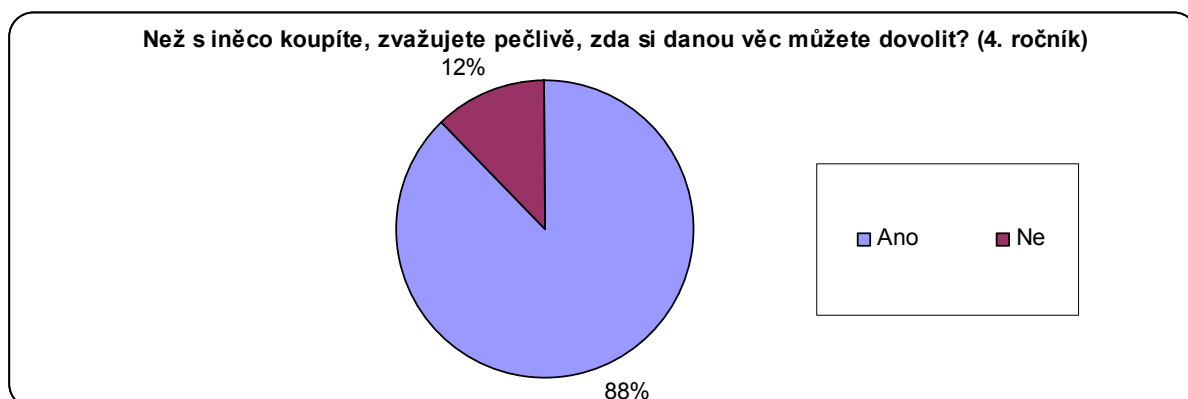
12. položka

Než si něco koupíte, zvažujete pečlivě, zda si danou věc můžete dovolit?

Graf č. 15: Než si něco koupíte, zvažujete pečlivě, zda si danou věc můžete dovolit? (1. ročník)

Zdroj: vlastní

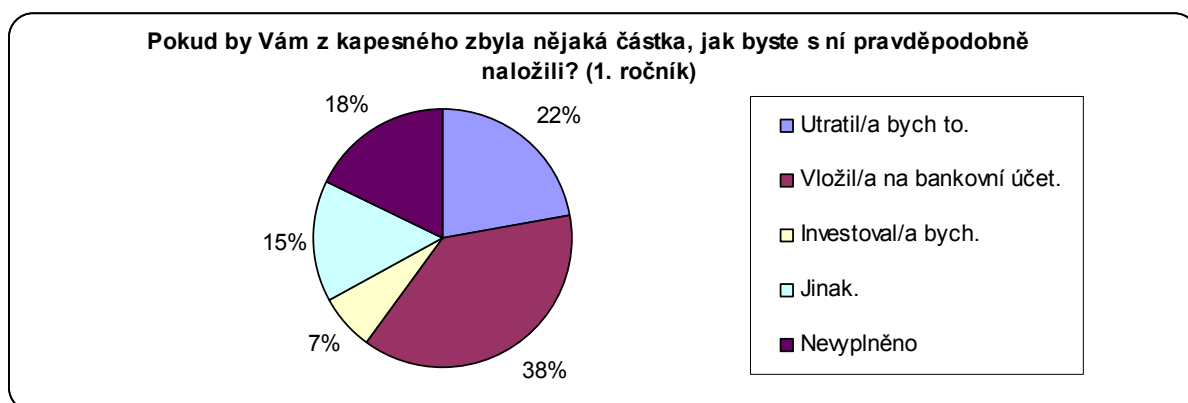

Graf č. 16: Než si něco koupíte, zvažujete pečlivě, zda si danou věc můžete dovolit? (4. ročník)

Zdroj: vlastní

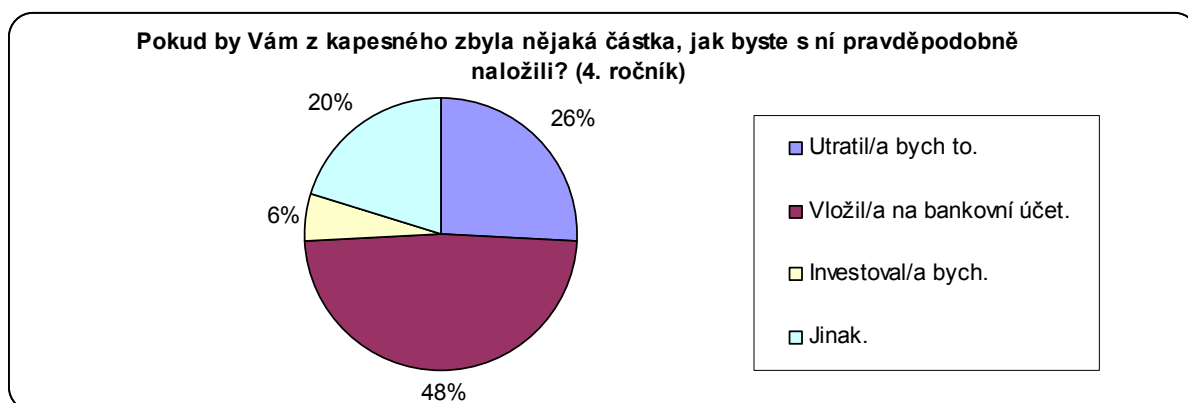
13. položka

Pokud by Vám z kapesného zbyla nějaká částka, jak byste s ní pravděpodobně naložili?

Graf č. 17: Pokud by Vám z kapesného zbyla nějaká částka, jak byste s ní pravděpodobně naložili? (1. ročník)

Zdroj: vlastní

Graf č. 18: Pokud by Vám z kapesného zbyla nějaká částka, jak byste s ní pravděpodobně naložili? (4. ročník)

Zdroj: vlastní

Z grafů je vidět, že názory jsou různé, ale největší podíl u obou skupin respondentů má možnost vkladu přebytečných peněz na účet. Druhým velkým podílem je potom možnost útraty peněz.

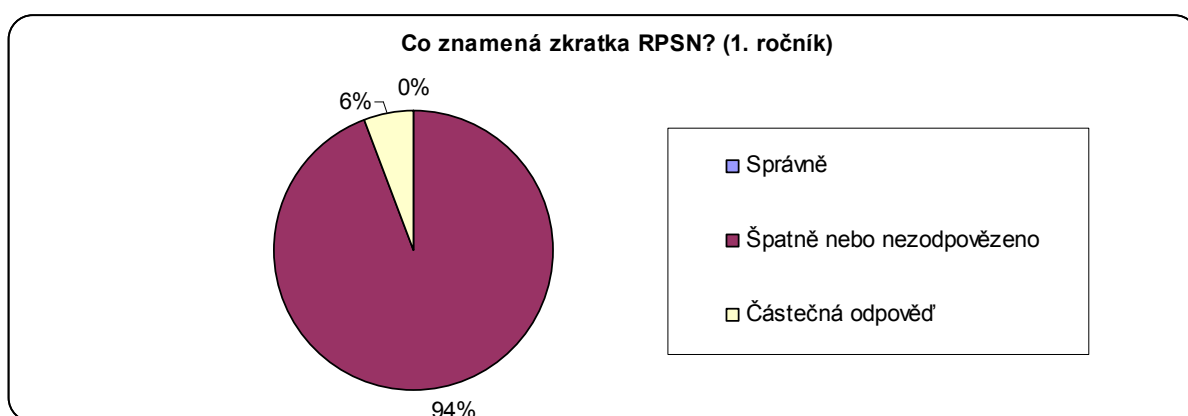
3. oblast dotazníku – Finanční produkty

Následující položky s pořadovými čísly 14 až 19 se týkají znalostí. Položky jsou vytvořené na základě Standardů FG. Obsahují otevřené a uzavřené otázky, kritériem je zde opět správná (1 bod) nebo špatná či žádná odpověď (0 bodů), u některých položek je však tolerována částečná odpověď (0,5 bodu) – například u položky číslo 14, pokud je správně doplněn alespoň název.

14. položka

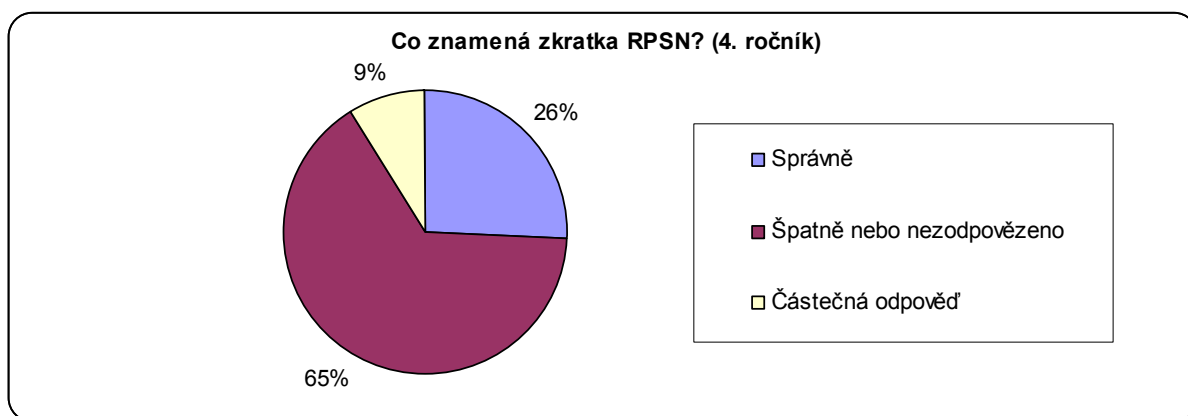
Víte, co znamená zkratka RPSN?

Následující otázka je opět znalostního rázu a snaží se zjistit, zda respondenti ví, co znamená zkratka RPSN (tedy roční procentní sazba nákladů) a co obsahuje (veškeré poplatky a úrok). Jak bylo zmíněno výše, kritériem je zde správná či špatná nebo žádná odpověď, v případě správného doplnění názvu, respondent získává 0,5 bodu a jde o částečnou odpověď.

Graf č. 19: Co znamená zkratka RPSN? (1. ročník)

Zdroj: vlastní

Graf č. 20: Co znamená zkratka RPSN? (4. ročník)

Zdroj: vlastní

Zde je jasně vidět, zejména u prvního ročníku, že otázka dělala obrovské problémy většině respondentů. Ani jeden student prvního ročníku neví, co zkratka znamená, natož co obsahuje. Lepší výsledky získali studenti čtvrtých ročníků, kdy správně odpovědělo 23 dotázaných a 8 alespoň dokázalo doplnit alespoň název institutu RPSN.

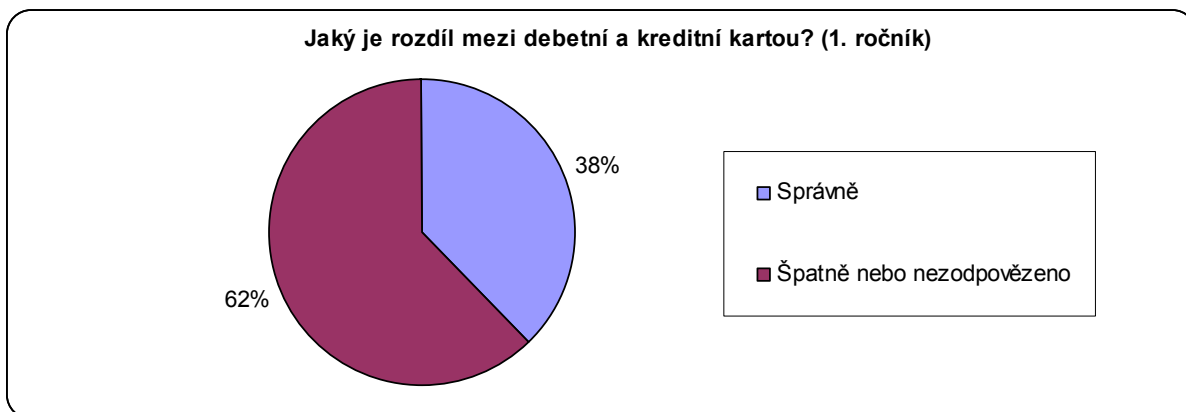
15. položka

Jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou?

Patnáctá otázka zjišťuje, jestli studenti ví, jaký je rozdíl mezi kreditní a debetní kartou. Otázka byla otevřená, takže respondenti museli sami odpovědět.

Debetní karta je karta, kterou klient banky dostává ke svému bankovnímu účtu, může s ní platit v obchodech, vybírat z bankomatu a to až do výše částky, kterou má na účtu. Disponuje tedy vlastními penězi. Kreditní karta je karta, kdy banka půjčí peníze a klient je musí posléze splatit. K vydání kreditní karty je potřeba mít běžný účet (Jaký je rozdíl mezi kreditní a debetní kartou?, 2012).

Tolerovány byly odpovědi například – že na debetní kartě hospodaříme s vlastními penězi, na kreditní kartě lze jít do mínusu a jde o peníze banky, které se musí poté splatit.

Graf č. 21: Jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou? (1. ročník)

Zdroj: vlastní

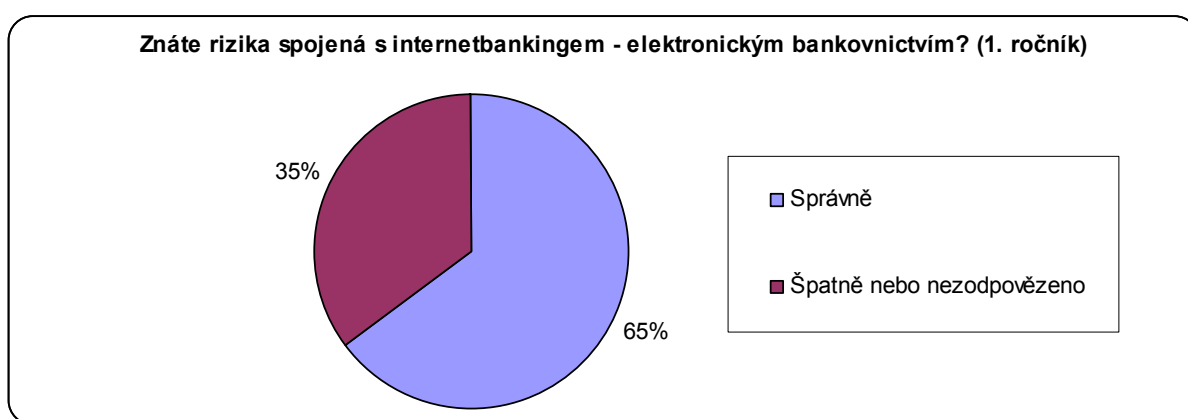
Graf č. 22: Jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou? (4. ročník)

Zdroj: vlastní

16. položka

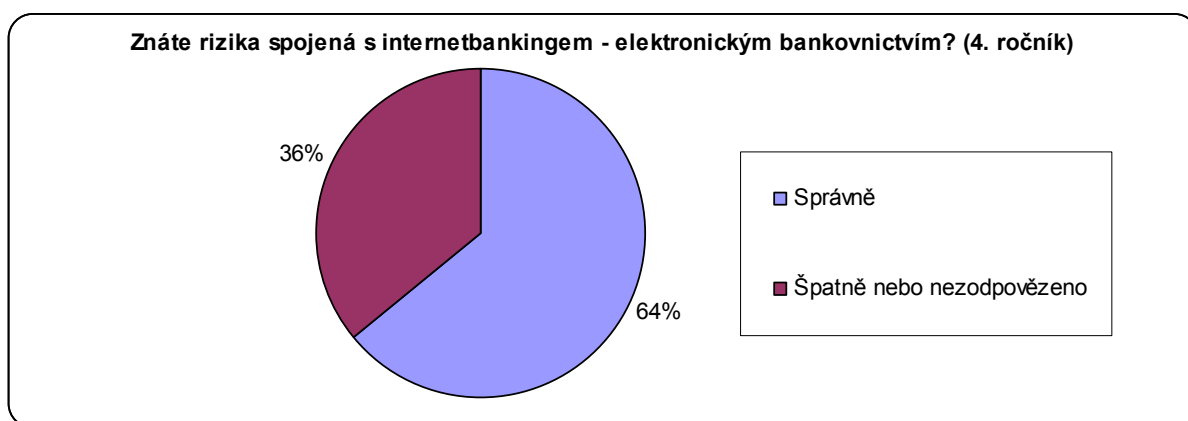
Znáte rizika s ním spojená s internetbankingem – elektronickým bankovníctvím? (uveďte, prosím, alespoň jeden příklad)

V dnešní době je internetbanking, tedy elektronické bankovníctví každodenní součástí čím dál tím více lidí. Je to nejrychlejší cesta, jak se dostat ke svému účtu a jehož prostřednictvím lze odesílat platby, hlídat si zůstatky, komunikovat s bankou apod. Elektronické bankovníctví má ale své mínusy. Může dojít ke zneužití – například „vykradení“ účtu tzv. hackery, kteří dokáží dešifrovat přihlašovací údaje a mít tak snadný přístup k cizím financím.

Graf č. 23: Znáte rizika spojená s internetbankingem – elektronickým bankovníctvím? (1. ročník)

Zdroj: vlastní

Graf č. 24: Znáte rizika spojená s internetbankingem – elektronickým bankovníctvím? (4. ročník)

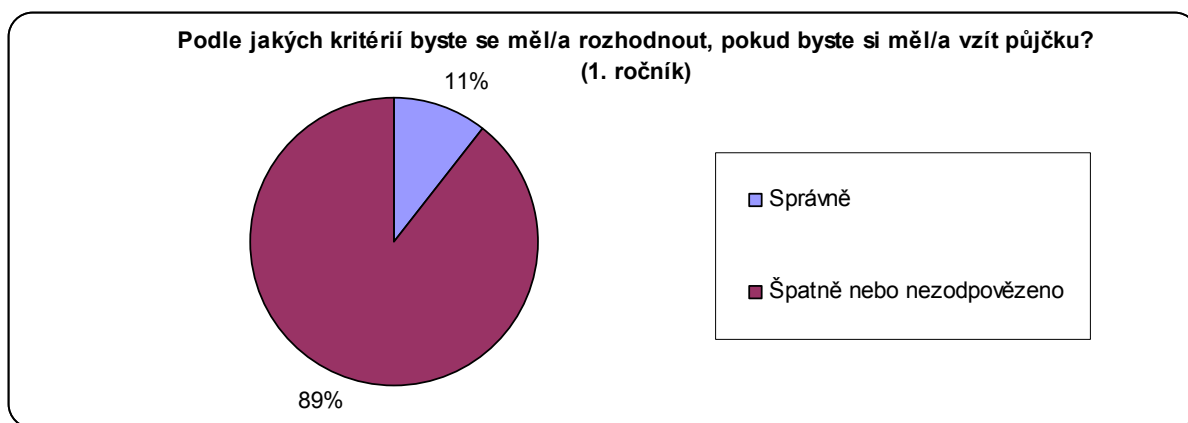
Zdroj: vlastní

Dle získaných odpovědí lze konstatovat, že většina respondentů z obou skupin zná alespoň jedno riziko spojené s internetbankingem – zneužití dat. Mezi dalšími odpověďmi byly převážně podvodné maily či viry.

17. položka

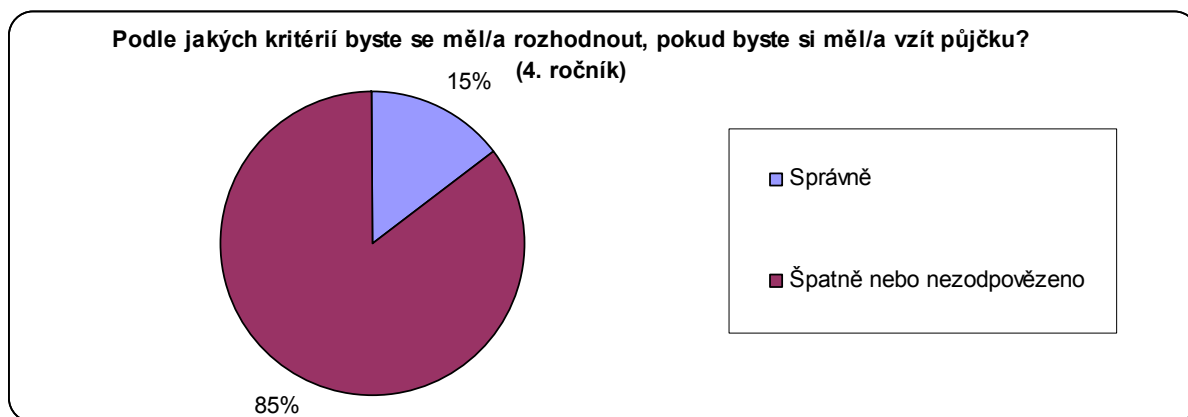
Podle jakých kritérií byste se měl/a rozhodnout,, pokud byste si měl/a vzít úvěr/půjčku

Cílem této otázky je zjistit, zda respondenti tuší, podle čeho si vybrat úvěr či půjčku. Na výběr měli z pěti odpovědí – dle *měsíční splátky*, *RPSN*, *úrokové sazby*, *poplatku za sjednání*. Pro ty, co vůbec ani jen netušili správnou odpověď a nechtěli hádat, byla nabídnuta možnost *Nevím*. Nejvhodnějším ukazatelem nákladovosti úvěru či půjčky je RPSN, která jak už bylo zmíněno v položce č. 14 obsahuje úrok a všechny poplatky spojené s danou půjčkou či úvěrem.

Graf č. 25: Podle jakých kritérií byste se měl/a rozhodnout, pokud byste si měl/a vzít půjčku? (1. ročník)

Zdroj: vlastní

Graf č. 26: Podle jakých kritérií byste se měl/a rozhodnout, pokud byste si měl/a vzít půjčku? (4. ročník)

Zdroj: vlastní

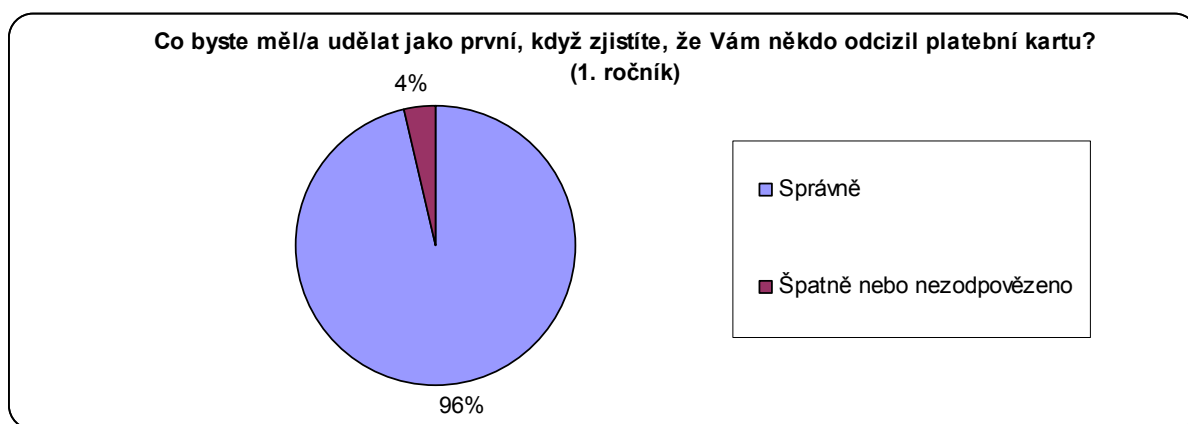
Správně odpovědělo pouze 11 % studentů z prvního ročníku a 15 % ze čtvrtého ročníku. Zbytek se přikláněl zejména k úrokové sazbě, v menší míře potom k měsíční splátce.

18. položka

Co byste měl/a udělat jako první, když zjistíte, že Vám někdo odcizil platební kartu?

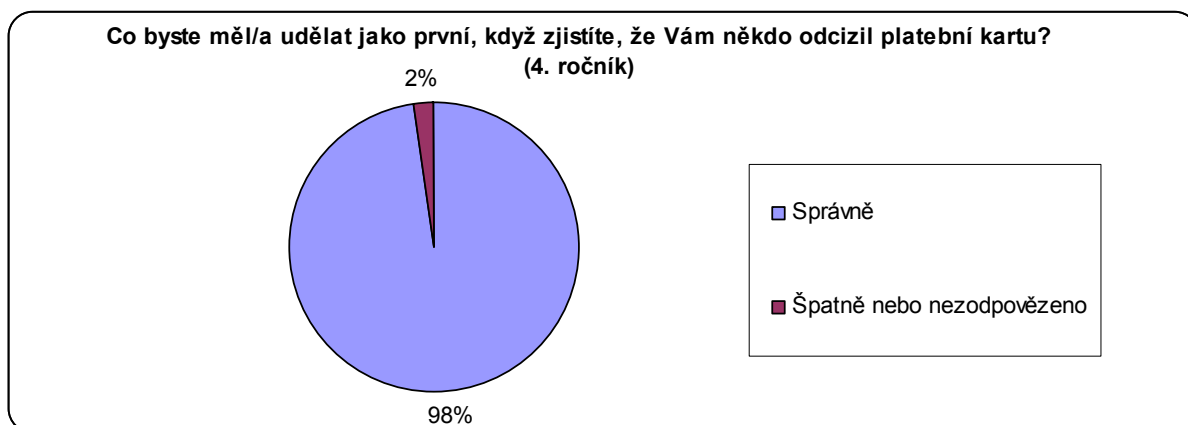
Jestliže se stane, že je jedinci odcizena platební karta, měl by ji co nejdříve zablokovat. Portál Peníze.cz radí, jak postupovat, jestliže se někdo do takové situace dostane (Jak postupovat při ztrátě platební karty, In www.penize.cz).

Respondenti měli na výběr ze čtyř možností, z nich jedna byla *vyrozumět banku k blokaci karty*. Pro ty, kteří nevěděli, nebo nechtěli hádat, byla nabídnuta možnost *nevím* stejně jako u předchozí otázky.

Graf č. 27: Co byste měl/a udělat jako první, když zjistíte, že Vám někdo odcizil platební kartu? (1. ročník)

Zdroj: vlastní

Graf č. 28: Co byste měl/a udělat jako první, když zjistíte, že Vám někdo odcizil platební kartu? (4. ročník)

Zdroj: vlastní

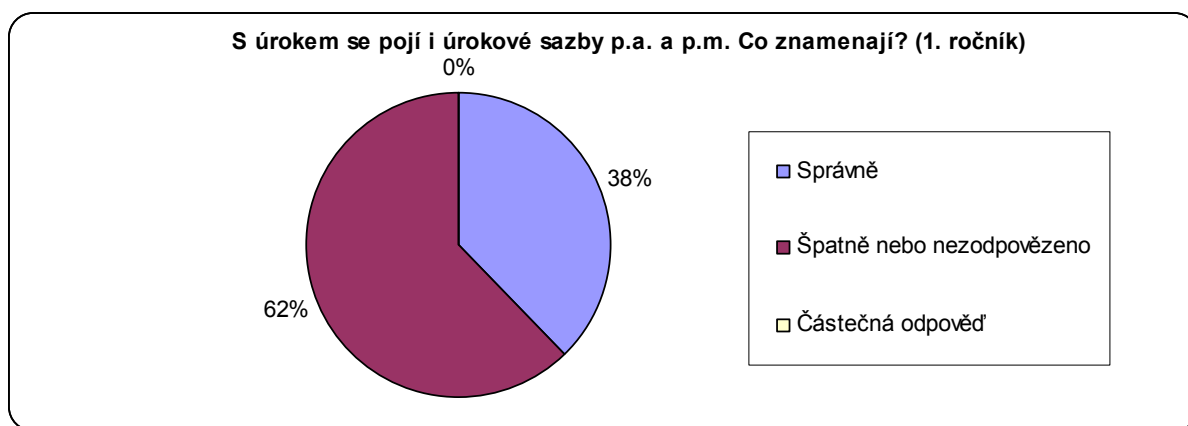
Tato otázka se ukázala jako jednou z nejlépe zodpovězených, co se týče procent, z již uvedených vědomostních otázek. Většina respondentů odpověděla správně a ví, jak při ztrátě platební karty postupovat. Jen malé procento respondentů si nebylo jisté a zvolilo možnost *zavolat policii*.

19. položka

S úrokem se pojí i úrokové sazby označované jako p.a. a p.m. Co znamenají?

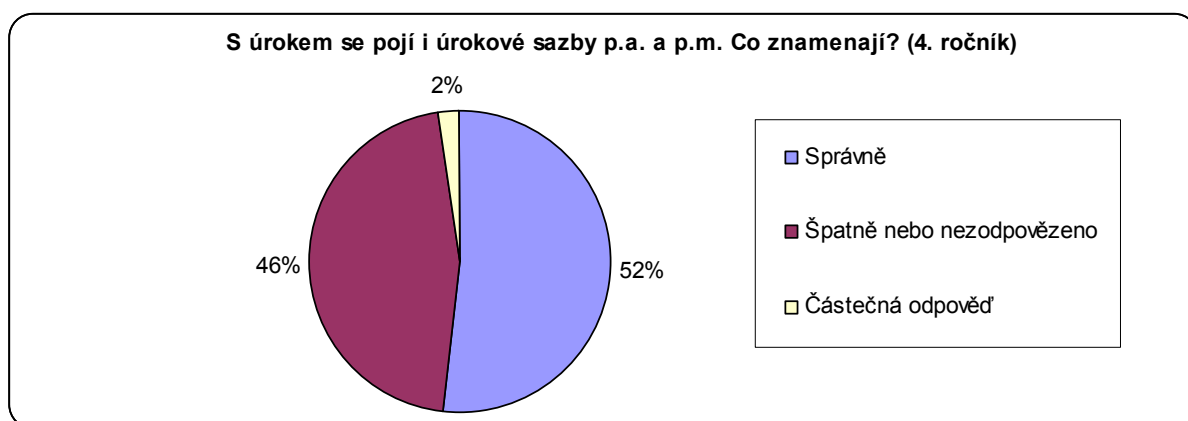
Při sjednávání úvěru či půjčky se pracuje i s tzv. úrokovými sazbami. Jednoduše řečeno jde o procentní vyjádření ceny peněz – tedy podíl úroku k hodnotě půjčených peněz. Úroková sazba se potom vztahuje k určitému období. Mezi nejčastější úrokové sazby patří sazby se zkratkou p.a. (per annum – roční úroková sazba) a p.m. (per mensem – měsíční úroková sazba).

Podobně jako u předchozích položek i zde je nastavené kritérium prostřednictvím správných a špatných odpovědí. V případě, že respondent určil správně alespoň jednu úrokovou sazbu, získal půl bodu.

Graf č. 29: S úrokem se pojí i úrokové sazby p.a. a p.m. Co znamenají? (1. ročník)

Zdroj: vlastní

Graf č. 30: S úrokem se pojí i úrokové sazby p.a. a p.m. Co znamenají? (4. ročník)

Zdroj: vlastní

4. oblast dotazníku – Práva spotřebitele

20. položka

Který z výroků nejlépe odpovídá situaci, kdy je Vám v nějaké finanční či jiné instituci předložena nějaká smlouva?

Respondentům bylo nabídnuto několik možností (v závorce je uveden počet bodů, který za danou možnost mohli získat):

- *Na místě pečlivě pročtu a když mi něco není jasné, zeptám se.* (1 b)
- *Poradím se s členy domácnosti, odborníkem, právníkem.* (1 b)
- *Zběžně pročtu a zkontroluji nejdůležitější údaje.* (0,5 b)
- *Před podpisem odnesu domů, kde si ji pečlivě prostuduji.* (0,5)
- *Podepíšu bez čtení, věřím, že je vše v pořádku.* (0 b)
- *Nevím.* (0 b)

20. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
1 bod	56	66%	58	65%
0,5 bodu	27	32%	30	34%
0 bodů	2	2%	1	1%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka č. 4: Který z výroků nejlépe odpovídá situaci, kdy je Vám v nějaké finanční či jiné instituci předložena nějaká smlouva?

Zdroj: vlastní

Velká část respondentů z jedné i z druhé skupiny si smlouvu na místě pečlivě pročtou a případně se zeptají na něco, co jim není jasné nebo se poradí se členy domácnosti či s nějakým odborníkem, resp. právníkem. Jedna třetina dotázaných si smlouvu přečte jen zběžně a zkontroluje nejdůležitější údaje, případně si ji odnese domů, kde ji pečlivě prostuduje. Jen malé procento respondentů neví, jak se má zachovat a žádný z respondentů nezatrl možnost podpisu smlouvy bez čtení.

21. položka

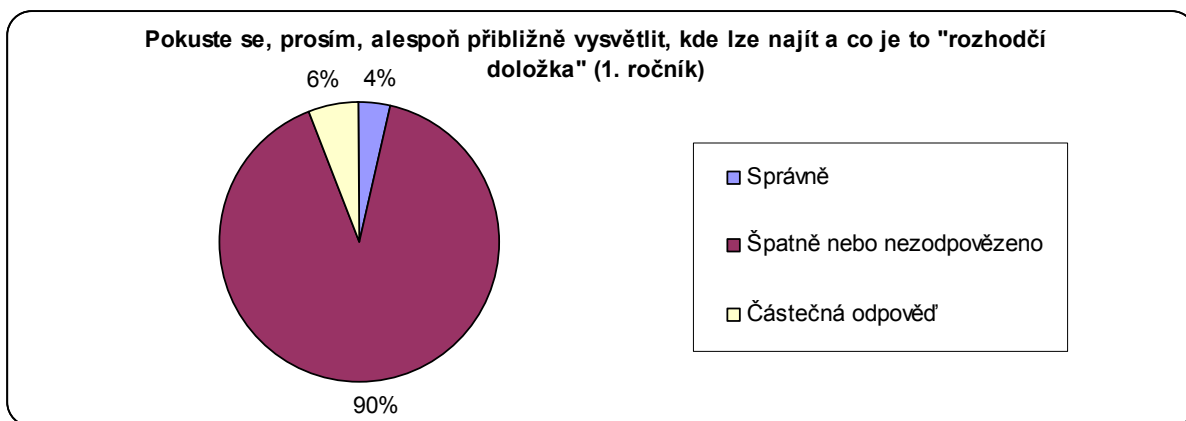
Kde najdeme a co je to tzv. „rozhodčí doložka“?

Předposlední otázka se snaží zjistit, zda respondenti ví, co je to tzv. rozhodčí doložka a kde ji lze nalézt.

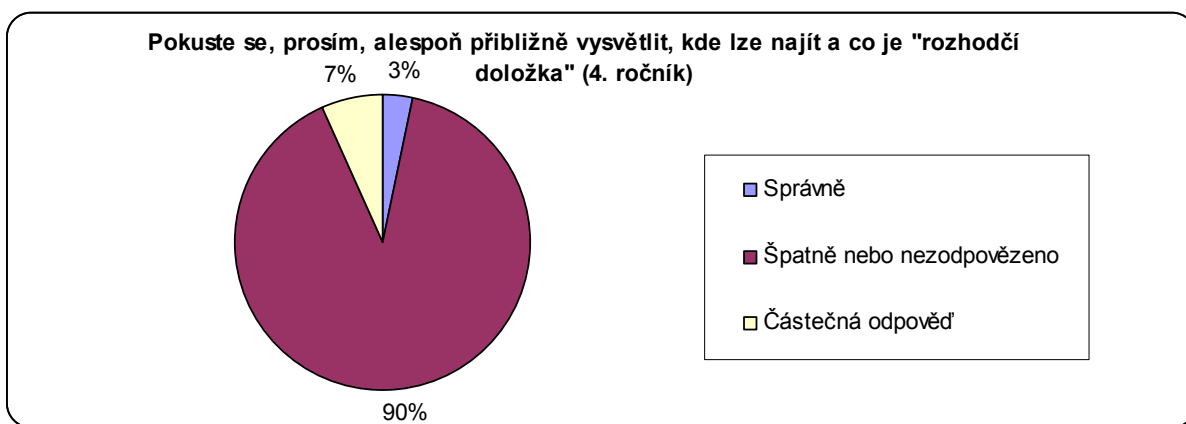
Rozhodčí doložku lze definovat jako zvláštní doložku ve smlouvě, jež zakládá pravomoc rozhodců k rozhodování případných sporů vzniklých z této smlouvy, a to na místo

obecných soudů. Pro účastníky jde, resp. by mělo jít o rychlejší a spravedlivější řešení jejich sporů (Výklad pojmů z práva, ekonomiky a dalších oblastí podnikání, www.business.center.cz).

Respondenti mohli získat jeden bod za správnou odpověď, půl bodu za to, že uvedou alespoň, kde se rozhodčí doložka nachází a žádný bod za špatnou odpověď, nebo pokud neodpověděli vůbec.

Graf č. 31: Pokuste se, prosím, alespoň přibližně vysvětlit, kde lze najít a co je to „rozhodčí doložka“ (1. ročník)
Zdroj: vlastní

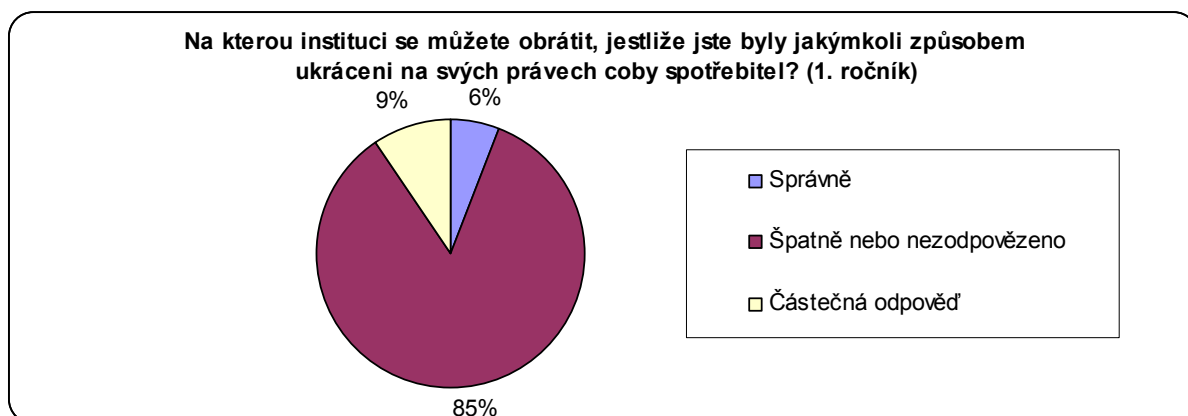
Graf č. 32: Pokuste se, prosím, alespoň přibližně vysvětlit, kde lze najít a co je to „rozhodčí doložka“ (4. ročník)
Zdroj: vlastní

Z obou grafů vyplývá neznalost tohoto institutu. Jen malé procento respondentů dokázalo správně odpovědět, že jde o doložku ve smlouvě k řešení případných sporů vzniklých z této smlouvy. Větší procento dokázalo alespoň určit, že rozhodčí doložku nalezneme ve smlouvě, ale neví, co znamená.

22. položka

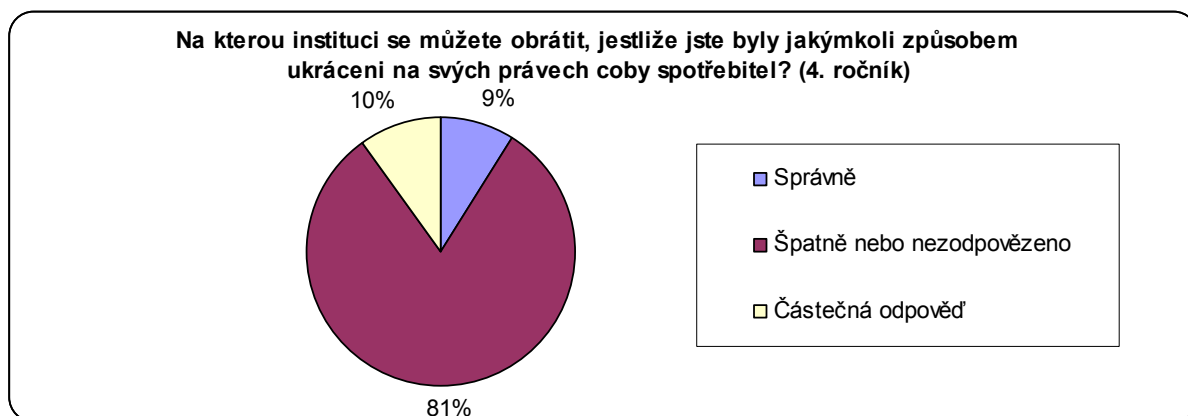
Na kterou instituci se můžete obrátit, jestliže jste byly jakýmkoli způsobem ukráceni na svých právech coby spotřebitel?

Otevřená otázka, na kterou měli respondenti odpovědět vlastními slovy. Správnou odpovědí je Česká obchodní inspekce, tolerována byla i odpověď – úřad pro ochranu spotřebitelů, i když přesně nevěděli, jak se nazývá.

Graf č. 33: Na kterou instituci se můžete obrátit, jestliže jste byly jakýmkoli způsobem ukráceni na svých právech coby spotřebitel? (1. ročník)

Zdroj: vlastní

Graf č. 34: Na kterou instituci se můžete obrátit, jestliže jste byly jakýmkoli způsobem ukráceni na svých právech coby spotřebitel? (4. ročník)

Zdroj: vlastní

I tato otázka se pro mnoho respondentů zdála náročná, protože většina nedokázala odpovědět nebo odpověděla špatně. Určité procento má povědomí o tom, že existuje nějaký úřad, který je zaměřený na ochranu spotřebitelů, a asi jen desetina dotázaných ví, že je o ČOI.

5.3.2 Ověření platnosti hypotéz

V této podkapitole bude ověřována platnost hypotéz, které byly stanoveny v podkapitole 5.2.5.

Hypotéza H_1 bude ověřována na základě testu dobré shody chí-kvadrát. Dle Chrásky (2007, s. 71) se u této kategorie testů významnosti ověřuje, zda „četnosti, které byly získány měřeními v pedagogické realitě, se odlišují od teoretických četností, které odpovídají dané nulové hypotéze.“ Hypotézy $H_3 - H_4$ budou ověřovány na základě tzv. Studentova t-testu, kdy můžeme pomocí tohoto testu „rozhodnout, zda dva soubory dat, získané měřeními ve dvou různých skupinách objektů (např. žáků) mají stejný aritmetický průměr“ (Chráska, 2007, s. 122).

Ověřování hypotézy č. 1

Věcná hypotéza H_1 : *Studenti 4. ročníků jsou v plnění problémové úlohy (položka 7), která je zaměřená na přehled a orientaci v kurzovním lístku, lepší než studenti 1. ročníků.*

První hypotéza vychází z položky číslo 7 v dotazníku – z problémové úlohy. Tato věcná hypotéza bude ověřována na základě testu dobré shody chí-kvadrát. Z věcné hypotézy byla formulována hypotéza nulová a alternativní:

- H_0 : Počet bodů u studentů 1. i 4. ročníků, kteří správně vyřešili problémovou úlohu, zaměřenou na přehled a orientaci v kurzovním lístku, je stejný.
- H_A : Počet bodů získaných studenty 4. ročníků a 1. ročníků, kteří správně vyřešili problémovou úlohu, zaměřenou na přehled a orientaci v kurzovním lístku, je rozdílný.

Ze získaných údajů byla vytvořena následující tabulka a určeny následující hodnoty - kritická a hodnota chí-kvadrátu.

Problémová úloha	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Správně	35	41,18%	41	46,07%
Špatně nebo nezodpovězeno	50	58,82%	48	53,93%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka č. 5: Problémová úloha – položka č. 7 – odpovědi

Zdroj: vlastní

Chí-kvadrát	0,423
Stupně volnosti	1
Kritická hodnota	3,841

Pakliže porovnáme kritickou hodnotu 3,841 a hodnotu chí-kvadrátu 0,423, zjistíme, že kritická hodnota je vyšší, proto musíme **přijmout hypotézu nulovou**.

Druhá až čtvrtá hypotéza představuje porovnání počtu bodů studentů 1. a 4. ročníků a vychází z položek 7 až 22 v dotazníku. K ověření hypotéz byl použit princip Studentova t-testu. Na tomto základě mělo být rozhodnuto, zda je mezi počty bodů získaných studenty 4. ročníků a studenty 1. ročníků významný rozdíl.

Ověřování hypotézy č. 2

Věcná hypotéza H_2 : *Studenti 4. ročníků odpověděli na znalostní otázky (položky 7 až 9) v oblasti Peníze a hospodaření domácnosti lépe než studenti 1. ročníků.*

Z věcné hypotézy byla formulována hypotéza nulová a alternativní:

- **H_0 :** Počet bodů získaných studenty 1. i 4. ročníků u znalostních otázek v oblasti Peníze a hospodaření je stejný.
- **H_A :** Počet bodů získaných studenty 4. ročníků a 1. ročníků u znalostních otázek v oblasti Peníze a hospodaření **je rozdílný**.

Máme rozhodnout, zda průměrný počet bodů získaných studenty čtvrtých ročníků a průměrný počet bodů získaných studenty prvních ročníků je stejný nebo rozdílný.

Zvolená hladina významnosti $\alpha = 0,05$.

Párový F-test pro rozptyl

	1. ročníky	4. ročníky
Střední hodnota	1,470588235	1,887640449
Rozptyl	1,037815126	0,82814096
Pozorování	85	89
Rozdíl	84	88
F	1,253186566	
P(F<=f) (1)	0,148094078	
F krit (1)	1,427533882	

Tabulka č. 6: Párový F-test pro rozptyl

Zdroj: vlastní

Z uvedené tabulky vidíme, že testové kritérium F je menší než kritická hodnota označená jako F_{krit} – jde o shodu rozptylů, proto volíme párový t-test s rovností rozptylů. Výsledek t-testu je potom uveden v následující tabulce.

Párový t-test s rovností rozptylů

	1. ročníky	4. ročníky
Střední hodnota	1,470588235	1,887640449
Rozptyl	1,037815126	0,82814096
Pozorování	85	89
Společný rozptyl	0,930539971	
Hyp. rozdíl stř. hodnot	0	
Rozdíl	172	
t Stat	-2,850708146	
P(T<=t) (1)	0,002448027	
t krit (1)	1,65376095	
P(T<=t) (2)	0,004896053	
t krit (2)	1,97385213	

Tabulka č. 7: Párový t-test s rovností rozptylů

Zdroj: vlastní

Vypočítanou hodnotu t_{Stat} porovnáme s hodnotou kritickou v tabulce označenou jako t_{krit} . Abychom mohli přijmout nulovou hypotézu, vypočítaná hodnota by se musela pohybovat v rozmezí - 1,65376095 až 1,65376095. Hodnota t_{Stat} se ale pohybuje až za tímto rozmezím, na tomto základě proto **zamítáme nulovou hypotézu**.

Ověřování hypotézy č. 3

Věcná hypotéza H_3 : *Studenti 4. ročníků odpověděli na znalostní otázky (položky 14 až 19) v oblasti Finanční produkty lépe než studenti 1. ročníků.*

Z věcné hypotézy byla formulována hypotéza nulová a alternativní:

- H_0 : Počet bodů získaných studenty 1. i 4. ročníků u znalostních otázek v oblasti Finanční produkty je stejný.
- H_A : Počet bodů získaných studenty 4. ročníků a 1. ročníků u znalostních otázek v oblasti Finanční produkty je rozdílný.

Párový F-test pro rozptyl

	1. ročníky	4. ročníky
Stř. hodnota	2,5	3,382022472
Rozptyl	1,345238095	1,528536772
Pozorování	85	89
Rozdíl	84	88
F	0,880082259	
P(F<=f) (1)	0,278179002	
F krit (1)	0,699308986	

Tab. č.8: Párový F-test pro rozptyl

Zdroj: vlastní

Z tabulky vyplývá, že testové kritérium F je větší než kritická hodnota F_{krit} , v rozptylech tedy není shoda, proto bude využit párový t-test s nerovností rozptylů. Výsledky jsou uvedeny v následující tabulce.

Párový t-test s nerovností rozptylů

	1. ročníky	4. ročníky
Stř. hodnota	2,5	3,382022472
Rozptyl	1,345238095	1,528536772
Pozorování	85	89
Hyp. rozdíl stř. hodnot	0	
Rozdíl	172	
t Stat	-4,855307626	
P(T<=t) (1)	1,342811537	
t krit (1)	1,65376095	
P(T<=t) (2)	2,685623074	
t krit (2)	1,97385213	

Tabulka č. 9: Párový t-test s nerovností rozptylů

Zdroj: vlastní

Na základě porovnání označených hodnot **musíme zamítnout hypotézu nulovou a přijmout hypotézu alternativní.**

Ověřování hypotézy č. 4

Věcná hypotéza H_4 : *Studenti 4. ročníků odpověděli na znalostní otázky (položky 20 až 22) v oblasti Práva spotřebitele lépe než studenti 1. ročníků.*

Z věcné hypotézy byla formulována hypotéza nulová a alternativní:

- **H_0 :** Počet bodů získaných studenty 1. i 4. ročníků u znalostních otázek v oblasti Práva spotřebitele je stejný.
- **H_A :** Počet bodů získaných studenty 4. ročníků u znalostních otázek v oblasti Práva spotřebitele je vyšší než u studentů 1. ročníků.

Párový F-test pro rozptyl

	1. ročníky	4. ročníky
Stř. hodnota	0,964705882	1,028089888
Rozptyl	0,195168067	0,189542901
Pozorování	85	89
Rozdíl	84	88
F	1,029677536	
P(F<=f) (1)	0,445568978	
F krit (1)	1,427533882	

Tabulka č. 10: Párový F-test pro rozptyl

Zdroj: vlastní

Z porovnání testového kritéria F s kritickou hodnotou zjistíme, že jde opět o shodu rozptylů, proto pro následující výpočty využijeme párový t-test s rovností rozptylů.

Párový t-test s rovností rozptylů

	1. ročníky	4. ročníky
Stř. hodnota	0,964705882	1,028089888
Rozptyl	0,195168067	0,189542901
Pozorování	85	89
Společný rozptyl	0,192290075	
Hyp. rozdíl stř. hodnot	0	
Rozdíl	172	
t Stat	-0,953083798	
P(T<=t) (1)	0,170942542	
t krit (1)	1,65376095	
P(T<=t) (2)	0,341885084	
t krit (2)	1,97385213	

Tabulka č. 11: Párový t-test s rovností rozptylů

Zdroj: vlastní

Vypočítaná hodnota se pohybuje v rozmezí hodnoty kritické. Na tomto základě proto **přijímáme hypotézu nulovou**.

5.4 Shrnutí výsledků empirického šetření

V této podkapitole je předloženo shrnutí výsledků empirického šetření na základě deskriptivních a relačních problémů stanovených v podkapitole 5.2.2.

1. Jak osobně hodnotí své znalosti z finanční terminologie studenti 1. a 4. ročníků?

Co se týče vlastního hodnocení respondentů, studenti prvních i čtvrtých ročníků považují své znalosti z finanční terminologie spíše **za průměrné a horší**. Další výsledky jsou podobné u obou skupin. Celých 13 % respondentů z obou skupin se nedokázalo rozhodnout ani pro jednu možnost a výborně své znalosti ohodnotili jen 4 respondenti (z nichž tři jsou studenti ze čtvrtých ročníků).

2. Jak hodnotí potřebu finančně se vzdělávat studenti 1. a 4. ročníků?

Otázka byla řešena v rámci dotazníkového šetření položkami číslo 2 až 4.

Valná většina obou skupin považuje znalost a schopnost rozumět pojmům z finanční oblasti **za důležitou** (proti se vyjádřili pouze 2 % respondentů z prvních a 4 % respondentů ze čtvrtých ročníků z důvodů nezájmu nebo možnosti samostatného vyhledávání na internetu či prostřednictvím finančních expertů a poradců).

Podobné výsledky byly získány i u odpovědi na otázku, zda by se měla dospívající mládež vzdělávat v oblasti financí a jestli by měl existovat samostatný předmět FV, nebo je postačující zahrnutí v jiných předmětech. Celých 95 % respondentů z prvních ročníků a 85 % ze čtvrtých ročníků si myslí, že **by dospívající mládež měla podstoupit finanční vzdělávání ve školách** ať už prostřednictvím samostatného předmětu Finanční vzdělávání nebo alespoň prostřednictvím přednášek, seminářů apod., ačkoliv si nemyslím, že by se studenti neekonomických škol nějak více zajímali o tuto oblast, kdyby byla jen volitelná.

Respondenti, kteří odpověděli na obě otázky *Ne* si myslí, že studenti by neměli být více zatěžováni dalšími předměty a zahrnutí FV v matematice nebo jiných předmětech je dostačující.

3. Jakou oblast finanční gramotnosti studenti 1. a 4. ročníků dle svých schopností považují za nejdůležitější?

Obě dvě skupiny respondentů se shodli na oblasti *Hospodaření domácnosti* v rámci rozdělení dle Standardů finanční gramotnosti. Respondenti se domnívají, že naučit se ovládat tuto oblast je základním kamenem pro zvládnutí všech ostatních. Zjednodušeně řečeno, odvíjí se od ní všechny ostatní oblasti – jedinec by měl být schopen postarat se o rodinu, uživit ji, vést rozpočet rodiny tak, aby se nedostala do finančních problémů. Následuje oblast *Finanční produkty*, kdy důvody opět směřují k prevenci zadlužení, resp. předlužení. V následujícím pořadí se liší odpovědi studentů z prvních a čtvrtých ročníků. První skupina považuje za důležitou oblast *Peníze* z důvodů pochopení významu peněz a schopnosti naučit se bránit různým podvodným nabídkám. Druhá skupina zase upřednostňuje oblast *Práva spotřebitele* před oblastí *Peníze*, protože považuje zejména smlouvy jádrem mnoha problémů, co se týče neznalosti náležitostí smlouvy či jejich podmínek a práv a povinností obou stran.

Co se týče uvedených důvodů, lze vyvodit to, že preference určité oblasti se opírá především o **prevenci proti zadlužování**. Studenti prvních i čtvrtých ročníků jsou si vědomi nebezpečí, které vyplývá z nedostatku znalostí či schopností zacházení s penězi, tedy v oblasti financí.

U těchto otázek dotazníkového šetření mohu navázat na položku 9, kde se ptám na to, co je to inflace. U prvních ročníků téměř polovina respondentů nebyla schopna správně odpovědět (u čtvrtých ročníků nevědělo 35 %). O poznání hůře si vedla položka č. 21, která zjišťovala, zda studenti vědí, kde se nachází a co je to „*rozhodčí doložka*“. U obou

skupin 90 % respondentů nevědělo, kde se s tímto institutem mohou setkat, natož co znamená. Správně odpovědělo jen 6 dotázaných z celkového počtu 174 respondentů.

4. Jaký je rozdíl mezi studenty 1. a 4. ročníků v orientaci v oblasti peněz, rozpočtu?

První z relačních problémů byl řešen prostřednictvím položek 7 až 13 v rámci dotazníkového šetření tzv. Studentovým t-testem, kde se vycházelo z předpokladu, že studenti čtvrtých ročníků si povedou v odpovídání na znalostní otázky lépe než studenti prvních ročníků. Na základě výsledků t-testu byla přijata alternativní hypotéza, dle které je počet bodů získaných studenty čtvrtých ročníků vyšší než počet bodů získaných studenty prvních ročníků.

Ovšem řešení problémové úlohy (položka 7) se ukázalo jako problematické pro obě skupiny. U obou skupin více jak 50 % dotázaných neodpovědělo správně a rozdíl mezi těmito výsledky se ukázal jako statisticky nevýznamný. Řešením by mohlo být **větší zaměření se ve školách na praktické či problémové úlohy**, resp. na problematické pojmy.

5. Jaký je rozdíl mezi studenty 1. a 4. ročníků v orientaci v základních finančních produktech?

Relační problém byl řešen v rámci položek 14 až 19 a na základě Studentova t-testu se došlo k závěru, že počet bodů získaných studenty čtvrtých ročníků je vyšší než počet bodů získaných studenty prvních ročníků.

6. Jaký je rozdíl mezi studenty 1. a 4. ročníků v orientaci v oblasti práv spotřebitele, resp. předpisů na ochranu spotřebitele a obsahu smluv?

Tento relační problém poukázal na **problematickosti obsahu** znalostních otázek v oblasti *Práva spotřebitele* v dotazníkovém šetření představené položkami č. 20 až 22. Výsledky upozornili na nízké znalosti z této oblasti nejen u studentů prvních ročníků, ale také u studentů čtvrtých ročníků, kdy valná většina dotázaných nebyla schopna odpovědět na to, co je to „rozhodčí doložka“ a na kterou instituci se lze obrátit, pokud je jedinec jakkoli ukrácen na svých právech coby spotřebitel.

Výsledek t-testu potom ukázal, že počet bodů získaných studenty čtvrtých ročníků je zhruba stejný jako počet bodů získaných studenty prvních ročníků.

Ze zjištěných výsledků lze vyvodit to, že studenti hodnotí své znalosti z finanční terminologie **spíše za průměrné a horší**, čemuž odpovídají i zjištěné výsledky.

Předpokladem praktické části diplomové práce bylo, že studenti čtvrtých ročníků budou v plnění znalostních otázek úspěšnější než studenti prvních ročníků. Ve třech oblastech stanovených na základě Standardů FG se ukázalo, že **dosahují vyšší úspěšnosti**, ovšem rozdíl není až tak veliký.

Problematickou se ukázala poslední oblast dotazníku, zároveň tedy čtvrtá oblast v rámci Standardů FG – Práva spotřebitele – zejména potom institut rozhodčí doložky a instituce, která se zabývá ochranou spotřebitele. Výsledky ukázaly, že obě skupiny **nejsou dostatečně obeznámeni** s touto problematikou. Dalšími problémovými otázkami byly otázky zaměřené na inflaci – téměř polovina dotázaných studentů z prvních a 35 % studentů ze čtvrtých ročníků **nebyla schopna odpovědět** na otázku, co inflace znamená, dále na RPSN, kdy 94 % respondentů z prvních ročníků vůbec nevědělo, co tento institut znamená, 6 % dokázalo alespoň doplnit celý název, ale ani jeden nedokázal říci, co obsahuje. Lépe na tom byly studenti čtvrtých ročníků, kdy 26 % dokázalo určit jak název tak obsah, ale více jak polovina si nevěděla s otázkou rady. Další otázka, která nedopadla mezi studenti příliš úspěšně, byly úrokové sazby p.a. a p.m. – nedokázalo odpovědět 62 % studentů z prvních a 46 % studentů ze čtvrtých ročníků.

Nejlépe se studenti, dá se říci, orientují v oblasti **osobních/rodinných financí** a tyto znalosti i prakticky využívají. Při otázce, kterou oblast považují za nejdůležitější nebo nejlépe uplatnitelnou pro budoucí život, se více jak polovina respondentů z jedné i z druhé skupiny shodla na oblasti *Hospodaření domácnosti*, kterou považují za základ pro všechny další oblasti. Většina důvodů (i v rámci dalších preferovaných oblastí) potom směřovala k **prevenci proti finančním problémům**. Z toho lze vyvodit, že studenti **jsou si vědomi** nebezpečí, které vyplývá z nedostatečné finanční gramotnosti.

Z vyvozených shrnutých výsledků lze konstatovat, že jestliže je úroveň finančního vzdělávání na školách neekonomického zaměření byť jen minimální, odráží se pozitivně i na úrovni finanční gramotnosti studentů, jak lze vidět z interpretovaných výsledků. **Výuku lze tedy považovat za významný prostředek při zvyšování finančního povědomí obyvatel.**

5.5 Diskuse výsledků s empirickými šetřeními v oblasti finanční gramotnosti

Ministerstvo financí zadalo společnosti STEM/MARK v roce 2007 úkol zpracovat výzkum v oblasti finanční gramotnosti, jehož cílem bylo zjistit základní úroveň finanční gramotnosti občanů ČR na základě jejich subjektivního hodnocení a zjistit tak postoj a potřebu dalšího vzdělávání v oblasti financí. Výzkum (STEM/MARK, 2007) začínal otázkou, jak respondenti hodnotí vlastní úroveň finanční gramotnosti (měli na výběr ze šesti možností 1 – výborná znalost až 5 – úplná neznalost, šestá možnost – nedokážu posoudit). Podobně jako v mém případě, i z výzkumu společnosti STEM/MARK je patrné, že dospělá populace (ve věku 18-29 let) hodnotí svou úroveň FG **známkou tři**. Další shodu lze spatřit při otázce, zda by měly být pojmy z oblasti finančního světa zahrnuty již ve školních osnovách. 62 % respondentů se shodlo na tom, že by **bylo vhodné**, kdyby bylo **finanční vzdělávání obsaženo na středních školách**. Jen malé procento bylo proti. Co se týče mého výzkumného šetření, téměř většina dotázaných **taktéž souhlasí** a jen nízké procento respondentů bylo proti z důvodu nezájmu nebo z důvodu možnosti vyhledat si informace jinou cestou.

Co se týče dalších oblastí dotazníkového šetření této diplomové práce, jak bylo zmíněno ve shrnutí výsledků, nejvíce **problémů** respondentům činili znalostní otázky zaměřené na to, co je **inlace**, **RPSN**, nebo dle jakých kritérií se **rozhodovat při výběru úvěru/půjčky**, co je to **úroková** sazba p.a a p.m. apod. Dle České národní banky a jejího výzkumu z roku 2010 (Finanční gramotnost v ČR, 2010) například 63 % dotázaných respondentů neví, co to je RPSN a 32 % tvrdí, že ví, co to znamená, ale pouze 17 % dotázaných dokázalo správně určit správný obsah. Dalším problémem stejně jako v mém šetření byly úrokové sazby p.a. a p.m., kdy pouze 16 % respondentů ví, co skutečně tyto sazby znamenají.

Dle výzkumu (STEM/MARK, 2007) **problém** byl i při odpovědi na to, jaký **je rozdíl mezi debetní a platební kartou**. Jen 25 % respondentů skutečně zná rozdíl mezi debetní a kreditní kartou. V mém šetření správně odpověděla cca polovina respondentů.

Ačkoliv, dá se říci, je finanční vzdělávání na školách teprve na začátku, mohou výzkumy, které se snaží zjišťovat úroveň finanční gramotnosti občanů, fungovat jako informační zdroj pro školy, resp. pro učitele (nejen tedy pro tvůrce vzdělávací politiky), na jakou oblast finanční gramotnosti se při vzdělávání více zaměřit, protože z mnohých výzkumů vyplývají nedostatečné znalosti občanů z určitých oblastí, zejména sféra finančních produktů a smluv.

Závěr

Cílem teoretické části diplomové práce s názvem *Vybrané aspekty finančního vzdělávání v podmínkách střední školy neekonomického zaměření* bylo popsat oblast finančního vzdělávání z hlediska jeho významu, z hlediska institucionálního uspořádání, ale zaměřuje se i na rozbor pojmu finanční gramotnost pro celkové uchopení problematiky finančního vzdělávání.

Od devadesátých let minulého století došlo se změnou režimu i ke změně ekonomického chování jedinců. Člověk získal více svobody, došlo k přesunu odpovědnosti ze státu na jednotlivce, lidé se museli naučit být zodpovědní sami za sebe, za své finance a nakládání s nimi. Důležité změny nastaly na poli podnikání, došlo k velkému rozkvětu finančních produktů a služeb. Lidé přestali být tolik konzervativní, co se týče půjčování si peněz a čím dál častěji byly a jsou ochotni se zadlužit pro svou okamžitou potřebu. Půjčit si peníze je tedy v současné době velmi snadné. V novinách, v televizi, v rádiu, na reklamních letácích, plakátech, na internetu – zde všude se lze setkat s nejrůznějšími druhy reklam na rychlé půjčky, lidé si potom mnohdy až nezodpovědně půjčují peníze na uspokojení svých potřeb. Často se ani nezajímají, jaké jsou podmínky smluv, neznají základní pojmy, nebo si neuvědomují, jaké dopady mohou mít problémy vzniklé v případě, že nebudou schopni splácet.

Četná chybná finanční rozhodnutí občanů mají za následek nárůst zadluženosti jedinců i domácností v ČR, resp. předluženosti obyvatel a následných exekucí či podání osobních bankrotů. Nejen tyto důvody vedly představitele státu, soukromé subjekty a další instituce k systematickému zabývání se finančním vzděláváním. Z mnohých výzkumů vyplývá nedostatečná úroveň finanční gramotnosti a je tedy zřejmé, že občané nedisponují dostatečnými znalostmi a dovednostmi ze světa financí a jsou tak více ohroženi negativními důsledky nadměrného zadlužování.

Jedním z prvních významných kroků v posílení finanční gramotnosti obyvatel bylo vydání **Strategie finančního vzdělávání** v roce 2007, resp. jeho aktualizace z roku 2010 s názvem **Národní strategie finančního vzdělávání**. V témže roce 2007 vzniká také navazující dokument **Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách**, jejíž součástí jsou i **Standardy finanční gramotnosti**, jakožto cílový stav finančního vzdělávání pro různé stupně vzdělávání.

Požadavek, aby každý člověk získal dostatek potřebných kompetencí pro vhodné finanční rozhodování, znalost finančních rizik se dostává do popředí zájmu výše zmíněných strategických dokumentů. Za ohroženou skupinu jsou považováni zejména mladí lidé, kteří se obvykle nebojí riskovat, z důvodu nízké finanční gramotnosti a nerozváženosti mohou zatížit svůj další život, proto je vhodné, aby finanční vzdělávání probíhalo už na školách, což bylo cílem i vzdělávací politiky ČR a došlo k postupné implementaci FV do rámcových vzdělávacích programů, resp. školních vzdělávacích programů. Výuka finanční gramotnosti na středních školách je již povinnou součástí vzdělávání jako součást společenskovedního či ekonomického vzdělávání. Na základních školách přišla povinnost zahrnout FV do výuky až s aktualizovaným RVP ZV v roce 2013.

Klíčovým aktérem na poli FV je **Ministerstvo financí**, zaštiťující FV jako jeden z klíčových prvků ochrany spotřebitele. Důležitým aktérem je také **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy**, které odpovídá za stav, koncepci a vývoj vzdělávací soustavy a odpovídá za zavádění rámcových vzdělávacích programů, které jsou východiskem pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Významným aktérem je i **Česká národní banka** a mnohé další instituce (MPO, MV, MPSV, různé soukromé subjekty apod.).

Praktická část diplomové práce se opírala o dotazníkové šetření vytvořené na základě Standardů finanční gramotnosti, jež byly podrobeny rozboru v teoretické části. Respondenty byly studenti z prvních a čtvrtých ročníků s cílem porovnat tyto dvě skupiny v rámci interpretace výsledků dotazníku. Hlavním cílem praktické části diplomové práce potom bylo **posoudit, jak výuka jako jeden z nástrojů zvyšování finančního povědomí napomáhá ke zvyšování finanční gramotnosti u dospívající populace a vyvodit závěry z toho, jak samotní studenti hodnotí potřebu se finančně vzdělávat**. Hlavní cíl je následně podroben dílčím cílům, které jsou následující:

- zjistit, jak samotní studenti ze zkoumaných škol (neekonomického zaměření) hodnotí potřebu finančně se vzdělávat,
- posoudit, jak se žáci 1. a 4. ročníků orientují ve finančním světě,
- specifikovat, jak se liší 1. a 4. ročníky ve výsledcích šetření.

Dotazník byl rozdělen do čtyř oblastí (*Potřeba finančního vzdělávání, Peníze a hospodaření domácnosti, Finanční produkty a Práva spotřebitele*). Výše uvedených cílů bylo dosaženo prostřednictvím stanovení deskriptivních a relačních problémů. Deskriptivní problémy se týkali především první oblasti dotazníku (*Potřeba finančního vzdělávání*) a byl

vyvozen závěr, že respondenti obou skupin hodnotí své znalosti z finanční terminologie za **průměrné a horší**, ale domnívají se, že **finanční vzdělávání je důležité** pro budoucí život a na tomto základě by **mělo být FV zahrnuto** ve školách jako samostatný povinný předmět, případně jako volitelný předmět, či v rámci přednášek nebo seminářů.

Relační problémy se týkali následujících třech oblastí dotazníku a byly řešeny prostřednictvím hypotéz. Z výsledků lze posoudit, že studenti čtvrtých ročníků **byly sice bodově lepší** v odpovídání na znalostní otázky (zejména v oblasti *Finanční produkty* a *Peníze a hospodaření domácnosti*), ale například v oblasti *Práva spotřebitele* i u ostatních oblastí se u obou skupin prokázala **neznalost určitých institutů** (inlace, RPSN, rozhodčí doložka, úrokové sazby p.a. a p.m.), jak je v diskusi prokázáno i dalšími výzkumy v oblasti finanční gramotnosti. Jako problematická se tedy ukázala zejména oblast *Práva spotřebitele*, resp. neznalost smluv. Příznivě hodnotím přístup mnohých respondentů ke svým penězům získaných z brigád či jako kapesné. Více jak polovina dotázaných **pečlivě zvažuje**, zda si nějakou věc koupit, **plánuje své výdaje** a většina si je **vědoma problémů**, které z finanční nerozvážnosti vyplývají. Podrobnější závěry jsou uvedeny ve shrnutí v podkapitole 5.4.

Předpokladem praktické části diplomové práce bylo, že studenti čtvrtých ročníků budou v plnění znalostních otázek úspěšnější než studenti prvních ročníků. Ve třech oblastech stanovených na základě Standardů FG bylo specifikováno, že **dosahují vyšší úspěšnosti**, ovšem rozdíl není až tak veliký. Z výsledků lze tedy konstatovat, že **studenti čtvrtých ročníků jsou na tom znalostně lépe než studenti prvních ročníků** a lze předpokládat, že pokud je úroveň finančního vzdělávání na školách byt' jen minimální, pozitivně se odráží i na úrovni finanční gramotnosti studentů a existuje možnost, že budou lépe připraveni vyvarovat se různým problémům. Výuku **lze tedy považovat** za významný prostředek při **zvyšování finančního povědomí** obyvatel.

Finanční gramotnost je pro každého jedince důležitá a pokud bude každý finančně vzdělaný, tedy finančně gramotný, existuje vyšší pravděpodobnost, že se ubrání riziku předlužení, které může vést k nesčetným problémům, jež mohou vyústit až v sociální vyloučení a s tím související postupné vyřazení možnosti se legálně zaměstnat.

Seznam použitých zkratek

AMSP – Asociace malých a středních podniků a živnostníků

apod. – a podobně

ČNB – Česká národní banka

EK – Evropská komise

FG – finanční gramotnost

FV – finanční vzdělávání

MF – Ministerstvo financí

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NÚOV – Národní ústav odborného vzdělávání

OSFT – ochrana spotřebitele na finančním trhu

OSVČ – osoba samostatně výdělečně činná

PNFV – Principy nezávislosti pro oblast finančního vzdělávání

resp. – respektive

RVP – rámcový vzdělávací program

SŠ – střední škola

ŠVP – školní vzdělávací program

tzv. – takzvaně

vč. - včetně

VÚP – Výzkumný ústav pedagogický

ZŠ – základní škola

Seznam použité literatury a internetových zdrojů

1. ASMP ČR. *Mladá generace míří za jistotou, podnikání netáhne*. In: www.ampsp.cz [online]. 2013 [cit. 2015-10-06]. Dostupné z: <http://www.ampsp.cz/mlada-generace-miri-za-jistotou-podnikani-netahne>
2. BÁČOVÁ, Petra. Počet exekucí v loňském roce vzrostl. *Exekutorská komora ČR* [online]. 2015 [cit. 2015-09-17]. Dostupné z: <http://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/1959-pocet-exekuci-v-lonskem-roce-vzrostl-01-04-2015?w>
3. BALABÁN, Zdeněk. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2. aktualiz., vyd. Praha: Cofet, 2011, 416 s. ISBN 978-80-904396-1-0.
4. BALADA, Jan. a kol. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, c2007. ISBN 978-80-87000-11-3.
5. BANKOVNÍ A NEBANKOVNÍ REGISTR KLIENTSKÝCH INFORMACÍ. *Vánoce na dluh? Nesplácením půjček jsou nejvíce ohroženi lidé ve věku 35 až 44 let*. In: [Www.cribis.cz](http://www.cribis.cz): *Informace o firmách* [online]. 2015 [cit. 2015-10-06]. Dostupné z: <http://www.informaceofirmach.cz/vanoce-na-dluh-nesplacenim-pujcek-jsou-nejvice-ohrozeni-lide-ve-veku-35-az-44-let/>
6. COHEN, Monique a Candace NELSON. *Financial Literacy: A Step for Clients towards Financial Inclusion*. Vallaloid: Global Microcredit Summit, 2011, s. 4-7
7. ČESKÁ REPUBLIKA. Pracovní skupina pro finanční vzdělávání. *Principy nezávislosti ve finančním vzdělávání*. In: . 2013. Dostupné také z: [file:///C:/Users/oem/Downloads/principy%20nez%C3%A1vislosti%20ve%20FV%20na%20web%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/oem/Downloads/principy%20nez%C3%A1vislosti%20ve%20FV%20na%20web%20(1).pdf)
8. ČESKÁ REPUBLIKA. *Usnesení vlády o Národní strategii finančního vzdělávání*. In: 2010, číslo 338. Dostupné také z: file:///C:/Users/oem/Downloads/UV338_2010_NSFV.pdf
9. ČESKÁ REPUBLIKA. *Usnesení vlády o zlepšení podmínek v bankovním sektoru*. In: . 2005, číslo 1594. Dostupné také z: file:///C:/Users/oem/Downloads/Usneseni_2005-1594_2005-12-07_o-zlepseni-podminek-v-bankovnim-sektoru.pdf
10. ČESKÁ REPUBLIKA. *Zákon č. 182/2006 ze dne 30. 3. 2006 o úpadku (insolvenční zákon)*. In: Sbírka zákonů ČR. 2006.
11. ČESKÁ REPUBLIKA. *Zákon o ochraně spotřebitele*. In: 234/1992. 1992. Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-634>

12. ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Mezinárodní šetření PISA 2012: Finanční gramotnost patnáctiletých žáků*. Praha: 2014, s. 27. [online]. [cit. 2015-08-04]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/getattachment/d109240a-bacd-4409-9366-58c45a2300a1>
13. Den finanční gramotnosti: Den finanční gramotnosti. *Denfinancnigramotnosti.cz* [online]. 2011 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.denfinancnigramotnosti.cz/projekt-dfg>
14. DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a Luboš SMRČKA. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011, xix, 312 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-008-9.
15. DOSTÁL, Jiří. *Učební pomůcky a zásada názornosti*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 2008. s. 8. ISBN 978-80-7220-310-9.
16. *Finanční gramotnost: [přípravy do hodin Výchovy volby k povolání na 2. stupni ZŠ]*. Praha: Raabe, c2011, ^^sv. Dobrá škola. ISBN 978-80-86307-45-9.
17. *Finanční gramotnost v ČR: Tisková konference MF a ČNB*. 2010. Dostupné z: [file:///C:/Users/oem/Downloads/Odborne-vyzkumy_2010-12_Shrnuti-hlavnich-vystupu-z-mereni-financi-gramotnosti-obyvatel-CR-temata-4-6%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/oem/Downloads/Odborne-vyzkumy_2010-12_Shrnuti-hlavnich-vystupu-z-mereni-financi-gramotnosti-obyvatel-CR-temata-4-6%20(1).pdf)
18. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 8085931796.
19. GÉBLOVÁ, Alena. Inspirovalo nás i zahraničí, kde je dluh normou. In: *Česká národní banka* [online]. 2012 [cit. 2015-11-11]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2012/cl_12_120608_zamrazilova_statistika_a_my.html
20. HESOVÁ, Alena a Eva ZELENDOVÁ. *Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka*. Vyd. 1. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize VÚP, 2011, 59 s. ISBN 978-80-86856-74-2.
21. HLAĐO, P. *Úvod do pedagogického výzkumu pro učitele středních škol* [online]. Brno : Mendelova univerzita v Brně, 2011. 134 s. Dostupný z WWW: . ISBN 978-80-7375-544-7
22. HRUŠOVÁ, Monika. *Nejčastější příčiny nezdravého zadlužení: Například půjčka kvůli půjčce*. *Www.hypindex.cz* [online]. 2011 [cit. 2015-07-23]. ISSN 1805-0662. Dostupné z: <http://www.hypindex.cz/nejcastejsi-priciny-nezdraveho-zadluzeni-napriklad-pujcka-kvuli-pujcce/>
23. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

24. Jaký je rozdíl mezi kreditní a debetní kartou? In: *Www.prodej.mesec.cz* [online]. 2012 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://prodej.mesec.cz/kreditni-karty/texty/jaky-je-rozdil-mezi-kreditni-a-debetni-kartou/>
25. Jak postupovat při ztrátě platební karty? In: *Www.penize.cz* [online]. [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/15819-jak-postupovat-pri-ztrate-platebni-karty>
26. KAFKOVÁ, Eva. *Finanční gramotnost*. Olomouc, 2013. Diplomová práce. Filozofická fakulta UP Olomouc. Vedoucí práce Ing. Zdeněk Puchinger.
27. KAŠPAROVÁ, Jana a kol. *Metodika tvorby školních vzdělávacích programů SOŠ a SOU*. 1. upr. vyd. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012. ISBN 978-80-87652-05-3.
28. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Finanční vzdělávání*. In: *Www.mfcr.cz* [online]. 2014 [cit. 2015-07-04]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/financni-vzdelavani>
29. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání* [online]. MF ČR, ČNB, MŠMT ČR, 2010 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/financni-vzdelavani/narodni_strategie_financniho_vzdelavani_mf2010.pdf
30. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY: Proč se finančně vzdělávat. *Ochrana spotřebitele: Spotřebitel* [online]. 2013 [cit. 2015-07-02]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/ochrana-spotrebitele/spotrebitel>
31. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Rámcová politika ministerstva financí v oblasti ochrany spotřebitele na finančním trhu*. 2007. Dostupné také z: file:///C:/Users/oem/Downloads/Ochrana-spotrebitele_2007_Ramcova-politika-MF-v-oblasti-ochrany-spotrebitele-na-financnim-trhu.pdf
32. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Strategie finančního vzdělávání*. 2007. Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/financni-vzdelavani/strategie_fin-vzdelavani_cr_200710.pdf
33. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. Praha: MF ČR, MŠMT ČR, MPO ČR, 2007 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/SBFG_finalni_verze.pdf
34. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Zadlužení (předlužení) a jak z něj ven*. In: *Proč se finančně vzdělávat* [online]. 2013 [cit. 2015-12-27]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/rodinne-finance/zadluzeni-a-predluzeni>

35. MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU. *Priority spotřebitelské politiky 2015-2020*. In: Praha. 2015. Dostupné z: <http://www.mpo.cz/dokument155395.html>
36. MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU: Tisková zpráva: *MPO spouští spotřebitelské a finanční vzdělávání studentů středních škol*. Publikováno: 10.8.2015. Dostupné z: <http://www.mpo.cz/dokument161141.html>
37. NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. *Metodický portál: Inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. In: www.rvp.cz. 2013 [cit. 2015-07-04]. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2939>
38. Ochrana spotřebitele v podmínkách Evropské unie. *BusinessInfo.cz* [online]. 1997, 2006 [cit. 2015-07-02]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/pristup-k-ochrane-spotrebitela-v-eu-2405.html#ochr>
39. OECD, G20. *Advancing National Strategies for Financial Education*. 2013. 315 s. Dostupné z: http://www.oecd.org/finance/financial-education/G20_OECD_NSFinancialEducation.pdf
40. OECD. *Recommendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness*. Paris: 2005.
41. OECD. *PISA 2012 FINANCIAL LITERACY ASSESSMENT FRAMEWORK*. 2012, 39 s. Dostupné také z: <http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/46962580.pdf>
42. OECD. *PISA 2012 Results: Students and Money: Financial Literacy Skills for the 21st Century (Volume VI)*, PISA, OECD Publishing, 2013. [online]. [cit. 2015-08-04]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/PISA-2012-results-volume-vi.pdf>
43. OPLETALOVÁ, Alena a Jana KVINTOVÁ. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 144 stran. ISBN 978-80-244-4519-9.
44. PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 270 s. ISBN 978-80-246-1916-3.
45. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.
46. ŘEHÁKOVÁ, Lenka. Několik poznámek k podobám finanční gramotnosti v ČR. In: LANGER, Tomáš, ed. *Efektivní vzdělávání pro trh práce: sborník z konference konané dne 25. listopadu 2010 v Praze*. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2011, s. 104-117. ISBN 978-80-904531-1-1.

47. SEBERA, Martin. *Vybrané kapitoly z metodologie* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012 [cit. 2015-04-12]. ISBN 978-80-210-5964-1. Dostupné z: <http://www.fsps.muni.cz/~tvodicka/data/reader/book-8/08.html>
48. SMRČKA, Luboš. *Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí - jak spořit a rozmnožovat majetek)*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007, 257 s. ISBN 978-80-86946-41-2.
49. STEM/MARK, a.s. Závěrečná zpráva z výzkumu v plném znění. 2007. Dostupné z: [file:///C:/Users/oem/Downloads/Odborne-vyzkumy_2007_Zaverecna-zprava-z-vyzkumu-plne-zneni-STEMMARK-2007%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/oem/Downloads/Odborne-vyzkumy_2007_Zaverecna-zprava-z-vyzkumu-plne-zneni-STEMMARK-2007%20(2).pdf)
50. ŠIMŮNKOVÁ, Monika. *Velkou roli v zadluženosti hraje nedostatečná finanční rezerva*. In: *Finparáda* [online]. 2016 [cit. 2015-12-27]. Dostupné z: <http://www.finparada.cz/3403-Velkou-roli-v-zadluzenosti-hraje-nedostatecna-financni-rezerva.aspx>
51. ŠVEC, V., HRBÁČKOVÁ, K. *Průvodce metodologií pedagogického výzkumu*. Zlín : Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2007. 129 s. ISBN 978-80-7318-547-3.
52. ŠVEC, V. Příprava pedagogického výzkumu – jeho projekt. In MAŇÁK, J., ŠVEC, V. (ed.). *Cesty pedagogického výzkumu : pedagogický výzkum v teorii a praxi*. Brno : Paido, 2004, s. 39–50. ISBN 80-7315-078-6.
53. The MONEY ADVICE SERVICE. *UK Financial Capability Strategy: Call for evidence*. 2013, s. 18. Dostupné z: <https://www.moneyadvice.service.org.uk/files/the-money-advice-service-uk-financial-capability-call-for-evidence.pdf>
54. Výklad pojmů z práva, ekonomiky a dalších oblastí podnikání: Rozhodčí doložka. In: *Www.business.center.cz* [online]. [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://business.center.cz/business/pojmy/p2460-rozhodci-dolozka.aspx>

Seznam tabulek, grafů a obrázků

Teoretická část DP

Grafy:

Graf č. 1: Zadlužení domácností v ČR v letech 2005-2014 (v mil. Kč)

Graf č. 2: Počet exekucí v letech 2010-2014

Graf č. 3: Vývoj osobních bankrotů v období od 1. 1. 2011 do 1. 1. 2013

Tabulky:

Tabulka č. 1: Standardy finanční gramotnosti pro střední školy: Peníze

Tabulka č. 2: Standardy finanční gramotnosti pro střední školy: Hospodaření domácností

Tabulka č. 3: Standardy finanční gramotnosti pro střední školy: Finanční produkty

Tabulka č. 4: Standardy finanční gramotnosti pro střední školy: Ochrana spotřebitele

Obrázky:

Obr. č. 1: Role Standardů finanční gramotnosti

Obr. č. 2: Národní strategie finančního vzdělávání v jednotlivých zemích k září 2013

Obr. č. 3: Dílčí složky finanční gramotnosti

Obr. č. 4: Systém kurikulárních dokumentů v České republice

Praktická část DP

Grafy:

Grafy č. 1 a 2: Vlastní ohodnocení studenty 1. a 4. ročníků v oblasti finanční terminologie (v %)

Grafy č. 3 a 4: Je podle Vás znalost a schopnost rozumět pojmům z finanční oblasti důležitá?

Grafy č. 5 a 6: Měla by se dospívající populace vzdělávat v oblasti financí?

Grafy č. 7 a 8: Měl by podle Vás existovat samostatný předmět Finanční vzdělávání, nebo je dostačující zahrnutí této problematiky v matematice či jiných předmětech?

Grafy č. 9 a 10: Kterou z oblastí finanční gramotnosti považujete pro budoucí život za nejvíce důležitou?

Grafy č. 11 a 12: Dostáváte kapesné? Případně si přivyděláváte v rámci brigády?

Grafy č. 13 a 14: Jestliže dostáváte kapesné, případně si přivyděláváte, plánujete výdaje?

Grafy č. 15 a 16: Než si něco koupíte, zvažujete pečlivě, zda si danou věc můžete dovolit?

Grafy č. 17 a 28: Pokud by Vám z kapesného zbyla nějaká částka, jak byste s ní pravděpodobně naložili?

Grafy č. 19 a 20: Co znamená zkratka RPSN?

Grafy č. 21 a 22: Jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou?

Grafy č. 23 a 24: Znáte rizika spojená s internetbankingem – elektronickým bankovníctvím?

Grafy č. 25 a 26: Podle jakých kritérií byste se měl/a rozhodnout, pokud byste si měl/a vzít půjčku

Grafy č. 27 a 28: Co byste měl/a udělat jako první, když zjistíte, že Vám někdo odcizil platební kartu?

Grafy č. 29 a 30: S úrokem se pojí i úrokové sazby p.a. a p.m. Co znamenají?

Grafy č. 31 a 32: Pokuste se, prosím, alespoň přibližně vysvětlit, kde lze najít a co je to „rozhodčí doložka.“

Grafy č. 35 a 34: Na kterou instituci se můžete obrátit, jestliže jste byly jakýmkoli způsobem ukráceni na svých právech coby spotřebitel?

Tabulky:

Tabulka č. 1: Problémová úloha

Tabulka č. 2: Kdo má v České republice právo emitovat (vydávat) hotovostní peníze?

Tabulka č. 3: Co je to inflace?

Tabulka č. 4: Který z výroků nejlépe odpovídá situaci, kdy je Vám v nějaké finanční či jiné instituci předložena nějaká smlouva?

Tabulka č. 5: Problémová úloha – položka č. 7 – odpovědi

Tabulka č. 6: Párový F-test pro rozptyl

Tabulka č. 7: Párový t-test s rovností rozptylů

Tabulka č. 8: Párový F-test pro rozptyl

Tabulka č. 9: Párový t-test s nerovností rozptylů

Tabulka č. 10: Párový F-test pro rozptyl

Tabulka č. 11: Párový t-test s rovností rozptylů

Seznam příloh

Příloha č. 1: Zadlužení domácností v ČR v letech 2005-2014 (v mil. Kč)

Příloha č. 2: Dotazník

Příloha č. 3: Tabulky ke grafům

Přílohy

Příloha č. 1: Zadlužení domácností v ČR v letech 2005-2014 (v mil. Kč)

Období	Na spotřebu	Na bydlení	Ostatní	Úvěry celkem
31.12.2014	263 329,7	906 111,6	145 531,5	1 314 972,8
31.12.2013	264 125,8	870 036,2	147 270,0	1 281 432,0
31.12.2012	266 063,4	831 540,7	143 743,5	1 241 347,6
31.12.2011	267 763,7	788 062,8	144 430,4	1 200 256,9
31.12.2010	265 616,6	738 386,2	132 158,3	1 136 161,1
31.12.2009	297 315,3	691 697,5	119 491,2	1 108 504,0
31.12.2008	307 528,2	619 938,2	107 031,7	1 034 498,1
31.12.2007	267 204,5	515 881,8	92 245,3	875 331,6
31.12.2006	210 367,5	375 077,3	69 991,4	655 436,2
31.12.2005	182 036,4	282 662,2	58 149,7	522 848,3

Zdroj: Dle údajů ČNB, vlastní zpracování, dostupné z:
http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=12&p_sort=2&p_des=50&p_sestuid=1538&p_uka=1%2C2%2C3&p_strid=AAD&p_od=200512&p_do=201505&p_lang=CS&p_format=0&p_decsep=%2C#dump

Příloha č. 2: Dotazník

Vážení respondenti,

jmenuji se Michaela Hubálková a jsem studentkou 2. ročníku navazujícího magisterského studia na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, oboru Pedagogika-veřejná správa.

Ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku, který je součástí mé diplomové práce na téma:
Vybrané aspekty finančního vzdělávání v podmínkách střední školy neekonomického zaměření.

Cílem je zjistit, zda výuka jako jeden z nástrojů zvyšování finančního povědomí zvyšuje finanční gramotnost a prostřednictvím dotazníku porovnat údaje vyplněné studenty prvních a čtvrtých ročníků a dojít tak k cíli.

Vámi vyplněné údaje jsou zcela anonymní a slouží pouze k šetření v praktické části mé diplomové práce.

V případě více možností, zakroužkujte pouze jednu. Kde je uveden řádek, postačí stručná odpověď.

Jsem studentem/kou ročníku gymnázia či jiné SŠ neekonomického zaměření.

Potřeba finančního vzdělávání

1. Jak Vy osobně hodnotíte své znalosti finanční terminologie, respektive používání finančních výrazů? (ohodnoťte jako známkou ve škole)

výborný ☐ chvalitebný ☐ dobrý ☐ dostatečný ☐ nedostatečný ☐ nedokážu posoudit ☐

2. Je podle Vás znalost a schopnost rozumět pojmům z finanční oblasti důležitá? Ano / Ne

Pokud je odpověď ne, vysvětlete proč?

.....

.....

3. Měla by se dospívající populace vzdělávat v oblasti financí? Ano / Ne

Pokud je odpověď ano, vysvětlete proč?

.....

.....

4. Měl by podle vás existovat samostatný předmět Finanční vzdělávání nebo je dostačující zahrnutí této problematiky v matematice případně jiných předmětech? Ano / Ne

Prostor pro Váš názor:

.....

.....

5. Kterou z oblastí finanční gramotnosti považujete pro budoucí život nejvíce důležitou?

(v závorce je uveden obsah jednotlivých oblastí)

- hospodaření domácnosti (rozpočet domácnosti) ☐
- finanční produkty (přebytek, nedostatek finančních prostředků, pojištění) ☐
- peníze (placení, tvorba ceny, inflace) ☐
- práva spotřebitele (předpisy na ochranu spotřebitele, obsah smluv) ☐

6. Proč jste si vybral/a právě tu oblast, kterou jste označil/a v položce č. 5?

.....

.....

Peníze a hospodaření domácnosti

7. Jedete na zájezd do Velké Británie a potřebujete si v bance vyměnit peníze. Vyberte z uvedeného kurzovního lístku částku, za jakou své české koruny směníte.

měna/zkratka měny	země	kurz - valuty		kurz - devizy	
		nákup	prodej	nákup	prodej
euro/EUR	EU	26,846	28,054	26,760	28,140
libra/GBP	Velká Británie	37,306	38,984	37,110	39,170

28,054 ☐ 38,984 ☐ 37,110 ☐ 28,140 ☐

8. Kdo má v České republice právo emitovat (vydávat) hotovostní peníze?

- komerční banky, které k tomu mají zvláštní povolení od České národní banky ☐
- pouze Česká národní banka ☐
- všechny komerční banky, není třeba zvláštního povolení ☐
- Česká národní banka i všechny komerční banky ☐

9. Co je to inflace?

.....
10. Dostáváte kapesné? Případně si přivyděláváte v rámci brigády? Ano / Ne

11. Jestliže dostáváte kapesné, případně si přivyděláváte, plánujete své výdaje? Ano / Ne

12. Než si něco koupíte, zvažujete pečlivě, zda si danou věc můžete dovolit? Ano / Ne

13. Pokud by Vám z kapesného zbyla nějaká částka, jak byste s ní pravděpodobně naložili?

Utratil/a bych to. ☐ Vložil/a na bankovní účet. ☐ Investoval/a bych. ☐ Jinak ☐

Finanční produkty

14. Víte, co znamená zkratka RPSN? Ano / Ne

Jde o R..... P..... S..... N..... a obsahuje a

15. Jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou?

.....
16. Využíváte internetbanking – elektronické bankovníctví? Ano / Ne

Jaká jsou rizika s ním spojená? (uveďte alespoň jeden příklad)

.....
17. Podle jakých kritérií byste se rozhodoval/a, pokud byste si měl/a vzít úvěr/půjčku?

měsíční splátka ☐ RPSN ☐ úroková sazba ☐ poplatek za sjednání ☐ nevím ☐

18. Co byste měl/a udělat jako první, když zjistíte, že Vám někdo odcizil platební kartu?

zavolat policii ☐ vyrozumět banku k blokaci karty ☐ sjednat si novou ☐ nevím ☐

19. S úrokem se pojí i úrokové sazby p.a. a p.m. Víte, co znamenají?

p.a. -

p.m. -

Práva spotřebitele

20. Který z výroků nejlépe odpovídá situaci, kdy je Vám v nějaké finanční či jiné instituci předložena nějaká smlouva?

Na místě pečlivě pročtu a když mi něco není jasné, zeptám se. ☐

Zběžně pročtu a zkontroluji nejdůležitější údaje. ☐

Poradím se s členy domácnosti, odborníkem, právníkem. ☐

Před podpisem odnesu domů, kde si ji pečlivě prostuduji. ☐

Podepíšu bez čtení, věřím, že je vše v pořádku. ☐

Nevím. ☐

21. Pokuste se, prosím, alespoň přibližně vysvětlit, kde najdeme a co je to „rozhodčí doložka“?

.....
22. Na kterou instituci se můžete obrátit, jestliže jste byly jakýmkoli způsobem ukráceni na svých právech coby spotřebitel?

.....
To je vše, děkuji za ochotu a Váš čas při vyplňování dotazníku.

Příloha č. 3: Tabulky ke grafům

1. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Výborný	1	1%	3	3%
Chvalitebný	16	19%	10	11%
Dobry	34	40%	39	44%
Dostatečný	17	20%	21	24%
Nedostatečný	3	4%	7	8%
Nedokážu posoudit	14	16%	9	10%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 1 a 2: Jak Vy osobně hodnotíte své znalosti z finanční terminologie, respektive používání finančních výrazů? (ohodnoťte jako známkou ve škole)

Zdroj: vlastní

2. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	83	98%	85	96%
Ne	2	2%	4	4%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 3 a 4: Je podle Vás znalost a schopnost rozumět pojmům z finanční oblasti důležitá?

Zdroj: vlastní

3. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	81	95%	75	84%
Ne	4	5%	14	16%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 5 a 6: Měla by se dospívající populace vzdělávat v oblasti financí?

Zdroj: vlastní

4. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, měl by existovat samostatný předmět FV	44	52%	39	44%
Ne, stačí zahrnutí v jiných předmětech	41	48%	50	56%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 7 a 8: Měl by podle Vás existovat samostatný předmět Finanční vzdělávání, nebo je dostačující zahrnutí této problematiky v matematice případně jiných předmětech?

Zdroj: vlastní

5. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Hospodaření domácnosti	56	66%	54	61%
Finanční produkty	16	19%	23	26%
Peníze	9	11%	5	6%
Práva spotřebitele	4	5%	7	8%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 9 a 10: Kterou z oblastí finanční gramotnosti považujete pro budoucí život za nejvíce důležitou?

Zdroj: vlastní

10. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	74	63%	81	91%
Ne	44	37%	8	9%
Celkem	118	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 11 a 12: Dostáváte kapesné? Případně si přivyděláváte v rámci brigády?

Zdroj: vlastní

11. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	49	58%	54	61%
Ne	31	36%	28	31%
Bez odpovědi	5	6%	7	8%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 13 a 14: Jestliže dostáváte kapesné, případně si přivyděláváte, plánujete své výdaje?

Zdroj: vlastní

12. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	71	84%	78	88%
Ne	14	16%	11	12%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 15 a 16: Než si něco koupíte, zvažujete pečlivě, zda si danou věc můžete dovést?

Zdroj: vlastní

13. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Utratil/a bych to.	19	22%	23	26%

Vložil/a na bankovní účet.	32	38%	43	48%
Investoval/a bych.	6	7%	5	6%
Jinak.	13	15%	18	20%
Nevyplněno	15	18%	0	0%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 17 a 18: Pokud by Vám z kapesného zbyla nějaká částka, jak byste s ní pravděpodobně naložili?

Zdroj: vlastní

14. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Správně	0	0%	23	26%
Špatně nebo nezodpovězeno	80	94%	58	65%
Částečná odpověď	5	6%	8	9%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 19 a 20: Co znamená zkratka RPSN? Obsahuje a

Zdroj: vlastní

15. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Správně	32	38%	52	58%
Špatně nebo nezodpovězeno	53	62%	37	42%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 21 a 22: Jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou?

Zdroj: vlastní

16. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Správně	55	65%	57	64%
Špatně nebo nezodpovězeno	30	35%	32	36%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 23 a 24: Jaká jsou rizika spojená s internet-banking

Zdroj: vlastní

17. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Správně	9	11%	13	15%
Špatně nebo nezodpovězeno	76	89%	76	85%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 25 a 26: Podle jakých kritérií byste se měl/a rozhodnout, pokud byste si měl/a vzít půjčku?

Zdroj: vlastní

18. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Správně	82	96%	87	98%
Špatně nebo nezodpovězeno	3	4%	2	2%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 27 a 28: Co byste měl/a udělat jako první, když zjistíte, že Vám někdo odcizil platební kartu?

Zdroj: vlastní

19. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Správně	32	38%	46	52%
Špatně nebo nezodpovězeno	53	62%	41	46%
Částečná odpověď	0	0%	2	2%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 29 a 30: S úrokem se pojí i úrokové sazby p.a. a p.m. Co znamenají?

Zdroj: vlastní

21. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Správně	3	4%	3	3%
Špatně nebo nezodpovězeno	77	91%	80	90%
Částečná odpověď	5	6%	6	7%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 31. a 33: Pokuste se, prosím, alespoň přibližně vysvětlit, kde lze najít a co je to „rozhodčí doložka“

Zdroj: vlastní

22. položka	1. ročníky		4. ročníky	
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Správně	5	6%	8	9%
Špatně nebo nezodpovězeno	72	85%	72	81%
Částečná odpověď	8	9%	9	10%
Celkem	85	100%	89	100%

Tabulka ke grafům č. 33 a 34: Na kterou instituci se můžete obrátit, jestliže jste byly jakýmkoli způsobem ukráceni na svých právech coby spotřebitel?

Zdroj: vlastní